

Oruc Cəmil oğlu Məmmədov

**DÖVLƏT QULLUĞU
SİSTEMİNDƏ
KORRUPSİYAYA QARŞI
MÜBARİZƏNİN HÜQUQİ
TƏMİNATLARI**

DƏRS VƏSAİTİ

*Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirinin
08 dekabr 2015-ci il tarixli 1108 nömrəli
əmrinin 2-ci bəndinə müvafiq olaraq*

*Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin nəzdində
Azərbaycan Maliyyə-İqtisad Kolleci üzrə 12.10.2018-ci
il tarixli 31/ü nömrəli əmrlə dərs vəsaiti kimi təsdiq
edilmişdir*

"Elm və təhsil"

Bakı -2018

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin
İşlər İdarəsi
PREZİDENT KİTABXANASI

Elmi redaktor: **Aliş Məmiş oğlu Qasimov**
hüquq üzrə elmlər doktoru, professor
Bakı Dövlət Universitetinin Əmək və ekologiya hüququ
kafedrasının müdiri

Rəyçilər: **Bəhram Saffan oğlu Zahidov**
hüquq üzrə elmlər doktoru, professor
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Dövlət
İdarəçilik Akademiyasının Hüquq-2 kafedrasının professoru

İsaxan Veys oğlu Vəliyev
hüquq üzrə elmlər doktoru, professor
Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında
Bilik Fondunun aparat rəhbəri

Mikayıl Gəray oğlu Zeynalov
hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin iqtisadi məsələlər
üzrə prorektoru

Məmmədov O.C. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizənin hüquqi təminatları. Dərs vəsaiti.

Bakı: Elm və təhsil, 2018, 180 səh.

Dərs vəsaiti dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizənin hüquqi təminatlarına dair məsələyə həsr edilmişdir. Dərs vəsaitində dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində həyata keçirilən dövlət siyasətinin, hüquqi islahatların və dövlət idarəetməsinin əhəmiyyəti şərh olunur, dövlət qulluğu sistemində korrupsiya hüquq-pozmalarına qarşı mübarizənin beynəlxalq və milli hüquqi əsasları, dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiya hüquq-pozmalarının xarakterik xüsusiyyətlərinin elmi-nəzəri və təcrübi problemləri təhlil edilir. Dərs vəsaitindən ali və orta ixtisas təhsil müəssisələrinin professor-müəllim heyəti, tələbələri, magistrantları, doktorantları, rəhbər, inzibati, praktiki işçilər, vəzifəli şəxslər, sahibkarlar, hüquqşünaslar, beynəlxalq münasibətlər üzrə mütəxəssislər və maraqlı olan hər bir şəxs faydalana bilər.

ISBN 978-9952-8175-0-5

M 5037000000-413
№ 098-2018

© Məmmədov Oruc, 2018

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 27 aprel tarixli Sərəncamı ilə təsdiq edilmiş "Açıq hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın 10.3-cü¹ və 10.4-cü² yarımbəndlərinə müvafiq olaraq

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin nəzdində Azərbaycan Maliyyə-İqtisad Kollecinə:

- "Korrupsiyaya qarşı mübarizənin hüquqi təminatları" mövzusu "Mülki və əmək hüququ" fənn proqramına daxil edilmişdir;

- "Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizənin hüquqi təminatları" adlı dərs vəsaiti maarifləndirici material kimi hazırlanmışdır.

¹ 10.3. Ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrinin tədris proqramlarına antikorrupsiya mövzusunun əlavə edilməsi, tələbələr üçün ictimai mühazirə və seminarların keçirilməsi

² 10.4. Açıq hökumət və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində sosial cərxların, bukletlərin, yaddaş kitabçalarının və digər maarifləndirici materialların nəşri və paylanması

M Ü N D Ə R İ C A T

Giriş	6
I fəsil. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində hüquqi islahatlar və dövlət idarəetməsi	11
1.1. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində hüquqi islahatlar ...	11
1.2. Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiya ixtisaslaşmış orqan kimi	25
1.3. Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin hüquqi statusu	36
1.4. Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin əsas fəaliyyət istiqamətləri	43
1.5. Açıq hökumət ictimai münasibətlər sistemində	50
II fəsil. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizənin beynəlxalq-hüquqi təminatları	56
2.1. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair beynəlxalq-hüquqi aktların mahiyyəti və təsnifatı	56
2.2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyası	61
2.3. Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiya	77
2.4. Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında Konvensiya	84
2.5. Antikorrupsiya siyasəti haqqında qanunvericiliyin əsasları Model Qanunu	90

III fəsil. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizənin milli-hüquqi təminatları	97
3.1. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizənin milli qanunvericilik əsasları	97
3.2. Konstitusiyə Məhkəməsinin vəzifəli şəxs anlayışına dair hüquqi mövqeyi	112
3.3. Dövlət qulluğu sistemində vəzifəli şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlumatların təqdim edilməsinin xüsusiyyətləri	118
3.4. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların təsnifatı	127
3.5. Dövlət qulluğu sistemində etik davranış qaydaları	133
IV fəsil. Dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiya hüquqpozmaları	138
4.1. Dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiya hüquqpozmalarının anlayışı və mahiyyəti	138
4.2. Korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyəti	146
4.3. Korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının konstitusion-hüquqi məsuliyyəti	153
4.4. Dövlət vəzifəli şəxslər korrupsiya hüquqpozmalarının subyekt kimi	158
Ədəbiyyat	167

GİRİŞ

Azərbaycan Respublikasında hüquqi dövlət quruculuğu prosesi konstitusion islahat modelinə əsaslanır. Bu modelin əsası ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən qoyulmuş və Prezident İlham Əliyev cənabları tərəfindən mütəmadi olaraq uğurla davam və inkişaf etdirilərək həyata keçirilir.

Azərbaycanın müasir konstitusion islahat modelinin tərkib hissələrindən birini şəffaf və səmərəli dövlət qulluğu sisteminin bərqərar edilməsi təşkil edir. Dövlət qulluğu sistemində şəffaflığın və səmərəliliyin təmin edilməsi özündə:

- korrupsiyanın qarşısının alınması;
- korrupsiyaya qarşı mübarizə siyasətinin mütəmadi olaraq həyata keçirilməsi;
- korrupsiya hallarının və korrupsiyaya şərait yaradan amillərin tamamilə aradan qaldırılması və ya minimuma endirilməsi;
- şəxsiyyət, cəmiyyət və dövlət arasında yaranan münasibətlərin sağlam təməllər üzərində qurulması və dayanıqlı xarakter daşması kimi amilləri şərtləndirir.

Müasir Azərbaycan Respublikasında demokratik, hüquqi, dünyəvi dövlət quruculuğu prosesi, bütün sferanı əhatə edən səmərəli dövlət siyasəti kompleks şəkildə, uğurla, davamlı olaraq həyata keçirilir. Dövlət siyasətinin tərkib hissələrindən biri də korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizədir. Ümummilli lider Heydər Əliyev tərəfindən əsası qoyulmuş bu siyasət hazırda Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənabları tərəfindən uğurla davam və inkişaf etdirilərək həyata keçirilir.

Azərbaycanda korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə siyasətinin əsas hədəflərindən biri dövlət qulluğu sahəsidir. Buna görə də, korrupsiya dedikdə, ilk növbədə dövlət vəzifəli şəxslərin, dövlət qulluqçularının fəaliyyətinin neqativ nəticələri başa düşülür. Dövlət qulluqçularının hüquqazidd davranışı onun hüquqi məsuliyyətinin yaranmasına səbəb

olur. Dövlət qulluqçularının korrupsiya hesab edilən hər bir əməli qanunla korrupsiya hüquqpozmaları kimi xarakterizə edilir. Nəticədə korrupsiya hüquqpozmaları dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətinin tərkib elementlərindən biri kimi çıxış edir.

Korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair normalar həm milli, həm də beynəlxalq hüquqi aktlarda təsbit ediləndir. Korrupsiya hüquqpozalarının subyektləri sırasında dövlət vəzifəli şəxslər, o cümlədən dövlət qulluqçuları daha çox diqqəti cəlb edir. Dövlət qulluqçularının fəaliyyətini tənzim edən hüquqi aktlarda korrupsiya hüquqpozalarının qarşısını almağa yönəlmiş çoxsaylı normalar mövcuddur. Korrupsiya hüquqpozmaları dövlət qulluqçularının fəaliyyətində daha çox ehtimal və müşahidə olunur. Dövlət qulluqçuları digər növ vəzifəli şəxslərdən fərqli olaraq dövlət hakimiyyəti və dövlət idarəetməsi sahəsində qanuni səlahiyyətlərə, qərar qəbul etmək, təsir göstərmək imkanlarına daha çox malikdir. Bu amil onu göstərir ki, dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiya hüquqpozmalarının törədilməsinə real zəmin daimi vardır. Tarixi köklərə malik olan korrupsiyaya qarşı mübarizə həm milli, həm də beynəlxalq səviyyədə mütəmadi olaraq aparılmalıdır.

Azərbaycan Respublikası beynəlxalq hüququn müstəqil subyekti olaraq korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair beynəlxalq sənədlərə və təcrübəyə böyük əhəmiyyət verir. Bununla yanaşı ölkəmizdə korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair milli qanunvericilik sisteminin təkmilləşdirilməsi, korrupsiyaya şərait yaradan halların aradan qaldırılması, korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri kompleks şəkildə mütəmadi olaraq həyata keçirilir. Korrupsiya halları dövlət hakimiyyəti və dövlət idarəetmə səlahiyyətli vəzifəli şəxslərin fəaliyyətində daha çox özünü büruzə verir. Nəticədə, korrupsiya hüquqpozmaları dövlət qulluğu hüquq institutunun tərkib hissəsi kimi çıxış edir.

Dövlət qulluğu sistemində korrupsiya hüquqpozmalarının beynəlxalq və milli hüquqi əsaslarının elmi təhlili, təcrübi

problemlərin həlli yollarının müəyyən edilməsi müasir dövrdə aktuallığı ilə seçilir. Bu sahədə elmi araşdırmanın aparılması nəzəri-konseptual və təcrübi baxımdan böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bu nöqteyi-nəzərdən demək olar ki, korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətinə dair problem elmi-nəzəri və təcrübi cəhətdən aktuallığı ilə seçilir.

Dərs vəsaitinin əsas məqsədi dövlət qulluğu sistemində korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizənin beynəlxalq və milli hüquqi təminatlarına dair elmi və normativ müddəaların təhlilindən, Azərbaycan təcrübəsinin öyrənilməsindən ibarətdir.

Göstərilən məqsədə nail olmaq üçün qarşıya aşağıdakı **vəzifələr** qoyulmuşdur:

- dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində həyata keçirilən hüquqi islahatların və dövlət idarəetməsinin əhəmiyyətini qeyd etmək;
- dövlət qulluğu sistenində korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətinin beynəlxalq və milli hüquqi əsaslarını müəyyən etmək;
- dövlət qulluğu sistenində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində təcrübi problemlərin həlli yollarını araşdırmaq;
- dövlət qulluğu sistenində korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətini xarakterizə edən nəzəri müddəaları ümumiləşdirmək;
- dövlət qulluğu sistenində korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətinin xarakterik xüsusiyyətlərini göstərmək;
- korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət vəzifəli şəxslərin məsuliyyətinin hüquqi əsaslarını müəyyən etmək;
- korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının məsuliyyətinin konstitusion-hüquqi elementlərini müəyyən etmək;
- dövlət vəzifəli şəxsləri korrupsiya hüquqpozmalarının subyekti kimi xarakterizə edən müddəaları ümumiləşdirmək;

- dövlət qulluğu sistenində korrupsiya hüquqpozmalarına görə milli qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsinə və müasir elmi-nəzəri konsepsiyanın formalaşmasına dair mülahizələr ifadə etmək.

Araşdırma dərəcəsi baxımından qeyd olar ki, mövzu üzrə bir sıra ümumi və xüsusi aspektdə, nəzəri və təcrübi cəhətdən böyük əhəmiyyət kəsb edən dəyərli elmi əsərlər yazılmışdır. Prof. Ə.H.Rzayev³, prof. F.Cavadov⁴, prof. R.F.Məmmədov, H.D.Qəmbərov, X.R.Məmmədov⁵, A.X.Qədirov⁶, A.V.Kurakin⁷, Y.V.Rostovtseva⁸, K.V.Sevryuqin⁹, S.Y.Çannov¹⁰, R.S.Sorokin¹¹ və b. müəlliflər öz işlərini korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyəti problemlərinə həsr ediblər.

³ Rzayev Ə.H. Dövlət qulluğunun hüquqi əsasları. Bakı: Elm, 2011, s.-409-431

⁴ Cavadov F., Abdullayev Y. Azərbaycanda antikorrupsiya siyasətinin əsas istiqamətləri // Məhkəmə ekspertizası, kriminalistika və kriminologiyanın aktual məsələləri. Elmi əsərlər məcmuəsi, 2014, №60, s.5-25

⁵ Məmmədov R.F., Qəmbərov H.D., Məmmədov X.R. Korrupsiya ilə mübarizə: beynəlxalq hüquq və Azərbaycan Respublikasının milli qanunvericilik təcrübəsi. Bakı: Azərnaşr, 2013

⁶ Qədirov A.X. Korrupsiya cinayətlərinin anlayışı, mahiyyəti və kriminalistik xarakteristikası. Monoqrafiya. Bakı: Elm və təhsil, 2014, 196 s.

⁷ Куракин А.В. Международно-правовые источники административного права в сфере противодействия коррупции в системе государственной службы Российской Федерации // Административное и муниципальное право. 2013, №3, с.240-249

⁸ Ростовцева Ю.В. Административная ответственность за коррупционные правонарушения в системе государственной службы // Законы России: опыт, анализ, практика. 2012, № 3, с.47-52

⁹ Севрюкин К.В. Противодействие коррупции в системе государственной гражданской службы Российской Федерации: административно-правовое исследование: дис. ... канд. юрид. наук. Тюмень, 2011

¹⁰ Чаннов С.Е. Совершенствование антикоррупционных законов // ЭЖ-Юрист, 2012, №10, с.15

¹¹ Сорокин Р.С. Прекращение государственно-служебных отношений вследствие несоблюдения законодательства о противодействии коррупции. Монография. М.: Инфра-М, 2018

Korrupsiya hüquqpozmaları elə bir sosial təzahürdür ki, o, hər zaman bir sıra sahə üzrə elmi tədqiqat üçün aktualdır. Buna görə də, korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsinə, milli mexanizmlərin tətbiqinə və yeni, daha mütərəqqi hüquqi bazanın nəzəri əsaslarının yaradılmasına xüsusi ehtiyac vardır.

Dərs vəsaiti dövlət qulluğu sistemində korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizənin beynəlxalq və milli hüquqi mexanizmlərinin öyrənilməsinə həsr edilmişdir.

İ F Ə S İ L

DÖVLƏT QULLUĞU SİSTEMİNDƏ KORRUPSIYAYA QARŞI MÜBARİZƏ SAHƏSİNDƏ HÜQUQİ İSLAHATLAR VƏ DÖVLƏT İDARƏETMƏSİ

1.1. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində hüquqi islahatlar

Müasir Azərbaycan Respublikasında demokratik, hüquqi dövlət quruculuğu sahəsində həyata keçirilən dövlət siyasətinin tərkib elementlərindən biri də korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsidir.

Azərbaycan Respublikasının inkişaf konsepsiyasının əsas hədəflərindən biri dövlət qulluğu sistemində: şəffaflığın və səmərəliliyin təmin edilməsi, korrupsiyanın qarşısının alınması, korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi və müasir tipli, səmərəli dövlət idarəetmə münasibətlərinin bərqərar edilməsidir.

Ümummilli lider Heydər Əliyev dövlət hakimiyyətində olduğu bütün dövrlərdə, o cümlədən müstəqil Azərbaycana rəhbərlik etdiyi dövrdə korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində qanunçuluğun və hüquq qaydasının tətbiqi işində möhkəm siyasi iradə nümayiş etdirmişdir. Ulu öndər Heydər Əliyevin "Cinayətkarlığa qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsi tədbirləri haqqında" 1994-cü il 9 avqust tarixli Fərmanı¹² korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində həyata keçirilən tədbirlər sistemində böyük sosial, siyasi, iqtisadi, hüquqi və tarixi əhəmiyyət kəsb edir. Fərmanda

¹² Cinayətkarlığa qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsi tədbirləri haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1994-cü il 9 avqust tarixli 181 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 1994, №15, maddə 202

qeyd olunur ki: "Cəmiyyətdə rüşvətxorluq və korrupsiya kimi cinayətlərin geniş yayılması xüsusi narahatlıq doğurur və bir sıra vətəndaşlar, o cümlədən vəzifəli şəxslər bu faktları adi bir hal hesab edirlər".

Ümummilli lider Heydər Əliyevin korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində həyata keçirdiyi dövlət siyasətinin mahiyyəti və gələcək inkişaf istiqamətləri "Azərbaycan Respublikasında korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi haqqında" 2000-ci il 8 iyun tarixli Fərmanla¹³ daha dəqiq ifadə edilmişdir. Həmin Fərmanda deyilir: "Azərbaycan Respublikasında demokratik, hüquqi və dünyəvi dövlət quruculuğu, bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinə və müxtəlif mülkiyyət formalarına əsaslanan iqtisadiyyatın, o cümlədən azad sahibkarlığın inkişaf etdirilməsi dövlət siyasətinin əsas istiqamətlərini təşkil edir. Son illər bu sahələrdə aparılan ardıcıl islahatlar və əldə olunan müsbət nəticələr dövlət quruculuğu və vətəndaş cəmiyyəti formalaşdırılmasında mühüm mərhələ olmaqla, iqtisadi potensialın artmasında böyük rol oynamış, ölkəmizin dünya iqtisadi sistemində inteqrasiyasını sürətləndirmiş, əhalinin maddi rifahının yaxşılaşması üçün əsaslı zəmin yaratmışdır.

Eyni zamanda keçid dövründə sosial-iqtisadi inkişafa mane olan hallara qarşı mübarizə metodları və üsulları genişləndirilmiş, cinayətkarlığa şərait yaradan halların, korrupsiyanın aradan qaldırılmasına yönəldilmiş əməli tədbirlər gücləndirilmişdir. Cəmiyyətin inkişafına mənfi təsir göstərən neqativ təzahürlərə qarşı mübarizə Azərbaycan Respublikasında daim diqqət mərkəzində olmuş, bununla əlaqədar müvafiq qərarlar qəbul edilmiş və təşkilati tədbirlər həyata keçirilmişdir"¹⁴.

¹³ Azərbaycan Respublikasında korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 8 iyun tarixli 347 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2000, №06, maddə 426

¹⁴ Azərbaycan Respublikasında korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 8 iyun

Ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycan Respublikasının Prezidenti kimi fəaliyyət göstərdiyi bütün dövrdə korrupsiyaya qarşı mübarizəni dövlət siyasətinin mühüm istiqamətlərindən biri hesab etmiş, korrupsiyaya qarşı mübarizənin daha da məqsədyönlü aparılmasına geniş şərait yaratmışdır. Həmin dövrdə korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair dövlət siyasətini özündə ehtiva edən aşağıdakı hüquqi aktlar qəbul edilmiş və səmərəli nəticələri ilə davamlı xarakter daşımışdır:

- Cinayətkarlığa qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsi tədbirləri haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1994-cü il 9 avqust tarixli Fərmanı¹⁵;

- İstehsal, xidmət, maliyyə-kredit fəaliyyətinə dövlət nəzarətinin qaydaya salınması və əsassız yoxlamaların qadağan edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1996-cı il 17 iyun tarixli Fərmanı¹⁶;

- Azərbaycan Respublikasında iqtisadi cinayətkarlığa qarşı mübarizə sahəsində bəzi tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 27 yanvar tarixli Sərəncamı¹⁷;

- Dövlət nəzarəti sisteminin təkmilləşdirilməsi və sahibkarlığın inkişafı sahəsində süni maneələrin aradan qaldırılması haq-

---

tarixli 347 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2000, №06, maddə 426

¹⁵ Cinayətkarlığa qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsi tədbirləri haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1994-cü il 9 avqust tarixli 181 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 1994, №15, maddə 202

¹⁶ "İstehsal, xidmət, maliyyə-kredit fəaliyyətinə dövlət nəzarətinin qaydaya salınması və əsassız yoxlamaların qadağan edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1996-cı il 17 iyun tarixli 463 nömrəli Fərmanı / <http://e-qanun.az/framework/16096#>

¹⁷ Azərbaycan Respublikasında iqtisadi cinayətkarlığa qarşı mübarizə sahəsində bəzi tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 27 yanvar tarixli 730 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 1998, №01, maddə 37

qında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1999-cu il 7 yanvar tarixli Fərmanı¹⁸;

- Azərbaycan Respublikasında korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 8 iyun tarixli Fərmanı¹⁹;

- Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin təsdiq edilməsi, qüvvəyə minməsi və bununla bağlı hüquqi tənzimləmə məsələləri haqqında Azərbaycan Respublikasının 1999-cu il 30 dekabr tarixli Qanunu²⁰;

- Sahibkarlığın inkişafına mane olan müdaxilələrin qarşısının alınması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2002-ci il 28 sentyabr tarixli Fərmanı²¹.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənablarının ölkəmizdə korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində həyata keçirilən dövlət siyasətinin mahiyyətinə və davamlılığına dair fikirləri böyük elmi-nəzəri və təcrübi əhəmiyyət kəsb edir. Prezident İlham Əliyev cənabları xüsusi qeyd edir ki: Azərbaycan dinamik və dayanıqlı iqtisadi inkişafa nail olan müasir ölkədir. Həyata keçirilən

¹⁸ Dövlət nəzarəti sisteminin təkmilləşdirilməsi və sahibkarlığın inkişafı sahəsində süni maneələrin aradan qaldırılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1999-cu il 7 yanvar tarixli 69 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 1999, №01, maddə 22

¹⁹ Azərbaycan Respublikasında korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 8 iyun tarixli 347 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2000, №06, maddə 426

²⁰ Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin təsdiq edilməsi, qüvvəyə minməsi və bununla bağlı hüquqi tənzimləmə məsələləri haqqında Azərbaycan Respublikasının 1999-cu il 30 dekabr tarixli 787-IQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2000, №04, maddə 251

²¹ Sahibkarlığın inkişafına mane olan müdaxilələrin qarşısının alınması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2002-ci il 28 sentyabr tarixli 790 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2002, №09, maddə 563

siyasi, hüquqi və sosial siyasət nəticəsində Azərbaycanda demokratik və ədalətli cəmiyyət qurulmuş, şəffaf ictimai münasibətlər sistemi formalaşdırılmışdır. Dövlət idarəçiliyində səmərəliliyin təmin edilməsi, açıq hökumət prinsiplərinin tətbiqi, elektron xidmətlərin inkişafı, korrupsiyaya qarşı mübarizə dövlət siyasətinin başlıca istiqamətləridir. Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı mübarizəni uğurla aparmaq üçün möhkəm siyasi iradə mövcuddur²². Korrupsiyaya, rüşvətçorluğa qarşı mübarizə aparılır, bundan sonra da aparılacaqdır. Bu istiqamətdə inzibati tədbirlər, cəza tədbirləri görülməli və ən böyük səmərə verən sistem xarakterli tədbirlər, institusional islahatlar həyata keçiriləcəkdir²³.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənablarının 2018-ci il 23 noyabr tarixli Sərəncamı²⁴ ilə təsdiq edilmiş “Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya”da nəzərdə tutulmuş məsələlər dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində dövlət siyasətinin növbəti mərhələsini özündə ehtiva edir.

Akademik R.Ə.Mehdiyevin fikrincə, korrupsiya bütün cəmiyyətlərdə mövcud olan universal problemdir. Bu sosial təhlükə müxtəlif ölkələrdə özünü fərqli səviyyə və formalarda büruzə verir, sosial-iqtisadi inkişafa, cəmiyyətin mühüm problemlərinin həllinə, investisiya mühitinə, sahibkarlıq fəaliyyətinə birbaşa mənfi təsir göstərir. Son illər Azərbaycanda korrupsiya ilə mübarizə sahəsində beynəlxalq standartlara cavab verən

²² Əliyev İ.H. “Korrupsiyaya qarşı mübarizə: beynəlxalq standartlar və milli təcrübələr” mövzusunda Beynəlxalq Konfransın iştirakçılarna (28 iyun 2014) / <https://www.president.az/articles/12221>

²³ Əliyev İ.H. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin andiçmə mərasimində nitqi (18 aprel 2018) / Xalq qəz., 2018, 19 aprel, № 87, s.1-3

²⁴ “Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2018-ci il 23 noyabr tarixli 739 nömrəli Sərəncamı / Xalq qəz., 2018, 24 noyabr, №265

hüquqi və institusional islahatlar həyata keçirilmiş, müvafiq qanunvericilik bazası, xüsusi təsisatlar yaradılmışdır. Bununla da ölkəmizdə korrupsiyaya qarşı mübarizənin işlək mexanizmi formalasdırılmış, onun funksionallığı təmin edilmiş və hesab edirəm ki, ciddi nəticələr əldə olunmaqdadır²⁵.

Cəmiyyətin dövlət hakimiyyətinə münasibətini özündə ehtiva edən təzahürlərdən biri məhz korrupsiyadır. Korrupsiya hüquqpozmaları isə dövlət hakimiyyət səlahiyyətli və dövlət vəzifəli şəxslərin, ümumi kontekstdə ifadə etsək dövlət qulluqçularının fəaliyyətində özünü daha çox büruzə verir. Bunu həm korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair beynəlxalq hüquq normaları, həm də dövlətlərin milli hüquq normaları və təcrübələri özündə ehtiva edir. Bu amil belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, müasir dövlətlərin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizənin mütəmadi olaraq gücləndirilməsidir. Nəticə etibarlı ilə, dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri daimi xarakter daşımalı, səmərəli beynəlxalq və milli hüquqi mexanizmlər yaradılmalı və tətbiq edilməlidir.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənabları tərəfindən həyata keçirilən səmərəli dövlət siyasətinin nəticəsində korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində:

- əsas beynəlxalq konvensiyalar ratifikasiya edilmişdir;
- milli qanunvericilik bazası yaradılmışdır;
- dövlət nəzarəti mexanizmləri formalaşdırılmışdır;
- ictimai nəzarət mexanizmləri formalaşdırılmışdır;
- korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri sistemli xarakter almışdır;
- elektron münasibətlərin dairəsi genişləndirilmişdir və s.

Korrupsiya tarixi köklərə malik neqativ sosial təzahürdür. Təssüflər olsun ki, müasir dövrdə bu neqativ sosial təzahür

²⁵ Mehdiyev R.Ə. İkili standartların dünya nizamı və müasir Azərbaycan. Bakı: Şərq-Qərb Nəşriyyat Evi, 2015, s.13

dövlət vəzifəli şəxslərin fəaliyyətinin tərkib hissəsinə çevrilir və dövlət qulluğu sistemində daha çox özünü büruzə verir. Buna görə də, dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair məsələ beynəlxalq və regional birliyin, o cümlədən hər bir dövlətin qarşısında duran həlli zəruri olan aktual problemlərdən biri hesab edilir. Bu baxımdan demək olar ki, dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri, dövlət vəzifəli şəxslərin fəaliyyətində korrupsiyaya şərait yaradan hallara qarşı mübarizə sistemli xarakter daşımalı, daimi dövlətin və cəmiyyətin diqqət mərkəzində olmalıdır.

Azərbaycan Respublikasının dövlət rəhbərliyi tərəfindən korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq sənədlərə və təcrübəyə böyük əhəmiyyət verilir. Bununla yanaşı Azərbaycanda kompleks olaraq, o cümlədən də dövlət qulluğu sistemində korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri davamlı olaraq həyata keçirilir.

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının "Korrupsiyanın qarşısının alınması və ona qarşı əks-təsir siyasəti və praktikasi" adlanan 5-ci maddəsində deyilir:

- Hər bir İştirakçı Dövlət öz hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq, cəmiyyətin korrupsiya ilə mübarizədə iştirakını təşviq edən, qanunun aliliyi, dövlət işlərinin və dövlət əmlakının düzgün idarə olunması, vicdanlılıq, şəffaflıq və məsuliyyətlik prinsiplərini özündə əks etdirən korrupsiyaya qarşı səmərəli və uzlaşdırılmış siyasət hazırlayır və tətbiq edir.

- Hər bir İştirakçı Dövlət korrupsiya ilə mübarizə praktikasının səmərəli növlərini müəyyən etməyə və təşviq etməyə səy göstərir.

- Hər bir İştirakçı Dövlət müvafiq hüquqi sənədlərin və inzibati tədbirlərin korrupsiyanın qarşısının alınması və onunla mübarizə baxımından uyğunluğunu müəyyən etmək üçün onların dövrü dəyərləndirilməsinə səy göstərir.

- İştirakçı Dövlətlər, lazım gəldikdə və öz hüquq sistemlərinin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq, bu maddədə göstərilən tədbirlərin hazırlanması və inkişaf etdirilməsində bir-biri ilə və

müvafiq beynəlxalq və regional təşkilatlarla qarşılıqlı fəaliyyət göstərilir. Belə qarşılıqlı fəaliyyət korrupsiya ilə mübarizəyə yönəlmiş beynəlxalq proqram və layihələrdə iştirak formasında da ola bilər.²⁶

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənablarının müəllifi olduğu "ASAN xidmət" modeli korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində həyata keçirilən sistemli tədbirlərə bariz nümunədir. Bu siyasət məqsəduyğunluğu və nəticəyönümlüyü ilə xarakterizə edilir.

Müsbət hal kimi qeyd etmək olar ki, müasir Azərbaycan Respublikasında korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri davamlı olaraq həyata keçirilir. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənablarının rəhbərliyi ilə dövlət qulluğu sisteminə korrupsiyaya səbəb olan və ola biləcək bütün hallara, dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiyaya şərait yaranan amillərə qarşı mübarizə tədbirləri sistemli xarakter daşıyır. Azərbaycanın "ASAN xidmət" modeli dövlət qulluğu sisteminə korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində həyata keçirilən nəticəyönümlü tədbirlərə bariz nümunədir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev cənabları xüsusi vurğulayır ki, "ASAN xidmət" Mərkəzinin fəaliyyətinin məqsədi dövlət orqanlarının hüquqi xidmətlərinin göstərilməsində vətəndaşların razı salınması, şəffaflığın təmin edilməsi, korrupsiya hallarının tam aradan qaldırılması, müasir texnologiyaların, "bir qapı" prinsipinin tətbiq olunması, dövlət qulluqçusu - vətəndaş münasibətlərində yeni düşüncə tərzinin – "*dövlət qulluqçusunun vəzifəsi vətəndaşın hüququnu təmin etməkdir*" yanaşmasının formalaşdırılmasıdır.²⁷

²⁶ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

²⁷ Əliyev İ.H. İnkışaf – məqsədimizdir. Bakı: Azərneşr, 2018, s.250

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənablarının rəhbərliyi ilə korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində çoxsaylı və səmərəli işlər görülmüş, bir sıra hüquqi sənədlər qəbul edilmiş və hazırda bu sahədə əməli tədbirlər davam etdirilir. Dövlət qulluğu sisteminə korrupsiya hallarının qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair hüquqi baza yaratmaq və bu sahədə dövlət idarəetməsini təmin etmək məqsədilə aşağıdakı normativ hüquqi aktlar qəbul olunmuş və tətbiq edilmişdir:

- "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" Konvensiyasının təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli Qanunu²⁸;
- "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" Konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli Qanunu²⁹;
- Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli Qanunu³⁰;
- Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyası haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 3 may tarixli Qanunu³¹;

²⁸ "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" Konvensiyasının təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli 570-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 11

²⁹ "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" Konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli 571-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 12

³⁰ Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125

³¹ Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyası haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 3 may tarixli 906-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №06, maddə 470

- Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli Qanunu³²;
- "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 3 mart tarixli Sərəncamı³³;
- Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin Əsasnaməsinin və prokurorluq işçilərinin ümumi say tərkibinin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 28 oktyabr tarixli Fərmanı³⁴;
- Dövlət və bələdiyyə əmlakının və vəsaitlərinin idarə olunması sahəsində korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara qarşı mübarizənin gücləndirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 22 iyun tarixli Fərmanı³⁵;
- Dövlət orqanlarının və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən yaradılan publik hüquqi şəxslərin elektron xidmətlər göstərməsinin təşkili sahəsində bəzi tədbirlər haqqında

³² Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

³³ "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 3 mart tarixli 114 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 148

³⁴ Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin Əsasnaməsinin və prokurorluq işçilərinin ümumi say tərkibinin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 28 oktyabr tarixli 138 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №10, maddə 794

³⁵ Dövlət və bələdiyyə əmlakının və vəsaitlərinin idarə olunması sahəsində korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara qarşı mübarizənin gücləndirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 22 iyun tarixli 103 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2009, №06, maddə 415

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2011-ci il 23 may tarixli Fərmanı³⁶;

• Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin yaradılması və dövlət orqanları tərəfindən vətəndaşlara göstərilən xidmətlərin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 13 iyul tarixli Fərmanı³⁷;

• "2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 15 sentyabr tarixli Sərəncamı³⁸;

• Sahibkarlıq sahəsində yoxlamaların nizama salınması və istehlakçıların hüquqlarının qorunmasının təmin edilməsinə dair bəzi tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2010-cu il 13 aprel tarixli Fərmanı³⁹;

³⁶ Dövlət orqanlarının və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən yaradılan publik hüquqi şəxslərin elektron xidmətlər göstərməsinin təşkili sahəsində bəzi tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2011-ci il 23 may tarixli 429 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2011, №05, maddə 380

³⁷ "Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin yaradılması və dövlət orqanları tərəfindən vətəndaşlara göstərilən xidmətlərin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 13 iyul tarixli 685 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2012, №07, maddə 694

³⁸ "2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 15 sentyabr tarixli 3043 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2008-ci il, №09, maddə 824

³⁹ Sahibkarlıq sahəsində yoxlamaların nizama salınması və istehlakçıların hüquqlarının qorunmasının təmin edilməsinə dair bəzi tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2010-cu il 13 aprel tarixli 246 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2010, №04, maddə 286

- "Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Dövlət Proqramı (2004-2006-cı illər)"⁴⁰;
- "Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya və onun həyata keçirilməsi ilə bağlı 2007-2011-ci illər üçün Fəaliyyət Planı"⁴¹;
- "Açıq Hökumətin təşviqinə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"⁴²;
- "Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"⁴³;
- "Açıq hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"⁴⁴;
- "Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya"nın təsdiq edilməsi

⁴⁰ Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Dövlət Proqramının (2004-2006-cı illər) təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 3 sentyabr tarixli 377 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, №09, maddə 696

⁴¹ Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 28 iyul tarixli 2292 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2007, №07, maddə 728

⁴² "Açıq Hökumətin təşviqinə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın və "Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 5 sentyabr tarixli 2421 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2012-ci il, №9, maddə 872

⁴³ "Açıq Hökumətin təşviqinə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın və "Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 5 sentyabr tarixli 2421 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2012-ci il, №9, maddə 872

⁴⁴ "Açıq hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 27 aprel tarixli 1993 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016, №4, maddə 749

haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2018-ci il 23 noyabr tarixli Sərəncamı⁴⁵.

"Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiya"da "Korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara görə məsuliyyət" şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizənin əsas prinsiplərindən biri kimi müəyyən edilmişdir. Orada deyilir ki, "korrupsiyaya qarşı mübarizə yalnız korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara görə məsuliyyətə cəlb etməklə deyil, həmçinin korrupsiyaya şərait yaradan halların müəyyən edilməsi, təhlili, aradan qaldırılması və qabaqlayıcı tədbirlər vasitəsilə həyata keçirilməlidir"⁴⁶.

"Açıq hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nda qeyd olunur ki: Dövlət xidmətlərinin göstərilməsində tətbiq edilən və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 2015-ci il "Dövlət Xidmətləri Mükafatına" layiq görülmüş innovativ "ASAN xidmət" modeli bu yanaşmanın uğurlu nümunəsidir⁴⁷.

"Açıq hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nda dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair mühüm əhəmiyyət kəsb edən tədbirlərin həyata keçirilməsi nəzərdə tutulubdur. Həmin tədbirlər sırasına aşağıdakılar daxil edilmişdir:

⁴⁵ "Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2018-ci il 23 noyabr tarixli 739 nömrəli Sərəncamı / Xalq qəz., 2018, 24 noyabr, №265

⁴⁶ Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 28 iyul tarixli 2292 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2007, №07, maddə 728

⁴⁷ "Açıq hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 27 aprel tarixli 1993 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016, №4, maddə 749

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının 6-cı maddəsində "Korrupsiyanın qarşısının alınması üzrə orqan və ya orqanlar" a dair müddəalar aşağıdakı kimi təsbit ediləndir.

"Hər bir İştirakçı Dövlət öz hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq, aşağıdakı tədbirlər vasitəsilə korrupsiyanın qarşısının alınması sahəsində fəaliyyət göstərən orqanı, lazım gəldikdə, orqanları yaradır:

- bu Konvensiyanın 5-ci maddəsində nəzərdə tutulan siyasətin həyata keçirilməsi və lazım gəldikdə, bu siyasətin həyata keçirilməsinə nəzarət edilməsi və onun koordinasiyası;

- korrupsiyanın qarşısının alınması məsələləri üzrə biliklərin genişləndirilməsi və yayılması.

Hər bir İştirakçı Dövlət bu maddənin 1-ci bəndində göstərilən orqan və ya orqanların öz funksiyalarını səmərəli surətdə və hər hansı kənar təsirdən azad şəraitdə həyata keçirə bilməsi üçün, daxili hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq, onların zəruri müstəqilliyini təmin edir. Göstərilən məqsədlə, zəruri maddi resursları və ixtisaslı heyəti, bu heyətin üzərinə düşən funksiyaların yerinə yetirilməsi üçün tələb olunan hazırlığı təmin etmək lazımdır.

Hər bir İştirakçı Dövlət korrupsiyanın qarşısının alınması üzrə tədbirlərin hazırlanması və həyata keçirilməsində digər İştirakçı Dövlətlərə kömək göstərəcək orqan və ya orqanlarının ad və ünvanları barədə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş Katibinə məlumat verir".⁵⁰

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının 36-cı maddəsində isə "İxtisaslaşmış orqanlar" a dair müddəalar təsbit edilmişdir. Orada deyilir ki: "Hər bir İştirakçı Dövlət öz hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq hüquq mühafizə tədbirləri vasitəsilə korrupsiya ilə mübarizə aparmaq üçün ixtisaslaşmış

⁵⁰ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

orqan və ya orqanların, yaxud şəxslərin mövcudluğunu təmin edir. Belə orqan və ya orqanların, yaxud şəxslərin öz funksiyalarını səmərəli surətdə və hər hansı kənar müdaxilə olmadan yerinə yetirməsi üçün onlara İştirakçı Dövlətin hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq zəruri müstəqillik verir. Belə şəxslər, yaxud belə orqan və ya orqanların əməkdaşları öz vəzifələrini yerinə yetirmək üçün lazımı peşəkarlığa və resurslara malik olmalıdırlar".⁵¹

Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi tərəfindən 27 yanvar 1999-cu il tarixdə qəbul olunmuş "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiya"nın 20-ci maddəsində "İxtisaslaşdırılmış orqanlar" a dair müddəalar aşağıdakı kimi təsbit ediləndir. Orada deyilir: "Hər bir Tərəf, müvafiq şəxslərin və ya orqanların korrupsiya ilə mübarizə üzrə ixtisaslaşmasını təmin etmək üçün tələb edilən tədbirlər görür. Onlara öz funksiyalarının səmərəli və hər hansı bir qeyri-qanuni təzyiqsiz yerinə yetirilməsini mümkün etmək üçün Tərəfin hüquqi sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq lazımı qədər müstəqillik verilir. Tərəf, bu cür orqanların əməkdaşlarının lazımı qaydada hazırlıq keçməsinə və onların üzərinə qoyulan vəzifələrin yerinə yetirilməsi üçün adekvat maliyyə resurslarına malik olmasını təmin edir".⁵²

Azərbaycan Respublikasında korrupsiyanın qarşısının alınması üzrə bir sıra tədbirlər görülmüşdür. Belə ki, BMT-nin və Avropa Şurasının yuxarıda qeyd edilən normalarına müvafiq olaraq Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair xüsusi

⁵¹ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

⁵² "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" Konvensiyasının təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli 570-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 11

statuslara malik ixtisaslaşmış orqanlar təsis edilmiş və hazırda həmin orqanlar uğurla fəaliyyət göstərirlər.

“Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 4-cü maddəsi “Korrupsiyaya qarşı mübarizəni həyata keçirən orqanlar (qurumlar)” adlanır. Qanunun 4.1-ci maddəsinə əsasən səlahiyyətləri çərçivəsində korrupsiyaya qarşı mübarizəni aşağıdakı orqanlar həyata keçirirlər:

- bütün dövlət orqanları;
- yerli özünüidarəetmə orqanları;
- publik hüquqi şəxslər (qurumlar);
- vəzifəli şəxslər;
- hüquq mühafizə orqanları;
- Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiya.

Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara törədilməsi inzibati və ya cinayət məsuliyyəti yaratdıqda, korrupsiyaya qarşı mübarizəni qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada hüquq mühafizə orqanları həyata keçirirlər (maddə 4.1).

Korrupsiyanın qarşısını alınması sahəsində ixtisaslaşmış orqan funksiyalarını Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyası (bundan sonra “Komissiya”) həyata keçirir (maddə 4.2)⁵³. Komissiyanın fəaliyyəti Əsasnamə ilə tənzim edilir. Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyası haqqında Əsasnamə 2005-ci il 3 may tarixli Qanunla⁵⁴ təsdiq ediləndir (bundan sonra Komissiya haqqında Əsasnamə).

Komissiya “Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında” Qanunun 4.2-ci maddəsinə uyğun olaraq yaradılmışdır. Komissiya

korrupsiyanın qarşısını alınması sahəsində ixtisaslaşmış orqan funksiyalarını həyata keçirir.

Komissiyanın fəaliyyəti aşağıdakı sənədlər əsasında təmin edilir:

- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası;
- Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələr;
- Azərbaycan Respublikasının qanunları və digər normativ hüquqi aktları;
- Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyası haqqında Əsasnamə.

“Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında” Qanununun 4.3-cü maddəsinə əsasən Komissiyanın tərkibi icra, qanunvericilik və məhkəmə hakimiyyəti orqanları tərəfindən təyin edilən üzvlərdən ibarətdir. Göründüyü kimi Komissiyanın tərkibinin formalaşdırılması konstitusion prinsip əsasında - dövlət hakimiyyətinin hakimiyyətlərin bölgüsü prinsipinə uyğun olaraq müəyyən edilmiş və bərabər təmsilçilik prinsipinə əsaslanmışdır.

Komissiya 15 nəfər üzvdən ibarət tərkibdə təşkil edilir və fəaliyyət göstərir. Komissiyanın üzvləri aşağıdakı kimi təyin edilir:

- 5 üzvü Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 109-cu maddəsinin 32-ci bəndinə uyğun olaraq Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən;
- 5 üzvü Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən;
- 5 üzvü Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi tərəfindən.

Komissiyanın tərkibi qanunla müəyyən edilmiş qaydada müvafiq dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən təyin edilmiş və hazırda aşağıdakı tərkibdə fəaliyyət göstərir.

⁵³ Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125

⁵⁴ Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyası haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 3 may tarixli 906-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №06, maddə 470

Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyasının tərkibi:⁵⁵

Azərbaycan Respublikası Prezidenti tərəfindən təyin olunmuş Komissiya üzvləri:

Ramiz Mehdiyev	Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının rəhbəri
Ramil Usubov	Azərbaycan Respublikasının daxili işlər naziri
Şahin Əliyev	Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Administrasiyasının Qanunvericilik və hüquq ekspertizası məsələləri şöbəsinin müdiri
Fuad Ələsgərov	Azərbaycan Respublikası Prezidentinin hüquq mühafizə orqanları ilə iş və hərbi məsələlər üzrə köməkçisi - şöbə müdiri
Mədət Quliyev	Azərbaycan Respublikası Dövlət Təhlükəsizliyi Xidmətinin rəisi

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən təyin olunmuş Komissiya üzvləri:

Ziyafət Əsgərov	Azərbaycan Respublikası Milli Məclis sədrinin birinci müavini
Əli Əhmədov	Azərbaycan Respublikasının Baş nazirinin müavini
Lətif Hüseynov	Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin hakimi
Əli Hüseynov	Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı
Bəxtiyar Əliyev	Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı

⁵⁵ Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyasının tərkibi / <http://commission-anticorruption.gov.az/view.php?lang=az&menu=26> (İstifadə tarixi: 04.11.2018)

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyaya Məhkəməsi tərəfindən təyin olunmuş Komissiya üzvləri:

Fərhad Abdullayev	Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin sədri
Fikrət Məmmədov	Məhkəmə Hüquq Şurasının Sədri, Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə naziri
Zakir Qaralov	Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru
Ramiz Rzayev	Azərbaycan Respublikası Ali Məhkəməsinin sədri
Kamal Cəfərov	Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyanın Katibi

Göründüyü kimi dövlət hakimiyyəti orqanları tərəfindən təyin edilmiş komissiyanın tərkibi dövlət vəzifəli şəxsərdən ibarətdir.

Komissiya öz fəaliyyətini qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyətləri ilə qarşılıqlı əlaqədə qurur və korrupsiyaya qarşı mübarizənin vəziyyəti barədə mütəmadi olaraq onları məlumatlandırır.

Komissiya öz səlahiyyətləri daxilində bir sıra vəzifələrə və hüquqlara malikdir.

Komissiyanın əsas vəzifələri Komissiyası haqqında Əsasnamənin⁵⁶ ikinci hissəsi ilə aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir:

- korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak etmək;

- bu sahədə dövlət orqanlarının və digər qurumların fəaliyyətini əlaqələndirmək;

⁵⁶ Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyası haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 3 may tarixli 906-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №06, maddə 470

- korrupsiyaya qarşı mübarizənin vəziyyətini və səmərəliliyini təhlil etmək;
  - korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə dövlət proqramlarının icrasına nəzarəti həyata keçirmək;
  - “Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 5.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan maliyyə xarakterli məlumatları qəbul etmək;
  - “Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 5.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan maliyyə xarakterli məlumatların təqdim edilməsinə nəzarəti həyata keçirmək;
  - korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaqlarla bağlı məlumatları toplamaq, təhlil etmək, ümumiləşdirmək və müvafiq dövlət orqanlarına təkliflər vermək;
  - “Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununa uyğun olaraq korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaqlar barədə məlumat verən şəxsin konfidensiallığını təmin etmək;
  - korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində dövlət orqanları və digər qurumlarla əməkdaşlıq etmək;
  - cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sahəsində dövlət siyasətinin formalaşdırılmasında iştirak etmək;
  - bu sahədə dövlət orqanlarının və qurumlarının fəaliyyətini əlaqələndirmək, dövlət proqramlarının icrasına nəzarəti həyata keçirmək;
  - qanunvericiliyə müvafiq olaraq digər vəzifələri həyata keçirmək.
- Komissiyanın öz vəzifələrini yerinə yetirmək üçün müvafiq hüquqlara malikdir. Komissiyanın **əsas hüquqları** Komissiyası

- haqqında Əsasnamənin⁵⁷ üçüncü hissəsi ilə aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir:
- korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında qanunvericiliyin icra vəziyyətini öyrənir və ümumiləşdirir;
  - bu barədə hüquq mühafizə və digər dövlət orqanları və qurumlarının rəhbərlərinin məlumatlarını və hesabatlarını dinləyir;
  - dövlət və yerli özünüidare orqanlarından zəruri məlumatları və materialları alır;
  - “Daşınmaz əmlakın dövlət reyestri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq, daşınmaz əmlakın dövlət reyestrinin məlumatlarının alınması ilə bağlı əsaslandırılmış yazılı sorğular verir;
  - korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə dövlət proqramlarında nəzərdə tutulan tədbirlərin yerinə yetirilməsi barədə müvafiq dövlət orqanları və qurumlarından məlumatları alır və görülən işlərin vəziyyətini təhlil edir;
  - korrupsiyaya qarşı mübarizənin səmərəliliyinin artırılması, həmçinin korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində müəyyən edilmiş nöqsanların aradan qaldırılması üçün təklif və tövsiyələr hazırlayır, onların həyata keçirilməsi üçün tədbirlər görür;
  - korrupsiya ilə bağlı ictimai rəyin öyrənilməsi və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində maarifləndirmənin həyata keçirilməsi üçün tədbirlər görür;
  - qeyri-hökumət təşkilatları, kütləvi informasiya vasitələri və özəl sektorun nümayəndələri, müstəqil ekspertlər ilə əməkdaşlıq edir və zərurət olduqda onları müəyyən işlərin görülməsinə cəlb edir;
  - korrupsiyaya qarşı mübarizənin təşkili və səmərəliliyinin artırılması üçün beynəlxalq əməkdaşlığın həyata keçirilməsində iştirak edir;

⁵⁷ Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyası haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 3 may tarixli 906-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №06, maddə 470

- daxil olan korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalar haqqında müraciətlərin ümumiləşdirilməsini həyata keçirir;

- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların nəticələrinə əsasən fəaliyyətinə dair daha çox şikayətlərin daxil olduğu dövlət və ya bələdiyyə orqanlarının, habelə dövlət müəssisələrinin fəaliyyətinin yoxlanılmasını dövlət orqanlarına və ya auditor təşkilatlarına həvalə edir;

- cinayət əlaməti olan hüquqpozmalar aşkar edildikdə yoxlama materiallarını Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğuna göndərir;

- korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflər verir;

- korrupsiyaya qarşı mübarizə məsələləri ilə əlaqədar proqramların və layihələrin hazırlanması və həyata keçirilməsi üçün qeyri-hökumət təşkilatlarına maliyyə yardımı göstərir;

- cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sahəsində:

1) qanunvericiliyin icra vəziyyətini öyrənir və ümumiləşdirir;

2) hüquq mühafizə və digər dövlət orqanları və qurumlarının rəhbərlərinin məlumatlarını dinləyir;

3) dövlət proqramlarında nəzərdə tutulan tədbirlərin yerinə yetirilməsi barədə müvafiq dövlət orqanları və qurumlarından məlumatları alır və təhlil edir;

4) nöqsanların aradan qaldırılması üçün təklif və tövsiyələr hazırlayır, onların həyata keçirilməsi üçün tədbirlər görür;

5) qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı təkliflər verir;

6) beynəlxalq əməkdaşlığın həyata keçirilməsində iştirak edir.

- qanunvericiliyə müvafiq olaraq digər hüquqları həyata keçirir.

Komissiyası haqqında Əsasnamənin⁵⁸ dördüncü hissəsi ilə Komissiyanın fəaliyyətinin təşkili aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir:

Komissiyanın fəaliyyətinə rəhbərliyi və işinin təkilini Komissiyanın sədri həyata keçirir. Komissiyanın sədri onun tərkibindən Komissiya üzvlərinin sadə səs çoxluğu ilə seçilir. Komissiyanın səlahiyyətlərinə aid edilmiş məsələlərə onun iclaslarında baxılır. Komissiyanın iclasları mütəmadi olaraq, lakin üç ayda bir dəfədən az olmayaraq keçirilir. Zərurət olduqda, Əsasnamənin 13-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş Reqlamentlə müəyyən edilmiş qaydada Komissiyanın növbədən-kənar iclasları çağrıla bilər. Komissiyanın iclasları onun üzvlərinin üçdə ikisi iştirak etdikdə səlahiyyətlidir. Komissiyanın qərarları iclasda iştirak edən Komissiya üzvlərinin sadə səs çoxluğu ilə qəbul edilir. Qərar qəbul edilərkən səslər bərabər olduqda, Komissiyanın sədri həlledici səsə malikdir. Səsvermə zamanı xüsusi rəyi olan Komissiyanın üzvü öz rəyini qəbul edilmiş qərara əlavə edə bilər. Komissiyanın səlahiyyətlərinə aid edilmiş bəzi məsələlər üzrə Komissiyanın qərarları iclas çağırılmadan üzvlərinin rəyi öyrənilməklə Komissiyanın sədri tərəfindən qəbul edilə bilər. Komissiyanın iclaslarına digər şəxslər də dəvət oluna bilərlər. Komissiyanın üzvləri fəaliyyətlərində müstəqildirlər. Komissiya özünün Reqlamentini təsdiq edir.

Komissiyanın nəzdində daimi fəaliyyət göstərən Katiblik yaradılır. Katibliyin rəhbəri Komissiyanın qərarı ilə, digər işçiləri isə Komissiyanın sədri tərəfindən vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilir. Katiblik Komissiyanın iclaslarının keçirilməsi ilə bağlı təşkilati məsələlərin həll edilməsi, Komissiyanın müzakirəsinə çıxarılaçaq məsələlər üzrə sənədlərin hazırlanması, kargüzarlıq və digər işlərin aparılması üzrə fəaliyyəti həyata keçirir.

⁵⁸ Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyası haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 3 may tarixli 906-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №06, maddə 470

Katiblik dövlət orqanıdır və Katibliyin işçiləri dövlət qulluqçularıdır.

Komissiya fəaliyyəti haqqında illik məruzə tərtib edir və onu Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə, Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinə və Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinə təqdim edir.

1.3. Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin hüquqi statusu

Korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində fəaliyyət göstərən dövlət orqanlarından biri də Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsidir (bundan sonra - Baş İdarə). Baş İdarə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 3 mart tarixli Sərəncamı ilə yaradılıbdır⁵⁹. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 28 oktyabr tarixli Fərmanı ilə "Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin Əsasnaməsi və prokurorluq işçilərinin ümumi say tərkibi" təsdiq ediləlibdir⁶⁰ (bundan sonra Baş İdarənin Əsasnaməsi).

Baş İdarə korrupsiya ilə bağlı cinayətlər üzrə həyata keçirilən ibtidai istintaq və əməliyyat-axtarış fəaliyyəti sahəsində ixtisaslaşdırılmış prokurorluq orqanıdır. Baş İdarə Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroruna (bundan sonra - Baş prokuror) tabedir.

⁵⁹ "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 3 mart tarixli 114 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 148

⁶⁰ Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin Əsasnaməsinin və prokurorluq işçilərinin ümumi say tərkibinin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 28 oktyabr tarixli 138 nömrəli Fərmanı /Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №10, maddə 794

Korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində Baş İdarənin əsas vəzifələri Baş İdarənin Əsasnaməsinin ikinci hissəsi ilə müəyyən edilmişdir.

Baş İdarə:

- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara dair daxil olmuş məlumatlara baxır və araşdırma aparır;
- korrupsiya ilə bağlı cinayətlərlə əlaqədar cinayət işi başlayır və ibtidai istintaq aparır;
- korrupsiya ilə bağlı cinayətlərin qarşısının alınması, aşkar edilməsi və açılması məqsədilə əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirir;
- korrupsiya ilə bağlı cinayətlər üzrə əməliyyat-axtarış tədbirlərini Baş İdarənin yazılı tapşırığı əsasında əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin digər subyektləri yerinə yetirdikdə bu sahədə qanunların icrasına nəzarəti həyata keçirir;
- korrupsiya ilə bağlı cinayətlərin törədilməsi nəticəsində vurulmuş maddi ziyanın ödənilməsi, habelə tətbiq oluna biləcək əmlak müsadirəsinin təmin edilməsi üçün qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş tədbirlər görür;
- korrupsiyaya qarşı mübarizənin vəziyyətini öyrənir;
- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalarla bağlı məlumatları toplayır, təhlil edir, ümumiləşdirir;
- korrupsiyaya qarşı mübarizənin səmərəliliyinin artırılması üçün təklif və tövsiyələr hazırlayır;
- həmin fəaliyyəti həyata keçirərkən normativ hüquqi aktlarda və onların layihələrində korrupsiya hüquqpozmalarına şərait yaradan hallar müəyyən etdikdə, onların aradan qaldırılması üçün Baş Prokuror qarşısında məsələ qaldırır;
- korrupsiya ilə bağlı cinayətlərin ibtidai istintaqı, habelə həmin işlərin məhkəmə baxışı zamanı cinayət prosesində iştirak edən şahidlərin, zərər çəkmiş, təqsirləndirilən və digər şəxslərin təhlükəsizliyi üçün tədbirlərin görülməsini təmin edir;
- "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq korrupsiya ilə əlaqədar

hüquqpozmlar barədə məlumat verən şəxsin konfidensiallığını təmin edir;

- korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində görülən tədbirlər barədə Baş prokuror vasitəsilə Azərbaycan Respublikasının Prezidentinə mütəmadi olaraq məlumat verir;

- korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində görülən tədbirlər barədə Baş prokuror vasitəsilə Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyasına mütəmadi olaraq məlumat verir;

- korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində dövlət orqanları və digər qurumlarla əməkdaşlıq edir;

- Baş İdarənin işçilərinin və onların yaxın qohumlarının təhlükəsizliyi üçün tədbirlərin görülməsini təmin edir;

- korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində görülən tədbirlər barədə ictimaiyyəti məlumatlandırır və fəaliyyətində aşkarlığı təmin edir;

- korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində maarifləndirmə və profilaktik tədbirləri həyata keçirir;

- qanunvericiliyə müvafiq olaraq digər vəzifələri yerinə yetirir.

Korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində Baş İdarənin hüquqları Baş İdarənin Əsasnaməsinin üçüncü hissəsi ilə aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir:

- qanunvericiliklə müəyyən edilmiş hallarda və qaydada fiziki və hüquqi şəxslərdən, dövlət orqanlarından, onların vəzifəli şəxslərindən məlumatları, sənədləri və digər materialları tələb edir və götürür;

- “Daşınmaz əmlakın dövlət reyestri haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq, daşınmaz əmlakın dövlət reyestri məlumatlarının alınması ilə bağlı əsaslandırılmış yazılı sorğular verir;

- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmlar haqqında daxil olan məlumatlar üzrə ilkin yoxlama aparır, izahatlar alır, zərurət yarandıqda qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada təşkilat-

larda təftişlərin, inventarlaşdırmaların, ekspertizaların və digər yoxlamaların keçirilməsi üçün tədbirlər görür;

- səlahiyyətlərinə aid edilmiş cinayət işləri üzrə istintaq və digər prosesual hərəkətləri həyata keçirir;

- korrupsiya ilə bağlı cinayətlərin qarşısının alınması, aşkar edilməsi və açılması məqsədilə “Əməliyyat-axtarış fəaliyyəti haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanununun 10-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş bütün əməliyyat-axtarış tədbirlərini həmin Qanunla müəyyən edilmiş qaydada həyata keçirir;

- zərurət yarandıqda, bu sahədə əməliyyat-axtarış tədbirlərinin həyata keçirilməsini əməliyyat-axtarış fəaliyyətinin digər subyektlərinə tapşırır və görülmüş tədbirlər barədə məlumat alır;

- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmların törədilməsinə şərait yaradan halların aradan qaldırılması məqsədilə “Prokurorluq haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu ilə nəzərdə tutulmuş prokuror aktlarını tətbiq edir;

- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmlar cinayət məsuliyyəti yaratdıqda, bu hüquqpozmlar və onları törədən şəxslər barədə müvafiq dövlət orqanlarına, yerli özünüidarəetmə orqanlarına, publik hüquqi şəxslərə və Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyasına məlumat göndərir;

- digər dövlətlərin korrupsiyaya qarşı mübarizə aparın qurumları və hüquq mühafizə orqanları ilə əməkdaşlıq edir;

- korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi istiqamətində iş aparır;

- korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq təcrübəni öyrənir və bu sahədə səmərəli üsul və vasitələrin tətbiqi ilə əlaqədar təkliflər verir;

- korrupsiyaya qarşı mübarizənin səmərəliliyinin artırılması məqsədilə korrupsiyanı doğuran səbəb və şəraitin, həmçinin korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində müəyyən edilmiş nöqsanların aradan qaldırılması üçün təklif və tövsiyələr hazırlayır;

- korrupsiyaya qarşı mübarizə ilə bağlı qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi üçün təkliflər verir;

- Baş İdarədə iş yerlərinin və orada yerləşən texniki vasitələrin məlumat sızmasından qorunması, habelə məlumat çıxarılması üçün istifadə olunan vasitələrin aşkarlanması və onların zərərsizləşdirilməsi məqsədilə tədbirlərin görülməsini təmin edir;

- Baş İdarə işçilərini xidməti silah, döyüş sursatı, texniki vasitələr və sair zəruri avadanlıqlarla təmin edir, onların mühafizəsi üçün tədbirlər görür;

- korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində maarifləndirmə tədbirlərini həyata keçirir;

- qanunvericiliyi təbliğ edir;

- korrupsiyaya qarşı mübarizə məsələləri ilə bağlı tədbirlərin və proqramların hazırlanmasında və həyata keçirilməsində iştirak edir;

- beynəlxalq təşkilatlar, qeyri-hökumət təşkilatları, kütləvi informasiya vasitələri, korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində ixtisaslaşmış mütəxəssislərlə əməkdaşlıq edir və onları analitik-informasiya işlərinin həyata keçirilməsinə cəlb edir;

- qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər hüquqları həyata keçirir.

Baş İdarənin Əsasnaməsinin dördüncü hissəsinə müvafiq olaraq onun fəaliyyəti təşkil olunur və təmin edilir.

Baş İdarənin işçilərinin statusu "Prokurorluq haqqında" və "Prokurorluq orqanlarında qulluq keçmə haqqında" Azərbaycan Respublikasının qanunları və digər qanunvericilik aktları ilə müəyyən edilir. Baş İdarə işini Azərbaycan Respublikasının Baş Prokurorluğu və prokurorluğun digər struktur qurumları ilə əlaqəli şəkildə qurur. Baş İdarənin fəaliyyətinə ümumi rəhbərliyi Baş prokuror həyata keçirir.

Baş İdarə fəaliyyəti haqqında illik hesabat tərtib edir və həmin hesabatı Baş prokuror vasitəsilə Azərbaycan Res-

publikasının Prezidentinə və Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyasına təqdim edir.

Baş İdarəyə rəis rəhbərlik edir. Baş İdarənin rəisi vəzifəsinə görə Baş prokurorun müavini hesab edilir. Baş İdarə rəisini Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 133-cü maddəsinin IV hissəsinə uyğun olaraq, Baş prokurorun təqdimatına əsasən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir. Baş İdarənin işçilərini Baş prokuror vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edir. Baş İdarənin rəisi həmin şəxslərin vəzifəyə təyin və vəzifədən azad edilməsi barədə təqdimat verir. Baş İdarənin işçilərinin əmək haqqı Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabineti tərəfindən müəyyən edilir.

Baş İdarənin rəisi öz səlahiyyətləri daxilində:

- Baş İdarənin işini təşkil edir və onun fəaliyyətinə rəhbərlik edir;

- Baş İdarənin vəzifələrinin yerinə yetirilməsinə görə fərdi məsuliyyət daşıyır;

- işçilər arasında vəzifə bölgüsü aparır;

- əmr və göstərişlər verir;

- İbtidai araşdırmaya prosessual rəhbərliyi həyata keçirən prokuror statusuna malik olmaqla ittiham aktını, tibbi xarakterli məcburi tədbirlərin tətbiq edilməsi üçün cinayət işinin məhkəməyə göndərilməsi haqqında qərarı təsdiq edir;

- cinayət prosessual qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş digər hüquqları həyata keçirir;

- korrupsiya ilə bağlı törədilmiş və ya hazırlanan cinayətlərə dair daxil olmuş ərizə və digər məlumatların qeydiyyata alınmasını təşkil edir, onlara baxılmasını, cinayət işi üzrə ibtidai istintaqın və ya ayrı-ayrı istintaq hərəkətlərinin aparılmasını müstəntiqə, yaxud müstəntiqlər qrupuna tapşırır;

- müstəntiqlərin korrupsiya ilə bağlı cinayətlərin açılması, araşdırılması və qarşısının alınması üçün vaxtında müvafiq tədbirlər görməsinə nəzarəti həyata keçirir;

- korrupsiya ilə bağlı cinayət işləri üzrə hərtərəfli, tam və

obyektiv ibtidai istintaq aparılması üçün zəruri təşkilati tədbirlər görür;

- Baş İdarənin işçilərinin və birgə istintaq-əməliyyat qrupları üzvlərinin fəaliyyətinin əlaqələndirilməsini təmin edir və onların birgə fəaliyyətinə nəzarəti həyata keçirir;

- Baş İdarənin müstəntiqlərindən, əməliyyat-axtarış fəaliyyətini həyata keçirən işçilərindən və digər əməliyyat-axtarış fəaliyyəti subyektlərindən əməkdaşlarından ibarət birgə istintaq-əməliyyat qrupu yaradır;

- digər qurumlarla münasibətlərdə Baş İdarəni təmsil edir və səlahiyyətləri daxilində müqavilə və digər sənədləri imzalayır;

- Baş İdarənin strukturuna daxil olan idarə, şöbə və digər struktur bölmələrinin fəaliyyətinə nəzarəti təşkil edir və onların işinin əlaqələndirilməsini təmin edir;

- Baş İdarənin vəzifəli şəxslərinin qanunvericiliyə zidd olan qərar və göstərişlərinin ləğv edilməsi üçün tədbir görür;

- işçilər tərəfindən qanunçuluğa, xidməti intizama və məxfilik rejiminə riayət olunmasına nəzarət edir;

- Baş İdarədə vəzifələrə təyinatlarla əlaqədar Baş prokurora təqdimat verir;

- işçilərin həvəsləndirilməsi və ya onların intizam məsuliyyətinə cəlb edilməsi, işçilərə xüsusi rütbələr verilməsi barədə Baş prokuror qarşısında məsələ qaldırır;

- işçilərin məzuniyyət məsələlərini həll edir, onların eza-miyyətə göndərilməsi barədə Baş prokuror qarşısında məsələ qaldırır;

- vətəndaşların qəbulu işini təşkil edir;

- qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər səlahiyyətləri həyata keçirir.

1.4. Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin əsas fəaliyyət istiqamətləri

Korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində həyata keçirilən sistemli tədbirlər sırasında Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin (bundan sonra – Dövlət Agentliyi) yaradılması böyük sosial, siyasi, iqtisadi və hüquqi əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyev cənabları BMT-nin Baş Assambleyasının 20 sentyabr 2017-ci il tarixli 72-ci sessiyasının açılışındakı çıxışı zamanı qeyd etmişdir ki, "... Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi – "ASAN xidmət" ictimai münasibətlərin və xidmətlərin müasir modelidir. Eyni yerdə 251 xidmətin göstərilməsi, tam şəffaflıq, korrupsiya və rüşvətخورluğun sıfıra endirilməsi "ASAN xidmət"i bir çox ölkələr üçün cəlbədicə edib. Sırf Azərbaycan brendi olan "ASAN xidmət" yaradıldığı gündən ötən 5 il ərzində 5 milyon insana 1 milyon 600 min xidmət göstərilib. Müraciətlərin ümumi sayı 17 milyona çatıb. "ASAN xidmət" in ictimaiyyət tərəfindən bəyənilməsi 98 faiz təşkil edir"⁶¹.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənabları "Yeni dünya və yeni insan formalaşdırmaq: yaradıcılıq və insan inkişafı" mövzusunda keçirilən VI Bakı Beynəlxalq Humanitar Forumunun (25 oktyabr 2018) açılışındakı nitqində qeyd etmişdir ki, "ASAN xidmət" mərkəzlərinin yaradılması sosial və humanitar sahədə çox önəmli təşəbbüsdür. Əgər qonaqlarda imkan olarsa, onlar Bakı şəhərində fəaliyyət göstərən beş mərkəzdən birinə baş çəkə bilərlər. Görə bilərlər ki, doğrudan da Azərbaycan texnologiyaları əsasında, sırf Azərbaycanın intellektual məhsulu olan "ASAN xidmət" necə fəaliyyət

⁶¹ Əliyev İ.H. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin BMT-nin Baş Assambleyasının 72-ci sessiyasının açılışında çıxışı: [20 sentyabr 2017-ci il] / Xalq qəz., 2017, 21 sentyabr, №205, s.1-2

göstərir. Bu il bu mərkəzlərin sayı 15-ə çatdırılacaq, 5-i Bakıda, 10-u bölgələrdə. Bu mərkəzlərdə bir binada 300-dən çox xidmət göstərilir və vətəndaşların "ASAN xidmət"i bəyənmə əmsali 100 faizə yaxındır. Bu, ictimai xidmətlər sahəsində bir inqilab olmuşdur. İctimai xidmətlər sahəsinə xas olan bürokratiya, süründürməçilik, korrupsiya, rüşvətxorluq hallarına tamamilə son qoyulubdur. Bir neçə il ərzində "ASAN xidmət" mərkəzlərinə 24 milyondan çox müraciət olmuşdur və onların mütləq əksəriyyəti təmin edilmişdir."⁶²

Xüsusi qeyd etmək lazımdır ki, Azərbaycanın "ASAN xidmət" modeli dövlət qulluğu sistemində korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq təcrübə mənbəyinə çevrilmiş, bir çox dövlətlərin marağına səbəb olmuşdur.

Dövlət Agentliyi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 13 iyul tarixli Fərmanı ilə yaradılmışdır⁶³. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 5 sentyabr tarixli Fərmanı⁶⁴ ilə Dövlət Agentliyinin fəaliyyətinin təmin edilməsi üçün aşağıdakı sənədlər təsdiq edilmişdir:

- Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin Əsasnaməsi;

⁶² Əliyev İ.H. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin VI Beynəlxalq Humanitar Forumun rəsmi açılış mərasimindəki nitqi: [25 oktyabr 2018-ci il] / <https://president.az/articles/30430>

⁶³ "Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin yaradılması və dövlət orqanları tərəfindən vətəndaşlara göstərilən xidmətlərin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 13 iyul tarixli 685 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2012, №07, maddə 694

⁶⁴ Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin fəaliyyətinin təmin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 5 sentyabr tarixli 706 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2012, №09, maddə 858

- Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin Strukturu;

- "ASAN xidmət" mərkəzlərinin fəaliyyətinin təşkili və xidmətlərin göstərilməsi Qaydaları;

- Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin işçilərinin say həddi (715 ştat vahidi).

Həmin Fərmanı 5-ci bəndinə müvafiq olaraq⁶⁵ "ASAN xidmət" mərkəzlərində dövlət orqanları tərəfindən aşağıdakı xidmətlərin həyata keçirilməsi təmin edilir:

1. vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının dövlət qeydiyyatı:
  - 1.1. doğumun qeydə alınması;
  - 1.2. ölümün qeydə alınması;
  - 1.3. nikahın qeydə alınması;
  - 1.4. nikahın pozulmasının qeydə alınması;
  - 1.5. övladlığa götürmənin qeydə alınması;
  - 1.6. atalığın müəyyən edilməsinin qeydə alınması;
  - 1.7. adın, ata adının və soyadın dəyişdirilməsinin qeydə alınması;
  - 1.8. vətəndaşlıq vəziyyəti aktlarının dövlət qeydiyyatı haqqında şəhadətnamələrin (təkrar şəhadətnamələrin) verilməsi;
2. notariat fəaliyyəti;
3. şəxsiyyət vəsiqələrinin verilməsi və dəyişdirilməsi;
4. ümumvətəndaş pasportlarının verilməsi və dəyişdirilməsi;
5. sürücülük vəsiqələrinin dəyişdirilməsi;
6. məhkumluq barədə arayışların verilməsi;
- 6-1. yaşayış yeri üzrə qeydiyyatda olan şəxslər haqqında arayışın verilməsi;

⁶⁵ Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin fəaliyyətinin təmin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 5 sentyabr tarixli 706 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2012, №09, maddə 858

7. daşınmaz əmlakla bağlı əməliyyatların qeydiyyatı:

7.1. mənzillər üzərində mülkiyyət hüquqlarının ilkin və təkrar dövlət qeydiyyatına alınması barədə çıxarışların, texniki pasportların verilməsi;

7.2. daşınmaz əmlakın təsvirinə, dövlət qeydiyyatına alınmış hüquqlara və onların məhdudlaşdırılmasına (yüklüliyinə) dair dövlət reyestrindən arayışların verilməsi;

7.3. fərdi yaşayış evləri üzərində mülkiyyət hüquqlarının təkrar dövlət qeydiyyatına alınması barədə çıxarışların, texniki pasportların verilməsi;

7.4. torpaq üzərində mülkiyyət hüquqlarının təkrar dövlət qeydiyyatına alınması barədə çıxarışın, həmin torpaq sahəsinin planının və ölçüsünün verilməsi;

8. kommərsiya hüquqi şəxslərin və vergi ödəyicilərinin qeydiyyatı;

9. hüquqi və fiziki şəxslərə arxiv arayışlarının, arxiv sənədlərindən çıxarışların, arxiv sənədlərinin təsdiq olunmuş surətlərinin verilməsi;

10. gömrük bəyannamələrinin, gömrük rəsmiləşdirilmələri üçün sənədlərin qəbulu;

11. əcnəbilərə və vətəndaşlığı olmayan şəxslərə Azərbaycan Respublikasının ərazisində müvəqqəti və daimi yaşamaq üçün icazələrin, habelə haqqı ödənilən əmək fəaliyyətini həyata keçirmələri üçün iş icazələrinin verilməsi;

11-1. şəxsin Azərbaycan Respublikasının vətəndaşlığına mənsubiyyətinin müəyyənəşdirilməsi ilə bağlı sorğuların qəbulu və cavablandırılması;

11-2. əcnəbilərin və vətəndaşlığı olmayan şəxslərin Azərbaycan Respublikasında olduğu yer üzrə qeydiyyatına alınması;

12. torpaq kadastrı məlumatları barədə arayışların verilməsi;

13. əmək pensiyalarının təyin edilməsi;

14. dövlət orqanlarının göstərdikləri bütün xidmətlər üzrə informasiya xidmətinin həyata keçirilməsi;

15. hərbi qeydiyyatla bağlı:

15.1. yaşayış yeri üzrə qeydiyyatı alındığı və ya qeydiyyatdan çıxarıldığı hallarda çağırışçıların və hərbi vəzifəli vətəndaşların hərbi qeydiyyatı alınması və hərbi qeydiyyatdan çıxarılmaması;

15.2. vətəndaşın hərbi qeydiyyatda olmasına dair arayışın verilməsi;

15.3. vətəndaşa müddətli həqiqi hərbi xidmətə çağırışdan möhlət verildiyinə dair arayışın verilməsi;

15.4. həqiqi hərbi xidmət keçmiş şəxsə hərbi xidmətkeçmə haqqında arayışın verilməsi;

15.5. vətəndaşın müddətli həqiqi hərbi xidmətə göndəriləliyinə dair arayışın verilməsi;

16. xaricdə istifadə üçün nəzərdə tutulan sənədlərə dair Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi tərəfindən apostil verilməsi üçün sənədlərin qəbulu;

17. qida təhlükəsizliyi ilə bağlı əməliyyatların qeydiyyatı:

17.1. qida məhsulları sahəsində fəaliyyət göstərən subyektlərin qida təhlükəsizliyi qeydiyyatına alınması və müvafiq dövlət reyestrindən çıxarışın (onun dublikatının) verilməsi;

17.2. qeydiyyatı alınmış subyektlərin reyestr məlumatlarında dəyişiklik edilməsi;

17.3. qida təhlükəsizliyi sertifikatının verilməsi;

17.4. ixrac edilən heyvanlara və heyvan mənşəli məhsullara beynəlxalq baytarlıq sertifikatının verilməsi;

17.5. idxal və istehsal edilən baytarlıq preparatlarının dövlət qeydiyyatına (təkrar qeydiyyatı) alınması və bu barədə qeydiyyat şəhadətnaməsinin (təkrar qeydiyyat şəhadətnaməsinin) verilməsi;

17.6. bitki və bitkiçilik məhsullarının ixracına (təkrar ixracına) fitosanitar (təkrar ixrac fitosanitar) sertifikatının verilməsi;

17.7. daxili karantin sertifikatının verilməsi;

17.8. pestisidlərin, bioloji preparatların və aqrokimyəvi maddələrin qeydiyyatı alınması və qeydiyyat (təkrar qeydiyyat) şəhadətnaməsinin verilməsi;

17.9. Avropa İttifaqının yeyinti məhsullarının idxalı ilə bağlı tələblərinin icrasını həyata keçirmək məqsədilə həmin ölkələrə yeyinti məhsullarının ixracı ilə məşğul olan istehsal və emal müəssisələrinə müvafiq sənədlərin (məlumatların) verilməsi;

18. sahibkarlıq fəaliyyətinin həyata keçirilməsi üçün tələb olunan (dövlət təhlükəsizliyindən irəli gələn hallar istisna olmaqla) xüsusi razılıq (lisenziya) verilməsi.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 5 sentyabr tarixli Fərmanı ilə "Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyi haqqında Əsasnamə"⁶⁶ təsdiq edilmişdir.

Dövlət Agentliyi mərkəzi icra hakimiyyəti orqanı statusuna malikdir. Dövlət Agentliyi fəaliyyət istiqamətlərinə uyğun olaraq aşağıdakıları həyata keçirir:

- Azərbaycan Respublikasında "ASAN xidmət" və "ASAN Kommunal" mərkəzlərinin (bundan sonra – mərkəzlər) vahid şəkildə idarə edilməsini;

- xidmət mərkəzlərində fəaliyyət göstərən mərkəzi və ya yerli icra hakimiyyəti orqanlarının, büdcə təşkilatlarının, dövlətə məxsus olan hüquqi şəxslərin, o cümlədən dövlət adından yaradılan publik hüquqi şəxslərin (bundan sonra – dövlət qurumları) əməkdaşlarının fəaliyyətinin əlaqələndirilməsini, nəzarət və qiymətləndirmənin aparılmasını;

- dövlət qurumlarının informasiya bazalarının qarşılıqlı inteqrasiyasını;

- elektron xidmətlərin təşkili prosesinin sürətləndirilməsini, bu sahədə idarəetmə sisteminin təkmilləşdirilməsini.

Dövlət Agentliyi öz vəzifələrini yerinə yetirərkən və hüquqlarını həyata keçirərkən digər icra hakimiyyəti orqanları,

⁶⁶ Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin fəaliyyətinin təmin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 5 sentyabr tarixli 706 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2012, №09, maddə 858

yerli özünüidarəetmə orqanları və qeyri-hökumət təşkilatları ilə qarşılıqlı əlaqədə fəaliyyət göstərir.

Dövlət Agentliyi öz fəaliyyətini aşağıdakı prinsiplər əsasında qurur:

- qanunun aliliyi prinsipi;
- insan hüquqlarının və azadlıqlarının qorunması prinsipi;
- şəffaflıq prinsipi;
- peşəkarlıq prinsipi;
- xidmətdə nizam-intizam prinsipi.

Dövlət Agentliyinin fəaliyyət istiqamətləri⁶⁷

Dövlət Agentliyinin fəaliyyət istiqamətləri aşağıdakılardır. Dövlət Agentliyi:

- mərkəzlərin vahid şəkildə idarə edilməsini təmin edir;
- mərkəzlərdə fəaliyyət göstərən dövlət qurumlarının əməkdaşlarının fəaliyyətinin əlaqələndirilməsini təmin edir;
- mərkəzlərdə göstərilən xidmətlərin operativlik, şəffaflıq, nəzakətlik, məsuliyyət və rahatlıq prinsipləri əsasında həyata keçirilməsinə nəzarət edir;

- mərkəzlərdə həyata keçirilən hər bir xidmətin qanuna uyğun həyata keçirilməsinə, keyfiyyətinə və şəffaflığa dair qiymətləndirmələrin aparılmasını təmin edir;

- mərkəzlərdə fəaliyyət göstərən dövlət qurumlarının əməkdaşlarının etik davranış qaydalarına əməl edilməsinə nəzarət edir;

- mərkəzlərdə fəaliyyət göstərən dövlət qurumlarının əməkdaşları üçün etik kursların təşkilini təmin edir;

- vətəndaş axınının idarə olunması, vətəndaşları qarşılama, dinləmə, izahetmə bacarıqlarını inkişaf etdirən müxtəlif treninqlərin keçirilməsini təmin edir;

⁶⁷ Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin fəaliyyətinin təmin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 5 sentyabr tarixli 706 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2012, №09, maddə 858

• “ASAN xidmət indeksi”ni təşkil edən parametrləri rəhbər tutmaqla, dövlət xidmətlərinin qiymətləndirilməsini həyata keçirir;

• dövlət qurumları tərəfindən xidmətlərin həyata keçirilməsində sosial innovasiyaların tətbiqi ilə bağlı araşdırmalar aparır;

• dövlət qurumları tərəfindən göstərilən hər bir xidməti təhlil edərək, onların elektron formada həyata keçirilməsi üçün müvafiq proqram təminatının, informasiya sistemlərinin, məlumat bazalarının və elektron xidmətlər reyestrinin yaradılması və təkmilləşdirilməsi üzrə tədbirlər həyata keçirir.

Yuxarıda qeyd edilən normaiv müddəalar göstərir ki, Dövlət Agentliyinin fəaliyyət istiqamətlərinin əsasını cəmiyyətlə dövlət arasında yaranan ictimai münasibətlərin təmin edilməsi təşkil edir. Dövlət Agentliyinin fəaliyyəti bürokratik münasibətlərin vətəndaş məmnunluğu ilə əvəz edilməsinə xidmət edir. Nəticə etibarlı ilə, “ASAN xidmət” vasitəsilə dövlət qulluğu sistemində korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri öz bəhrəsini vermiş olur.

1.5. Açıq hökumət ictimai münasibətlər sistemində

Müasir ictimai münasibətlər sistemində açıq hökumət mühüm yer tutur. Açıq hökumətin prinsipləri mahiyyət etibarlı ilə vətəndaş cəmiyyətinin bərqərar edilməsində əsas amillərdən biri kimi çıxış edir.

Açıq Hökumət – insan və vətəndaşların hökumət üzərində səmərəli ictimai nəzarət həyata keçirmək imkanını, habelə şəffaflıq, açıqlıq və informasiya azadlığının təmin olunmasını özündə ehtiva edən yeni idarəetmə modelidir. Modern doktrina olaraq açıq hökumət konsepsiyasının mahiyyətini və hər bir demokratik cəmiyyətin təməl prinsiplərindən birini vətəndaşların rahat çatımlı olduğu informasiya və sənədlərin açıqlığı,

habelə bütövlükdə vətəndaşlar üçün şəffaf olan dövlətin varlığı təşkil edir⁶⁸.

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev cənabları tərəfindən açıq hökumətin təşviqi sahəsində əsaslı tədbirlər görülmüşdür. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 27 aprel tarixli Sərəncamı ilə “Açıq hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı” təsdiq edilmişdir⁶⁹. Sərəncamın əsas məqsədi kimi aşağıdakı istiqamətlər ifadə edilmişdir:

- açıq hökumət prinsiplərinin tətbiqinin genişləndirilməsi;
- korrupsiyanın qarşısının alınması üzrə yeni mexanizmlərin tətbiqi;

- vətəndaş cəmiyyəti institutlarının fəaliyyətinin və ictimai nəzarətin gücləndirilməsi;

- sahibkarların hüquqlarının müdafiəsi;

- “Açıq hökumətin təşviqinə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı” çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlərin davamlılığının təmin edilməsi;

- “Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı” çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlərin davamlılığının təmin edilməsi.

“Açıq hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı”nın mahiyyəti aşağıdakı kimi şərh edilmişdir⁷⁰.

⁶⁸ Məcidli S.T. Antikorrupsiya qanunvericiliyi və müasir beynəlxalq hüquq. Bakı: 2017, s.10

⁶⁹ “Açıq hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 27 aprel tarixli 1993 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016, №04, maddə 749

⁷⁰ “Açıq hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı”nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 27 aprel tarixli 1993 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016, №04, maddə 749

"Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində davamlı həyata keçirilən strategiya nəticəsində ölkəmiz böyük uğurlar əldə etmişdir. Açıq hökumət prinsipləri, daim bu strategiyanın ayrılmaz hissəsi olmuş və həyata keçirilən tədbirlər dövlət idarəçiliyində informasiya-kommunikasiya texnologiyalarının tətbiqinin genişləndirilməsini, informasiyanın əldə edilməsində açıqlığın təmin edilməsini, ictimai iştirakçılığın artmasını və vətəndaş cəmiyyəti institutları ilə sıx əməkdaşlığı nəzərdə tutmuşdur. Ölkəmiz açıq hökumət prinsiplərinin təşviqi sahəsində beynəlxalq səylərə də öz töhfəsini vermiş və "Açıq Hökumət Tərəfdaşlığı" beynəlxalq təşəbbüsünə ilk qoşulan dövlətlərdən biri olmuşdur.

Dövlət xidmətlərinin göstərilməsində tətbiq edilən və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 2015-ci il "Dövlət Xidmətləri Mükafatına" layiq görülmüş innovativ "ASAN xidmət" modeli bu yanaşmanın uğurlu nümunəsidir. Açıq hökumət prinsiplərindən biri olan ictimai iştirakçılığın genişlənməsi üçün qanunvericilik bazasını təmin edən "İctimai iştirakçılıq haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbulu və icrası dövlət orqanları yanında ictimai şuraların yaradılmasını, ictimai əhəmiyyət kəsb edən qanun layihələrinin müzakirəsində və dövlət orqanlarının fəaliyyətində vətəndaş cəmiyyəti institutlarının daha sıx iştirakını təmin etmişdir.

Azərbaycan 2015-ci ildə Dünya İqtisadi Forumunun rəqabət qabiliyyəti indeksinə əsasən 148 ölkə arasında 40-cı yeri, Dünya Bankının "Doing Business" 2016-cı il hesabatında isə "Biznesə başlama" meyarı üzrə 189 ölkə arasında 7-ci yeri tutmuşdur. Dövlət orqanları tərəfindən açıq hökumətin təşviqi üzrə həyata keçirilən layihələr və təşəbbüslər prioritet müəyyən edilmiş, bu sahədə fəaliyyət göstərən vətəndaş cəmiyyəti institutlarına dəstək göstərilmişdir.

Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə tədbirlər uğurla həyata keçirilir və korrupsiyaya şərait yaradan halların aradan qaldırılması təmin edilməkdədir. Bu tədbirlər

eyni zamanda iqtisadi sahədə aparılan islahatları tamamlamış və dayanıqlı iqtisadi inkişaf üçün yeni imkanlar yaratmışdır.

"Açıq hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın qəbul edilməsi və nəzərdə tutulan tədbirlərin əhatəsi Azərbaycanda açıq hökumət prinsiplərinin genişlənməsi və korrupsiyanın qarşısının alınması üçün mövcud güclü siyasi iradənin növbəti göstəricisidir. Milli Fəaliyyət Planı vətəndaş cəmiyyəti üzvlərinin fəal iştirakı ilə hazırlanmış və çoxsaylı ictimai dinləmələrdə müzakirə edilmişdir".⁷¹

Milli Fəaliyyət Planınının 8-ci bəndi "Korrupsiyanın qarşısının alınması sahəsində tədbirlər və qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi"nə dair mühüm əhəmiyyət kəsb edən məsələləri aşağıdakı istiqamətlər üzrə əhatə etmişdir:

8.1. Dövlət qulluqçularının və dövlət orqanlarının digər vəzifəli şəxslərinin fəaliyyətində maraqlar toqquşmasının qarşısının alınması ilə bağlı mexanizmlərin, müvafiq qanunvericilik aktlarının hazırlanması;

8.2. Vəzifəli şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlumatların təqdim olunması ilə əlaqədar tədbirlərin həyata keçirilməsi;

8.3. Hüquqi şəxslər barəsində cinayət-hüquqi tədbirlərin tətbiqi qaydaları və korrupsiya cinayətləri ilə əlaqədar ibtidai araşdırma çərçivəsində "istintaq sövdələşməsi" institutunun tətbiqinə dair təkliflərin hazırlanması;

8.4. Korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində əməliyyat-axtarış tədbirlərinin səmərəliliyinin artırılmasına dair təkliflərin hazırlanması;

8.5. Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi deputatının etik davranış qaydalarının hazırlanması və qəbul edilməsi;

⁷¹ "Açıq hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 27 aprel tarixli 1993 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016, №04, maddə 749

8.6. "ASAN xidmət" mərkəzlərində rəhbər tutulan fəaliyyət prinsipləri və şəffaflıq standartlarının dövlət orqanlarında tətbiqi ilə bağlı tədbirlərin həyata keçirilməsi;

8.7. Sahibkarların qarşılaşdıqları problemlərin həlli məqsədi ilə onların müraciətlərinə baxılması işinin təkmilləşdirilməsi və müvafiq tədbirlərin görülməsi;

8.8. Cinayət yolu ilə əldə edilmiş pul vəsaitlərinin və ya digər əmlakın leqallaşdırılmasına və terrorçuluğun maliyyələşdirilməsinə qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq tələblərin tətbiqi üzrə tədbirlər planının hazırlanması;

8.9. İqtisadi sahədə həyata keçirilən islahatlar, onların məqsədi və mahiyyəti barədə ictimaiyyətin məlumatlandırılmasının təmin edilməsi;

8.10. Kommunal sahədə əhaliyə göstərilən xidmətlərin müştəri məmnunluğu və şəffaflıq prinsipləri əsasında vahid məkanda həyata keçirilməsi üzrə təkliflərin hazırlanması.⁷²

Müasir ictimai münasibətlər sistemində diqqəti cəlb edən əsas sahələrdən biri də təhsildir. Azərbaycanın müasir təhsil sistemində həyata keçirilən islahatlar şəffaf, obyektiv, aşkarlıq və qanunçuluq prinsiplərinə əsaslanan təhsil münasibətlərinin bərqərar edilməsinə xidmət edir. 2013-cü ildən etibarən təhsil islahatlarının və Təhsil nazirliyinin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən səmərəli və məqsədyönlü idarəetmənin nəticəsində təhsil sektorunda korrupsiya halları və korrupsiyaya şərait yaradan amillər, o cümlədən rüşvətxorluq bir sıra təhsil müəssisələrində sıfıra endirilmişdir. Milli Aviasiya Akademiyası, ADA Universiteti, Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti və onun tabeliyində olan təhsil müəssisələri⁷³ və digərləri buna misal olar bilər. Təhsil sektorunda şəffaflığın təmin edilməsi sahəsində elektron təhsil münasibətlərinin

yaradılması və inkişaf etdirilməsi təqdирə layiq cəhətləri ilə xarakterizə edilir. Elektron təhsil münasibətləri bir tərəfdən korrupsiya və rüşvətə hallarının qarşısını alır, digər tərəfdən təhsilənlərin təlim materiallarını əldə etmə imkanlarını daha asan edir və normal təhsil almaq üçün kompleks olaraq mübit şəraiti özündə ehtiva edir.

⁷² "Açıq hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 27 aprel tarixli 1993 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016, №04, maddə 749

⁷³ Dərbənd filialı, Zaqatala filialı, Azərbaycan Maliyyə-İqtisad Kolleci

İ F Ə S İ L

DÖVLƏT QULLUĞU SİSTEMİNDƏ
KORRUPSIYAYA QARŞI MÜBARİZƏNİN
BEYNƏLXALQ-HÜQUQİ TƏMİNATLARI

2.1. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair beynəlxalq-hüquqi aktların mahiyyəti və təsnifatı

Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində bir sıra inkişaf etmiş dövlətlərin təcrübəsi nümunə olaraq böyük əhəmiyyət kəsb edir. Elmi ədəbiyyatda ABŞ, Almaniya, Fransa, Böyük Britaniya, Kanada kimi inkişaf etmiş ölkələrin qanunvericiliyindən və sınaqdan keçmiş təcrübəsindən, o cümlədən müvəffəqiyyətlə aprobeşiyadan keçmiş beynəlxalq hüquqi aktlardan, kompleks olaraq korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair beynəlxalq və xarici ölkələr üzrə səmərəli təcrübədən geniş istifadə edilməsi tövsiyə olunur⁷⁴.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə xüsusi qanunvericilik aktlarına malik ölkələrdən biri də Böyük Britaniya və Şimali İrlandiya Birləşmiş Krallığıdır. Böyük Britaniyada korrupsiya hallarına qarşı mübarizə tədbirləri uzun bir tarixi yol keçmişdir. Buna görə də,

⁷⁴ Основы борьбы с коррупцией / Под ред. С.В. Максимова. М., 2000, с.23; Правовые меры противодействия коррупции. Материалы научно-практической конференции. М., 2007; Пепеляев С.Г. Отдельные положения НК РФ способствуют коррупции // Налоговед 2005, №3; Талапина О. Правовые способы противодействия коррупции // Право и экономика. 2006, №6; Бочарников И.В. Зарубежный опыт противодействия коррупции // Государственная власть и местное самоуправление. 2008, №9, с.16-23; Куракин А.В. Административно-правовые средства предупреждения и пресечения коррупции в системе государственной службы зарубежных государств // Административное и муниципальное право. 2008. №10, с.36-44, в.с.

Böyük Britaniya qanunvericilində korrupsiya hallarının qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri geniş ifadə edilə bilər. Böyük Britaniyada korrupsiya ilə mübarizə üzrə qanunvericilik (Dövlət orqanlarının 1889-cu il Rüşvət Aktı (Qanunu); Korrupsiyanın qarşısının alınması üzrə 1906-cı il Aktı (Qanunu); Korrupsiyanın qarşısının alınması üzrə 1916-cı il Aktı; eksterritorial hüquqi fəaliyyətə və daha geniş sferalara tətbiq olunan 2010-cu il tarixli (2011-ci il iyul ayının 1-də qüvvəyə minib) Rüşvətxorluq haqqında Böyük Britaniya Aktı) yeni təcrübə formalaşdırmaqla yanaşı, hüquqi mühafizə sahəsinə korrupsiyanın qarşısının alınmasının yeni növlərini gətirmiş, habelə müvafiq inzibati mexanizmlərin yaradılmasını şərtləndirmişdir⁷⁵.

Fikrimizcə, korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində milli mexanizmlərin yaradılmasında, formalaşdırılmasında və inkişafında sınaqdan keçmiş beynəlxalq təcrübədən istifadə etməklə yanaşı, milli modelin formalaşmasına da nail olunmalıdır. Azərbaycanın "ASAN xidmət" modeli buna bir nümunədir. Fikrimizcə, beynəlxalq səviyyədə dövlət qulluğunun vahid modeli olmadığına görə dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri də bir-birindən fərqlənir.

Prof. F.Cavadov və Y.Abdullayev hesab edirlər ki, korrupsiya ilə mübarizədə yeni meyillər onun dövlət daxili problemdən beynəlxalq səviyyəyə keçməsidir. Ayrıca götürülmüş heç bir ölkə özünü terrorizm, narkobiznes kimi son illərdə transmilli xarakter alan korrupsiyadan sığortalaya bilməz. Korrupsiya ümumən dünya birliyi üçün təhlükə kəsb edən global problemə çevrilmişdir⁷⁶.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq anlaşma və əməkdaşlıq sahəsində görülən tədbirlər təqdirə layiqdir.

⁷⁵ Мари Мендрас. Обогащение и клиентско-патронажные отношения в России // Конституционное право: Восточно-европейский обзор, № 1(22), 1998, с.122

⁷⁶ Cavadov F., Abdullayev Y. Azərbaycanda antikorrupsiya siyasətinin əsas istiqamətləri // Məhkəmə ekspertizası, kriminalistika və kriminologiyanın aktual məsələləri. Elmi əsərlər məcnuəsi, 2014, №60, s.9

Beynəlxalq və regional təşkilatlar, məsələn: Birləşmiş Millətlər Təşkilatı, Dünya Bankı, Beynəlxalq Valyuta Fondu, Ümumdünya Ticarət Təşkilatı, Afrika İttifaqı, Avropa Birliyi, Ərəb Dövlətləri Liqası, Amerika Dövlətləri Təşkilatı, İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı, Avropa Şurası və Gömrük Əməkdaşlığı Şurası (Ümumdünya Gömrük Təşkilatı) kimi təşkilatlar tərəfindən korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində əsaslı işlər görülmüş və müvafiq sənədlər qəbul edilmişdir.

Yuxarıda qeyd edilən təşkilatlar tərəfindən korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində aşağıdakı çoxtərəfli sənədlər qəbul edilmişdir:

- Korrupsiya ilə mübarizəyə dair Amerika Konvensiyası (Amerika Dövlətləri Təşkilatı, 29 mart 1996);
- Avropa İttifaqının vəzifəli şəxsləri və Avropa Birliyinə üzv dövlətlərin vəzifəli şəxsləri ilə bağlı korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair Konvensiya (Avropa Birliyi Şurası, 26 may 1997);
- Beynəlxalq komməriya əqdlərində xarici vəzifəli şəxslərin rüşvətlə ələ alınmasına qarşı mübarizəyə dair Konvensiya (İqtisadi Əməkdaşlıq və İnkişaf Təşkilatı, 21 noyabr 1997);
- Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiya (Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi, 27 yanvar 1999);
- Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında Konvensiya (Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi, 4 noyabr 1999);
- Korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Afrika İttifaqı Konvensiyası (Afrika İttifaqı dövlət və hökumət başçıları, 12 iyul 2003);
- Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Transmilli mütəşəkkil cinayətkarlığa qarşı Konvensiyası (29 sentyabr 2003);
- Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyası (31 oktyabr 2003).

Yuxarıda qeyd edilən beynəlxalq sənədlər aşağıdakı amilləri özündə ehtiva edir:

- 1) korrupsiya hallarının coğrafiyası;
- 2) korrupsiya hallarının geniş vüsət alması;
- 3) korrupsiyaya qarşı mübarizənin coğrafiyası;
- 4) korrupsiyaya qarşı mübarizənin beynəlxalq səviyyədə daha da gücləndirilməsi;
- 5) korrupsiyaya qarşı mübarizənin regional səviyyədə daha da gücləndirilməsi;
- 6) korrupsiyaya qarşı mübarizənin ölkələr səviyyəsində daha da gücləndirilməsi.

Korrupsiyaya qarşı mübarizənin coğrafiyası göstərir ki, korrupsiya halları dünyanın hər bir bölgəsini əhatə edir. Bu o deməkdir ki, korrupsiya halları hər bir ölkədə bu və ya digər səviyyədə mövcuddur. Dövlətlər ayrı-ayrılıqda bu sosial bəlanın qarşısını ölkə daxilində ala bilmədiyinə görə birgə mübarizə tədbirlərini daha adekvat hesab edirlər. Digər tərəfdən isə korrupsiya halları dövlət daxilindən çıxaraq beynəlxalq status qazanmışdır.

Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasında deyilir ki, korrupsiya artıq lokal problem deyil, bütün ölkələrin cəmiyyət və iqtisadiyyatına toxunan, buna görə də qarşısının alınması və əleyhinə mübarizə aparılması sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın müstəsna dərəcədə vacib əhəmiyyət kəsb etdiyi transmilli bir təzahürdür⁷⁷.

Dövlətlər birliyi tərəfindən korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi amili göstərir ki, beynəlxalq və milli səviyyələrdə korrupsiya halları təssüfki artan xətlə inkişaf edir. Buna görə də, korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində beynəlxalq səviyyədə əsaslı tədbirlərin görülməsinə son illər böyük zərurət

⁷⁷ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

yanarmışdır. Korrupsiya halları dövlət vəzifəli şəxslərin, dövlət qulluqçularının, bələdiyyə orqanlarının, özəl sektorun vəzifəli şəxslərinin, daha geniş mənada ifadə etsək hakimiyyət səlahiyyətlərinə malik vəzifəli şəxslərin neqativ fəaliyyətinin nəticəsində yaranır. Bu subyektlər sırasında dövlət vəzifəli şəxslər hakimiyyət səlahiyyətinə, təsiretmə imkanlarına daha çox malikdirlər. Nəticədə, dövlət öz daxili sistemində, dövlət hakimiyyəti və dövlət idarəetmə sistemində, dövlət qulluğu sistemində korrupsiyanın qarşısının alınmağa çalışır və korrupsiyaya qarşı mübarizə aparır.

Tarix göstərir ki, idarəetmə aparatı mövcud olduğu vaxtdan etibarən korrupsiya halları hər bir cəmiyyətdə özünü bu və ya digər aspektdə büruzə vermişdir. Ş.Monteskye yazırdı ki, "hakimiyyətə malik olan hər bir insan ondan sui-istifadəyə meyillidir. O, bu istiqamətdə onun üçün qoyulmuş sərhədə, hüduda və vaxta çatana qədər gedir"⁷⁸. Başqa mənbələrdə qeyd olunur ki, korrupsiya halları dövlətin meydana gəlmə tarixinə təsadüf edir⁷⁹.

Korrupsiya ilə əlaqədar beynəlxalq mübarizə haqqında sorğu sənədlərində korrupsiya "Şəxsi maraqlarda xeyrinin alınması üçün dövlət hakimiyyətindən sui-istifadə kimi" müəyyən edir. Korrupsiya problemləri üzrə Avropa Şurasının Korrupsiyaya qarşı Dövlətlər Qrupunun (GRECO) ilk sessiyasında (Strasburq, 22-24 fevral 1995) korrupsiya "rüşvət" kimi müəyyən edilmişdir, dövlət və ya özəl sektorda səlahiyyətlərə malik olan şəxslərin özü və digər şəxslər üçün uyğun olmayan üstünlüklərin əldə edilməsi məqsədini güdən vəzifəli şəxsin statusundan

⁷⁸ Montesкье Ш. Избранные произведения. М.: Госполитиздат, 1955, с.289

⁷⁹ Зотова Г. Противодействие коррупции за рубежом // Преступление и наказание, 2011, № 4, с.23-25; Коррупция - глобальная проблема современности. Библиографический указатель /сост. Н.Е.Козельцева; Отдел правовой информации. Тамбов: 2012, с.49

irəli gələn öhdəliklərini pozan hər bir davranış həmçinin "rüşvət" sayılır⁸⁰.

Korrupsiya dövlət səlahiyyətli şəxslərinin hakimiyyətdən sui-istifadə meyillərinin nəticəsində yaranır. Korrupsiya hallarına dair məlumatlar qədim çin, roma, orta əsr ərəb, avropa mənbələrdə verilir. Mənbələrdə korrupsiya dövlət və bələdiyyə hakimiyyəti orqanlarının məmurlarının, işçilərinin və ya nümayəndələrinin, o cümlədən kommersiya təşkilatlarının rəhbərinin və üzvlərinin öz statuslarından istifadə edərək hər hansı üstünlüklərə nail olması kimi ifadə edilir.

Nəzərə almaq lazımdır ki, korrupsiya hüquqpozamalarının subyektini dedikdə, kompleks olaraq vəzifəli şəxslər çıxış edir. Dövlət vəzifəli şəxslər isə həmin vəzifəli şəxslərin tərkibinə daxil olan xüsusi bir təbəqədir. Lakin, digər vəzifəli şəxslərdən fərqli olaraq dövlət vəzifəli şəxslər qanunvericiliklə onlara verilmiş səlahiyyətdən sui-istifadə etməklə korrupsiya hüquqpozmaları törətmək imkanına daha çox malikdirlər. Bunu beynəlxalq sənədlər də özündə ehtiva edir.

2.2. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyası

Dövlət qulluğu sistemində korrupsiya hallarının qarşısının alınmasını, korrupsiyaya qarşı mübarizəni, dövlət vəzifəli şəxsləri, dövlət qulluqçularını korrupsiya hüquqpozmalarının subyektini kimi xarakterizə edən normativ müddəalar həm beynəlxalq, həm regional, həm də milli hüquqi aktlarda təsbit edilə bilər.

Beynəlxalq və milli hüquqi aktlarda təsbit edilmiş normalar korrupsiya hallarının qarşısının alınmasının, korrupsiyaya qarşı mübarizənin və korrupsiya hüquqpozmalarının mahiyyətinə dair müddəaları özündə geniş ehtiva edir.

⁸⁰ Швец Е.В. Некоторые аспекты международно-правового сотрудничества государств - членов Совета Европы в области борьбы с коррупцией // Журнал российского права. 2000, №7, с.65-73

Beynəlxalq hüquqi aktlar sırasında Birləşmiş Millətlər Təşkilatının (BMT) Korrupsiya əleyhinə Konvensiyası böyük sosial, siyasi, iqtisadi və hüquqi əhəmiyyət kəsb edir. Konvensiya BMT-nin Baş Assambleyasının 2003-cü il 31 oktyabr tarixli 57/169 nömrəli Qətnaməsi ilə qəbul edilibdir⁸¹.

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasında qeyd edilir ki, korrupsiya artıq lokal problem deyil, bütün ölkələrin cəmiyyət və iqtisadiyyatına toxunan, buna görə də, qarşısının alınması və əleyhinə mübarizə aparılması sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın müstəsna dərəcədə əhəmiyyət kəsb etdiyi transmilli bir təzahür olaraq, dövlət və bələdiyyə qulluğuna, ictimai hakimiyyətin bütün sferasına zərbə vurur.

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyası Azərbaycan Respublikası tərəfindən 2004-cü il fevralın 27-də imzalanıb və 2005-ci il 30 sentyabr tarixli Qanunla təsdiq edilibdir⁸².

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının preambulasında korrupsiya neqativ sosial təzahür olaraq bir sıra əlamətlər üzrə aşağıdakı kimi xarakterizə edilir:

Korrupsiya - demokratik institutları və dəyərləri, etik dəyərləri və ədaləti sarsıdır, davamlı inkişafa və hüququn aliliyinə xələl gətirir, cəmiyyətin stabilliyi və təhlükəsizliyi üçün problemlər doğurur və ciddi təhdidlər yaradır.

Korrupsiya - cinayətkarlığın digər formaları kimi, xüsusən mütəşəkkil cinayətkarlıq və iqtisadi cinayətkarlıq, o cümlədən pul vəsaitlərinin yuyulması arasında əlaqələrdən biri kimi çıxış edir.

⁸¹ Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции. Принята резолюцией 58/4 Генеральной Ассамблеи от 31 октября 2003 года

http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/corruption.shtml

⁸² Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

Korrupsiya - dövlətlərin resurslarının xeyli hissəsini təşkil edə bilən böyük həcmli aktivlərlə bağlı olan, bu dövlətlərin siyasi stabilliyini və sabit inkişafını təhlükə altına qoyan hallarından biridir.

Korrupsiya artıq lokal problem deyil, bütün ölkələrin cəmiyyət və iqtisadiyyatına toxunan, buna görə də qarşısının alınması və əleyhinə mübarizə aparılması sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın müstəsna dərəcədə vacib əhəmiyyət kəsb etdiyi transmilli bir təzahürdür.

Korrupsiyanın səmərəli surətdə qarşısının alınması və ona qarşı mübarizə aparılması üçün ümum əhatəli və çoxşaxəli yanaşma zəruridir.

Korrupsiyanın səmərəli surətdə qarşısının alınması və ona qarşı mübarizə aparılması sahəsində əsas vasitələrdən biri texniki yardımın mövcudluğu, habelə potensialı artırmaq və institutlar yaratmaq yolu ilə dövlətlərin imkanlarının genişləndirilməsidir.

Korrupsiya nəticəsində qanunsuz olaraq şəxsi var-dövlətin əldə edilməsi demokratik təsisatlara, milli iqtisadiyyata və hüquq qaydalarına ciddi ziyan vurur.

Korrupsiyanın nəticəsi olaraq qanunsuz əldə edilmiş aktivlərin beynəlxalq köçürmələrinin daha səmərəli surətdə qarşısını almaq, onları aşkarlamaq və dəf etmək, habelə aktivlərin geri qaytarılması üzrə tədbirlər görülməsi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi zəruridir.

Korrupsiya əməlinə görə cinayət təqibi, mülki və ya inzibati icraat gedişində əmlak hüquqlarının müəyyən edilməsi üçün düzgün hüquq tətbiqinin əsas prinsiplərinin təsdiqi zəruri cəhətləri ilə xarakterizə edilir.

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasında korrupsiyanın qarşısının alınması və aradan qaldırılması bütün dövlətlərin vəzifəsi kimi ifadə edilir. Orada qeyd edilir ki, bu sahədə öz səylərinin səmərəliliyini təmin etmək üçün dövlətlər bir-biri ilə əməkdaşlıq etməli, habelə dövlət sektorundan xaricdə ayrı-ayrı şəxslərin və qrupların, məsələn, vətəndaş cəmiyyətinin,

qeyri-hökumət təşkilatlarının, icma bazasında fəaliyyət göstərən təşkilatların dəstəyinə və iştirakına güvənməlidir.

Dövlət işlərinin və dövlət əmlakının düzgün idarə olunması, ədalət, məsuliyyət və qanun qarşısında bərabərlik prinsiplərinin, vicdanlılığın təmin olunması, korrupsiyanı istisna edən mədəniyyətin formalaşmasına imkan yaradılması zəruri amillərdən biridir.

Yuxarıda qeyd edilən beynəlxalq-hüquqi elementlər korrupsiyanı cəmiyyət üçün, dövlət üçün, hər bir qurum üçün, hər bir şəxs üçün kifayət qədər zərərli sosial təzahür olduğunu ifadə edir. Digər tərəfdən isə, həmin elementlər göstərir ki, korrupsiya özünü daha çox dövlət sektorunda, dövlət hakimiyyəti və dövlət idarəetmə sistemində, o cümlədən dövlət qulluğu sistemində büruzə verir. Korrupsiya dedikdə, ilk növbədə dövlət vəzifəli şəxslərin öz səlahiyyətlərindən sui-istifadə etməsi, hüquqa zidd əməlləri analaşır. Beynəlxalq təcrübə göstərir ki, dövlət vəzifəli şəxslər ya bilavasitə, ya da dolayısı ilə korrupsiya hallarının iştirakçısı olur. Korrupsiya hallarının baş verməsi üçün xarakterik olan əsas element hakimiyyət səlahiyyətinə malik olmaqdır. Buna görə də, korrupsiya anlayışı özündə ilk növbədə qanunla müəyyən edilmiş hakimiyyət səlahiyyətini ifadə edir.

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının 1-ci maddəsində onun məqsədləri aşağıdakı kimi təsbit ediləlidir⁸³:

a) korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizənin daha səmərəli və təsirli qurulması üçün tədbirlərin təşviq edilməsi və gücləndirilməsi;

b) korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə, habelə aktivlərin geri qaytarılması üzrə tədbirlər görülməsi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın və texniki yardımın təşviq edilməsi, asanlaşdırılması və dəstəklənməsi;

⁸³ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

c) dövlət işlərinin və dövlət əmlakının idarə olunması zamanı vicdanlılığın, məsuliyyətliyi və düzgün idarəçiliyin təşviq edilməsi.

Qeyd edilən məqsədlərə nail olmanın əsas təminatçısı kimi dövlət, dövlətin adından çıxış edən dövlət hakimiyyəti və dövlət idarəetmə orqanları, kompleks olaraq dövlət qulluğu təsisatı çıxış edir. Digər tərəfdən məqsədlərə çatmaq üçün c) bəndində nəzərdə tutulmuş - dövlət işlərinin və dövlət əmlakının idarə olunması zamanı vicdanlılığın, məsuliyyətliyi və düzgün idarəçiliyin təşviqinə dair prinsipal normalara əməl edilməsi zəruridir. Bu norma-prinsiplər dövlət qulluğu sistemində vicdanlılıq, məsuliyyətlik və düzgün idarəçilik prinsiplərini, o cümlədən dövlət qulluğu sistemində peşəkarlıq prinsipini əhatə edir.

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının 2-ci maddəsində onun məqsədləri üçün istifadə edilən anlayışlar aparatı aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir⁸⁴:

- a) dövlət vəzifəli şəxs;
- b) xarici dövlət vəzifəli şəxs;
- c) dövlətlərarası beynəlxalq təşkilatın qulluqçusu;
- d) əmlak;
- e) cinayət yolu ilə əldə edilmiş gəlirlər;
- f) həbs və ya götürmə;
- g) müsadirə;
- h) əsas hüquqpozma;
- i) nəzarətli göndəriş.

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının məqsədləri üçün istifadə edilən anlayışların məzmununu aşağıdakı kimi ifadə olunur (maddə 2)⁸⁵:

⁸⁴ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

⁸⁵ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr

a) "dövlət vəzifəli şəxs" dedikdə:

i) İştirakçı Dövlətin qanunverici, icra, inzibati və ya məhkəmə orqanlarında daimi və ya müvəqqəti əsaslarla, əmək haqqı almaqla və ya almadan, təyinetmə və ya seçki əsasında hər hansı vəzifə tutan, vəzifə səviyyəsindən asılı olmayaraq hər hansı şəxs;

ii) dövlət təsisatı və dövlət müəssisəsi də daxil olmaqla hər hansı dövlət funksiyası yerinə yetirən, yaxud İştirakçı Dövlətin daxili qanunvericiliyi ilə müəyyən edildiyi kimi və ya qanunvericiliyin müvafiq sahəsində qəbul olunduğu kimi hər hansı dövlət xidmətləri göstərən istənilən digər şəxs;

iii) İştirakçı Dövlətin daxili qanunvericiliyində "dövlət vəzifəli şəxs" kimi qəbul olunan hər hansı digər şəxs başa düşülür.

Bununla belə, bu Konvensiyanın II fəslində nəzərdə tutulmuş bəzi konkret tədbirlərin məqsədləri üçün "dövlət vəzifəli şəxs" dedikdə, İştirakçı Dövlətin daxili qanunvericiliyi ilə müəyyən edildiyi kimi və ya qanunvericiliyin müvafiq sahəsində qəbul olunduğu kimi, hər hansı dövlət funksiyaları yerinə yetirən və ya hər hansı dövlət xidmətləri göstərən istənilən şəxs nəzərdə tutula bilər;

b) "xarici dövlət vəzifəli şəxs" dedikdə, xarici dövlətin qanunvericilik, icra, inzibati və ya məhkəmə orqanlarında təyinetmə və ya seçki əsasında hər hansı vəzifə tutan hər hansı şəxs; habelə dövlət təsisatı və dövlət müəssisəsi də daxil olmaqla, xarici dövlət üçün hər hansı dövlət funksiyalarını yerinə yetirən şəxs başa düşülür;

c) "dövlətlərarası beynəlxalq təşkilatın qulluqçusu" dedikdə, bu təşkilat tərəfindən onun adından fəaliyyət göstərmək üçün icazə verilmiş beynəlxalq qulluqçu və ya istənilən digər şəxs nəzərdə tutulur;

d) "əmlak" dedikdə, maddi və ya qeyri-maddi, daşınar və ya daşınmaz əşyalarda və ya hüquqlarda ifadə edilən istənilən aktivlər, habelə belə aktivlərə mülkiyyət hüququnu və ya onlarla bağlı marağı təsdiq edən hüquqi sənədlər və aktlar başa düşülür;

e) "cinayət yolu ilə əldə edilmiş gəlirlər" dedikdə, hər hansı cinayətin törədilməsi nəticəsində birbaşa və ya dolayı yolla əldə edilmiş və ya alınmış hər hansı əmlak başa düşülür;

f) "həbs" və ya "götürmə" dedikdə, məhkəmənin və ya digər səlahiyyətli orqanın qərarı ilə əmlakın verilməsinin, dəyişdirilməsinin, özgəninkiləşdirilməsinin və ya daşınmasının müvəqqəti olaraq qadağan edilməsi, yaxud belə əmlaka müvəqqəti olaraq sahiblik edilməsi və ya bu əmlaka müvəqqəti nəzarət edilməsi başa düşülür;

g) "müsadirə" dedikdə, məhkəmənin və ya digər səlahiyyətli orqanın qərarı ilə əmlakdan həmişəlik məhrum etmə başa düşülür;

h) "əsas hüquqpozma" dedikdə, törədilməsi nəticəsində bu Konvensiyanın 23-cü maddəsi ilə müəyyən edilən hüquqpozmanın predmeti ola bilən gəlirin əldə edilməsinə səbəb olan hüquqpozma başa düşülür;

i) "nəzarətli göndəriş" dedikdə, hər hansı hüquqpozmanın istintaqı və onun törədilməsində iştirak edən şəxslərin aşkara çıxarılması məqsədilə bir və ya bir neçə dövlətin ərazisində bu dövlətlərin səlahiyyətli orqanlarını məlumatlandırmaqla və onların nəzarəti altında qanunsuz və ya şübhəli yük partiyalarının gətirilməsi, keçirilməsi və aparılmasını nəzərdə tutan metod başa düşülür.

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasında (maddə 2)⁸⁶ təsbit edilmiş "dövlət vəzifəli şəxs" anlayışı dövlətin konstitusion məqsədlərini və funksiyalarını həyata keçirən dövlət qulluqçularının kompleksini özündə ehtiva edir. Dövlət vəzifəli şəxs

tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

⁸⁶ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

dedikdə, qanunverici, icra, inzibati və ya məhkəmə orqanlarında daimi və ya müvəqqəti əsaslarla, əmək haqqı almaqla və ya almadan, təyinetmə və ya seçki əsasında hər hansı vəzifə tutan, vəzifə səviyyəsindən asılı olmayaraq hər hansı şəxs; **dövlət** təsisatı və dövlət müəssisəsi də daxil olmaqla hər hansı dövlət funksiyası yerinə yetirən, yaxud daxili qanunvericiliklə müəyyən edildiyi kimi və ya qanunvericiliyin müvafiq sahəsində qəbul olunduğu kimi hər hansı dövlət xidmətləri göstərən istənilən digər şəxs; daxili qanunvericiliklə "dövlət vəzifəli şəxs" kimi qəbul olunan hər hansı digər şəxs başa düşülür. Həmin maddəyə əsaslanaraq korrupsiya hüquqpozmalarının subyektı olaraq dövlət vəzifəli şəxsə ümumiləşdirilmiş məzmununda aşağıdakı kimi anlayış vermək olar:

Dövlət vəzifəli şəxs dedikdə, müvafiq dövlət hakimiyyəti və dövlət idarəetmə səlahiyyətinə və statusuna malik, dövlətin konstitusion məqsədlərini və funksiyalarını həyata keçirən dövlət vəzifəli şəxslər, o cümlədən bütün növ dövlət qulluqçuları nəzərdə tutulur.

Dövlət qulluğu sistemində korrupsiya hüquqpozmalarının subyektı kimi dövlət vəzifəli şəxs anlayışının əhatə etdiyi subyektlərin təsnifatını aşağıdakı kimi aparmaq olar:

I. Dövlət hakimiyyəti orqanları üzrə:

- qanunverici orqan;
- icra orqanı;
- inzibati orqan;
- məhkəmə orqanı;

II. Dövlət hakimiyyəti orqanlarında fəaliyyət üzrə - vəzifə səviyyəsindən asılı olmayaraq:

- daimi əsaslarla vəzifə tutan hər bir şəxs;
- müvəqqəti əsaslarla vəzifə tutan hər bir şəxs;
- əmək haqqı almaqla vəzifə tutan hər bir şəxs;
- əmək haqqı almadan vəzifə tutan hər bir şəxs;
- təyinetmə əsasında vəzifə tutan hər bir şəxs;
- seçki əsasında vəzifə tutan hər bir şəxs.

III. Dövlət təsisatı və dövlət müəssisəsi üzrə:

- dövlət təsisatında dövlətin funksiyasını yerinə yetirən hər bir şəxs;
- dövlət təsisatında dövlət xidmətləri göstərən hər bir şəxs;
- dövlət müəssisəsində dövlətin funksiyasını yerinə yetirən hər bir şəxs;
- dövlət müəssisəsində dövlət xidmətləri göstərən hər bir şəxs;
- daxili qanunvericiliklə müəyyən edildiyi kimi hər hansı dövlət xidmətləri göstərən hər bir şəxs;
- daxili qanunvericiliyin müvafiq sahəsində qəbul olunduğu kimi hər hansı dövlət xidmətləri göstərən hər bir şəxs;

IV. Digər hallar üzrə:

- daxili qanunvericilikdə "dövlət vəzifəli şəxs" kimi qəbul olunan hər bir şəxs.

V. Konvensiyanın II fəslində nəzərdə tutulmuş bəzi konkret tədbirlərin məqsədləri üçün:

- daxili qanunvericiliklə müəyyən edildiyi kimi hər hansı dövlət funksiyaları yerinə yetirən hər bir şəxs;
- daxili qanunvericiliklə müəyyən edildiyi kimi hər hansı dövlət xidmətləri göstərən hər bir şəxs;
- daxili qanunvericiliyin müvafiq sahəsində qəbul olunduğu kimi hər hansı dövlət funksiyaları yerinə yetirən hər bir şəxs;
- daxili qanunvericiliyin müvafiq sahəsində qəbul olunduğu kimi hər hansı dövlət xidmətləri göstərən hər bir şəxs.

Göründüyü kimi, dövlət hakimiyyəti, dövlət idarəetmə və dövlət qulluğu sistemində dövlət vəzifəli şəxslərin dairəsi kifayət qədər geniş təsnif edilmişdir. Vəzifəli şəxslərə dair müddəalar Azərbaycanın hüquq sistemində öz əksini tapıbdir. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında vəzifəli şəxs anlayışından aşağıdakı mənalarda istifadə edilir.

Konstitusiyaya əsasən:

- seçilməsi, təyin edilməsi və ya təsdiq edilməsi müvafiq olaraq qanunvericilik və (və ya) icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilmiş vəzifəli şəxslərin seçilməsi, təyin

edilməsi və ya təsdiq edilməsi üzrə referendum keçirilə bilməz (maddə 3);

- insanların həyatı və sağlamlığı üçün təhlükə törədən faktları və halları gizlədən vəzifəli şəxslər qanun əsasında məsuliyyətə cəlb edilirlər (maddə 41);

- dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri Azərbaycan Respublikasının vətəndaşları sırasından təyin edilirlər (maddə 55);

- Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarının dövlət orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin, siyasi partiyaların, həmkarlar ittifaqlarının və digər ictimai birliklərin, habelə ayrı-ayrı vətəndaşların fəaliyyətini və ya işini tənqid etmək hüququ vardır (maddə 57);

- hər kəs dövlət orqanlarının, siyasi partiyaların, hüquqi şəxslərin, bələdiyyələrin və vəzifəli şəxslərin hərəkətlərindən və hərəkətsizliyindən inzibati qaydada və məhkəməyə şikayət edə bilər (maddə 60);

- hər kəsin dövlət orqanlarının yaxud onların vəzifəli şəxslərinin qanuna zidd hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi nəticəsində vurulmuş zərərin dövlət tərəfindən ödənilməsi hüququ vardır (maddə 68);

- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin sədrinin icra etməsi mümkün olmadıqda, Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərinin başqa vəzifəli şəxs tərəfindən icrası haqqında qərar qəbul edir (maddə 105);

- Naxçıvan Muxtar Respublikasının ali vəzifəli şəxsi Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sədridir (maddə 136)⁸⁷.

Konstitusiyada nəzərdə tutulmuş bir sıra hallarda vəzifəli şəxs anlayışının konkretləşdirilməsi zəruri cəhətləri ilə diqqəti cəlb edir. Fikrimizcə, Konstitusiyanın 3, 55, 57, 60, 68 və 105-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş "vəzifəli şəxs" sözləri "dövlət vəzifəli şəxs" kimi ifadə edilməlidir. Dövlətin məqsədlərinin və funksiyalarının həyata keçirilməsi nöqtəyi-nəzərdən, o cümlədən BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasında ifadə edilmiş

⁸⁷ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. B.: Hüquq Yayın Evi, 2016

müddələrə uyğunluğu təmin etmək baxımından həmin maddələrin gələcəkdə yeni redaksiyada referenduma çıxırılması məqsədamüvafiq olardı.

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin otuz üçüncü fəsilə "Korrupsiya cinayətləri və qulluq mənafeyi əleyhinə olan digər cinayətlər" adlanır⁸⁸. Bu fəsilədə korrupsiya hüquqpozmalarının cinayət hüquqi əlamətləri xarakterizə olunur və subyektlər dairəsi müəyyən edilir.

Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində vəzifəli şəxslərin subyektlər dairəsinin müəyyən edilməsi baxımından "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 308-ci maddəsinin "Qeyd" hissəsində nəzərdə tutulmuş "vəzifəli şəxs" anlayışının şərh olunmasına dair" Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunun 2013-cü il 19 iyul tarixli Qərarında mühtüm əhəmiyyət kəsb edir⁸⁹.

"Dövlət sektoru"na dair müddəalar BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının 7-ci maddəsində⁹⁰ təsbit ediləndir. Dövlət sektoruna dair normalara əsaslanaraq dövlət qulluğu sistemində korrupsiya hallarını özündə ehtiva edən və onun qarşısının alınmasına yönələn müddələrin mahiyyətini aşağıdakı kimi şərh etmək olar.

Həmin maddəyə əsasən dövlət lazım gəldikdə və öz hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq aşağıdakı mərhələlər, prinsiplər və meyarlar üzrə mükəmməl bir dövlət qulluğu sistemi yaratmağa, bu sistemin həyata keçirilməsini təmin etməyə və möhkəmləndirməyə çalışmalıdır.

⁸⁸ Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsi. Bakı: Qanun, 2018

⁸⁹ "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 308-ci maddəsinin "Qeyd" hissəsində nəzərdə tutulmuş "vəzifəli şəxs" anlayışının şərh olunmasına dair" Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunun 2013-cü il 19 iyul tarixli Qərarı / Respublika qəz., 07.08.2013, 171

⁹⁰ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

Dövlət qulluğu sisteminin mərhələləri:

- dövlət qulluqçularının işə qəbulu;
- dövlət qulluqçularının seçilməsi;
- dövlət qulluqçularının qulluq keçməsi;
- dövlət qulluqçularının qulluqda irəli çəkilməsi;
- dövlət qulluqçularının istefaya çıxması.

Dövlət qulluğu sisteminin əsas prinsipləri:

- səmərəlilik prinsipi;
- şəffaflıq prinsipi.

Dövlət qulluğu sisteminin əsas meyarları:

- layiqlilik meyarı;
- ədalətlik meyarı;
- bacarıqlılıq meyarı.

Dövlət qulluğu sisteminin adekvat prosedurları dedikdə, korrupsiyaya xüsusilə həssas olan dövlət vəzifələrini tutmaq üçün:

- şəxslərin seçilməsi;
- şəxslərin hazırlanması;
- şəxslərin digər vəzifələrə yerdəyişməsi nəzərdə tutulur.

Dövlət qulluğu sistemində əmək haqqı dedikdə:

- dövlətin iqtisadi inkişaf səviyyəsini nəzərə alan müvafiq əmək haqlarının ödənilməsi;
- ədalətli maaşların müəyyən olunması anlaşılır.

Dövlət qulluğu sistemində təhsil və tədris proqramlarının həyata keçirilməsinə imkan verən amillərə aşağıdakılar daxildir:

- dövlət vəzifəli şəxslərin dövlət funksiyalarını düzgün yerinə yetirməsi;
- dövlət vəzifəli şəxslərin dövlət funksiyalarını vicdanla yerinə yetirməsi;
- dövlət vəzifəli şəxslərin dövlət funksiyalarını lazımı qaydada yerinə yetirməsi.

Dövlət qulluğu sistemində korrupsiya riskləri barədə məlumatlandırmanın əhatə dairəsinə aşağıdakılar daxildir:

- dövlət vəzifəli şəxslərin öz funksiyalarının yerinə yetirilməsindən irəli gələn korrupsiya risklərinin müəyyən edilməsi;

- korrupsiya riskləri barədə məlumatları özündə ehtiva edən ixtisaslaşmış və müvafiq hazırlığın təmin edilməsi;
- təhsil və tədris proqramları tətbiq edilən sahələr üzrə etik davranış kodekslərinə və standartlarına istinad edilməsi.

Dövlət qulluğu sistemində dövlət vəzifələrinə namizədliliyə və seçkiyə aid meyarların müəyyən edilməsinə aşağıdakılar daxildir.

Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının məqsədlərinə və milli hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olan:

- dövlət vəzifələrinə namizədliliyə aid qanunvericilik bazasının yaradılması;
- dövlət vəzifələrinə namizədliliyə aid inzibati tədbirlərin qəbul olunması;
- dövlət vəzifələrinə seçkiyə aid qanunvericilik bazasının yaradılması;
- dövlət vəzifələrinə seçkiyə aid inzibati tədbirlərin qəbul olunması.

Dövlət qulluğu sistemində seçkili dövlət vəzifələrinə namizədliliyin maliyyələşdirilməsində və mümkün hallarda siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsində şəffaflığın təmin edilməsi dedikdə aşağıdakılar nəzərdə tutulur.

Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının məqsədlərinə və milli hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq:

1) seçkili dövlət vəzifələrinə namizədliliyin maliyyələşdirilməsində şəffaflığın təmin edilməsinə dair:

- qanunvericilik bazasının yaradılması;
- inzibati tədbirlərin qəbul olunması;

2) mümkün hallarda siyasi partiyaların maliyyələşdirilməsində şəffaflığın təmin edilməsinə dair:

- qanunvericilik bazasının yaradılması;
- inzibati tədbirlərin qəbul olunması.

Dövlət qulluğu sistemində şəffaflığın təmin edilməsi və maraqların toqquşmasının qarşısının alınması aşağıdakıları əhatə edir.

Milli hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq:

- şəffaflığı təmin edən sistemi: yaratmaq; saxlamaq; möhkəmləndirmək.

- maraqların toqquşmasının qarşısını alan sistemi: yaratmaq; saxlamaq; möhkəmləndirmək.

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının 7-ci maddəsindən⁹¹ ("Dövlət sektoru") tam aydın görünür ki, korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair tədbirlər sistemində dövlət qulluğu mühüm yer tutur.

Dövlət vəzifəli şəxslər dövlət qulluğu hüquq münasibətlərinin subyekt olaraq korrupsiyaya dair məsələlərdə ikili statusa malik olur:

1) dövlət vəzifəli şəxslər korrupsiyaya qarşı mübarizə aparən subyekt kimi çıxış edir;

2) dövlət vəzifəli şəxslər korrupsiya hüquqpozmalarına yol verən, korrupsiya əməlləri törədən subyekt kimi çıxış edir.

Nəticə etibarlı ilə, dövlət qulluğu sisteminə daxil olan dövlət hakimiyyəti və dövlət idarəetmə orqanlarında fəaliyyət göstərən dövlət vəzifəli şəxslər - dövlət qulluqçuları həm korrupsiyaya qarşı mübarizə aparır, həm də korrupsiya hallarına səbəb olan hüquqpozuntusu törədir. Buna görə də, dövlətin qarşısında duran əsas vəzifələrdən biri ondan ibarətdir ki, dövlət elə bir dövlət qulluğu sistemi yaratmalıdır ki, bu sistem özü-özülüyündə şəffaflığı təmin etsin. Azərbaycanın "ASAN xidmət" modeli buna əyani bir misaldır.

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının 2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş "əsas hüquqpozma" dedikdə, törədilməsi nəticəsində bu Konvensiyanın 23-cü maddəsi ilə müəyyən edilən hüquqpozmanın predmeti ola bilən gəlirin əldə edilməsinə səbəb olan hüquqpozma başa düşülür⁹². Həmin maddə

⁹¹ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

⁹² Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr

"Cinayət yolu ilə əldə edilmiş gəlirlərin yuyulması" adlanır və aşağıdakı kimi təsbit edilə bilər:

- Daxili qanunvericiliyinin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq hər bir iştirakçı Dövlət, qəsdən törədildiyi halda, aşağıdakı əməlləri cinayət hüquqpozması kimi təsnif etmək üçün lazım gələn qanunvericilik və başqa tədbirlərin görülməsi məsələsinə baxır:

a) i) cinayət yolu ilə əldə edildiyi məlum olan əmlakın cinayətkar mənbəyinin gizlədilməsi və ya itirilməsi məqsədilə, yaxud əsas hüquq pozuntusunun törədilməsində iştirak etmiş hər hansı şəxsin öz əməllərinə görə məsuliyyətdən yayınması üçün ona kömək göstərilməsi məqsədilə həmin əmlakın konversiyası və ya köçürülməsi;

ii) cinayət yolu ilə əldə edildiyi məlum olan əmlakın əsl xarakterinin, mənbəyinin, olduğu yerin, sərəncam və ya daşınma üsulunun, bu əmlaka hüquqların və ya onun mənsubiyyətinin gizlədilməsi və ya itirilməsi;

b) öz hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə riayət etmək şərtilə, həmçinin aşağıdakı əməllərin:

i) əldə edildiyi zaman cinayət yolu ilə əldə edilən gəlir olduğu məlum olan əmlakın əldə olunması, ona sahiblik edilməsi və ya istifadə edilməsi;

ii) bu maddəyə uyğun olaraq tanınmış hər hansı hüquqpozmanın törədilməsində iştirakçılıq, təşkilatlanma və ya qabaqcadan əlbir olma, onun törədilməsinə cəhd, habelə onun törədilməsində vasitəçilik, təhrikçilik, kömək etmə və ya məsləhət vermə.

Bu maddənin 1-ci bəndinin həyata keçirilməsi və tətbiqi məqsədilə:

hər bir iştirakçı Dövlət bu maddənin 1-ci bəndini əsas hüquqpozmaların ən geniş dairəsinə tətbiq etməyə çalışır;

tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

hər bir iştirakçı Dövlət, ən azı, bu Konvensiya ilə cinayət hüquqpozması kimi tanınan əməlləri bütünlüklə əsas hüquqpozmaların sırasına daxil edir;

(b) yarımbəndinin mənasında, müvafiq iştirakçı Dövlətin yurisdiksiyasının istər hüdudlarında, istərsə də hüdudlarından kənarında törədilən hüquqpozmalar əsas hüquqpozmalara aiddir. Lakin hər hansı iştirakçı Dövlətin yurisdiksiyası hüdudlarından kənarında törədilmiş hüquqpozmalar ancaq o halda əsas hüquqpozma hesab edilir ki, belə əməllər ərazisində törədildiyi dövlətin daxili qanunvericiliyinə əsasən, cinayət hüquqpozması sayılır və bu maddəni həyata keçirən və ya tətbiq edən iştirakçı Dövlətdə törədilmiş olsaydı, həmin dövlətin daxili qanunvericiliyinə əsasən cinayət hüquqpozması hesab edilərdi;

hər bir iştirakçı Dövlət bu maddənin müddələrinin həyata keçirilməsini təmin edən öz qanunlarının mətnini, habelə belə qanunlara bütün sonrakı dəyişikliklərin mətnlərini və ya onların məzmununu Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Baş katibinə göndərir;

əgər iştirakçı Dövlətin daxili qanunvericiliyinin əsas prinsipləri tələb edirsə, onda nəzərdə tutula bilər ki, bu maddənin 1-ci bəndində göstərilmiş cinayətlər əsas hüquqpozmanı törətmiş şəxslərə aid edilmir.

Dövlət qulluğu sistemində, o cümlədən kompleks olaraq korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində hər kəsin iştirakına təminat verilməsidir. Yəni korrupsiya halları haqqında müvafiq informasiya verən şəxslərin dövlət tərəfindən müdafiəsinə təminat verilməsidir. BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının 33-cü maddəsi ("İnformasiya verən şəxslərin müdafiəsi") ilə müəyyən edilir ki: "Hər bir iştirakçı Dövlət bu Konvensiyaya uyğun olaraq tanınmış hüquqpozmalarla bağlı faktlar barədə səlahiyyətli orqanlara vicdanla və ağılabatan əsaslarla məlumat verən şəxslərin hər hansı ədalətsiz münasibətdən müdafiəsinə təminat etmək üçün öz hüquq sistemində müvafiq tədbirlərin daxil edilməsi məsələsini nəzərdən keçirir".

2.3. Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiya

Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair beynəlxalq aktlardan biri də Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi tərəfindən 27 yanvar 1999-cu il tarixdə qəbul olunmuş Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyadır. "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" Konvensiya Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli Qanunu ilə təsdiq ediləndir⁹³.

"Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" Konvensiyasının preambulasında onun mahiyyətinə dair məsələ aydın ifadə edilir.

Konvensiyada cəmiyyətin korrupsiyadan müdafiəsinə yönələn, ilk növbədə ümumi cinayət siyasətinin həyata keçirilməsi, o cümlədən müvafiq qanunvericiliyin qəbul edilməsi və preventiv tədbirlərin görülməsi zəruri hesab edilir.

Konvensiyaya görə korrupsiya aşağıdakı əlamətlərə malik təhlükə mənbəyidir.

Korrupsiya:

- qanunun aliliyinə təhlükə yaradır;
- demokratiyaya təhlükə yaradır;
- insan hüquqlarına təhlükə yaradır;
- səmərəli dövlət idarəçiliyini sarsıdır;
- bərabərlik prinsipini pozur;
- sosial ədalət prinsipini pozur;
- rəqabət üçün şəraiti təhrif edir;
- iqtisadi inkişafı çətinləşdirir;
- demokratik təsisatların sabitliyinə təhlükə yaradır;
- cəmiyyətin mənəvi dəyərlərinə təhlükə yaradır.

⁹³ "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" Konvensiyasının təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli 570-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 11

Konvensiyada hesab edilir ki, korrupsiya ilə səmərəli mübarizə aparmaq üçün cinayət hüququ sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın genişləndirilməsi, fəallaşması və lazımı qaydada həyata keçirilməsi tələb olunur.

1996-cı ilin noyabr ayında Avropa ölkələrinin ədliyyə nazirlərinin 19-cu Konfransının (Valetta, 1994) tövsiyələrinə uyğun olaraq Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi tərəfindən Korrupsiya ilə mübarizə üzrə fəaliyyət Proqramı qəbul edilmişdir.

Avropa Şurasının dövlət və hökumət başçıları özlərinin 1997-ci il oktyabrın 10-11-də Strasburqda keçirilmiş ikinci görüşlərində korrupsiyanın artması ilə əlaqədar yaranan çağırışlara cavab olaraq birgə tədbirlərin işlənilib hazırlanması qərarını və korrupsiya, o cümlədən onu mütəşəkkil cinayətkarlıq və pulların leqallaşdırılması ilə bağlıyan faktorlarla mübarizə üzrə əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsinə yardım etmək məqsədi ilə fəaliyyət Planı qəbul etmişlər, Nazirlər Komitəsinə Korrupsiya ilə mübarizə üzrə fəaliyyət Proqramına uyğun olaraq xüsusilə beynəlxalq hüquqi sənədlərin tezliklə hazırlanıb başa çatdırılmasını təmin etmək həvalə olunmuşdur.

"Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" Konvensiyanın 1-ci maddəsində onun məqsədləri üçün istifadə edilən terminlər aşağıdakı kimi ifadə edilmişdir:

a. "dövlət vəzifəli şəxs" dedikdə, dövlətin milli hüququnda "dövlət qulluqçusu", "vəzifəli şəxs", "mer", "nazir" və ya "hakim" kimi müəyyən edilən və onun cinayət qanununda müəyyən edildiyi kimi, bu funksiyaları onun ərazisində həyata keçirən şəxs başa düşülür;

b. yuxarıdakı (a) yarımbəndində qeyd edilən "hakim" termininə prokurorlar və məhkəmə orqanlarında vəzifə tutan şəxslər aid edilir;

c. digər dövlətin hər hansı bir dövlət vəzifəli şəxsi barəsində araşdırma aparılarsa, təqibi həyata keçirən dövlət, vəzifəli şəxs anlayışını yalnız onun milli hüququna zidd olmayan həcmdə tətbiq edə bilər;

d. "hüquqi şəxs" dedikdə, dövlətlər, dövlət hakimiyyətini həyata keçirən digər orqanlar, eləcə də beynəlxalq təşkilatlar istisna olmaqla, qüvvədə olan milli hüquqa əsasən bu cür status almış hər bir qurum başa düşülür⁹⁴.

Yuxarıda qeyd olunan "dövlət vəzifəli şəxs" anlayışına daxil olan "dövlət qulluqçusu", "vəzifəli şəxs", "mer", "nazir", "hakim", cinayət qanununda müəyyən edildiyi kimi, bu funksiyaları onun ərazisində həyata keçirən şəxs, prokurorlar, məhkəmə orqanlarında vəzifə tutan şəxslər, digər dövlətin hər hansı bir dövlət vəzifəli şəxsi barəsində təqibi həyata keçirən dövlət, vəzifəli şəxs, "hüquqi şəxs" (dövlətlər, dövlət hakimiyyətini həyata keçirən digər orqanlar, eləcə də beynəlxalq təşkilatlar istisna olmaqla) statusu almış hər bir qurum kimi terminlər Azərbaycan qanunvericiliyində bu və ya digər formada təsbit edilmişdir.

Dövlət qulluğu haqqında Qanuna əsasən: "dövlət qulluqçusu bu Qanunla müəyyən edilmiş qaydada maaşlı (maaş yalnız bu Qanunun 7.1-ci maddəsində göstərilən mənbələrdən verilə bilər) dövlət qulluğu vəzifəsini tutan və inzibati vəzifə üzrə dövlət qulluğuna qəbul edilərkən Azərbaycan Respublikasına sadıq olacağına and içən Azərbaycan Respublikasının vətəndaşdır. İnzibati vəzifə tutan və hakimiyyət səlahiyyətləri alan dövlət qulluqçusu dövlət vəzifəli şəxsdir"; dövlət qulluğu vəzifəsi dövlət orqanının normativ aktlarla müəyyən edilən struktur quruluşu və ştat cədvəlinə uyğun olan ştat vahididir⁹⁵.

Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyanın 17-ci maddəsi ilə onun yurisdiksiyası aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir:

⁹⁴ "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" Konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli 570-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 11

⁹⁵ Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il 21 iyul tarixli 926-IQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2001, №01, maddə 1

Hər bir Tərəf, bu Konvensiyanın 2-14-cü maddələrinə uyğun olaraq tövsif edilən cinayət hüquqpozmalarına dair yurisdiksiyanın müəyyən edilməsi üçün lazım ola biləcək qanunvericilik və digər tədbirləri aşağıdakı hallarda görür, əgər:

a. hüquqpozma tam və ya qismən onun ərazisində törədilmişdirsə;

b. hüquqpozmanı törədən onun vətəndaşlarından, onun dövlət vəzifəli şəxslərindən və ya onun milli seçkili orqanlarının üzvlərindən biridirsə;

c. hüquqpozma onun dövlət vəzifəli şəxslərindən və ya milli seçkili orqanlarının üzvlərindən birinə və ya eyni zamanda onun vətəndaşlarından biri olan, 9-11-ci maddələrdə göstərilən digər hər hansı bir şəxsə aiddirsə"⁹⁶.

Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyanın ikinci bölməsində milli səviyyədə görülən tədbirlərin sistemi və onların məzmunu müəyyən edilmişdir. Konvensiyanın 2-14-cü maddələrində nəzərdə tutulan əməlləri dövlət öz daxili hüququna uyğun olaraq cinayət hüquqpozmaları kimi tövsif etmək üçün lazımı qanunvericilik və digər tədbirlər görür.

Konvensiyanın 2-14-cü maddələrinə uyğun olaraq tövsif edilən cinayət hüquqpozmalarının təsnifatına aşağıdakılar daxildir:

- Milli dövlət vəzifəli şəxslərinin rüşvətlə aktiv ələ alınması (maddə 2);
- Milli dövlət vəzifəli şəxslərin rüşvətlə passiv ələ alınması (maddə 3);
- Milli seçkili orqanların üzvlərinin rüşvətlə ələ alınması (maddə 4);
- Xarici vəzifəli şəxslərin rüşvətlə ələ alınması (maddə 5);

⁹⁶ "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" Konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli 570-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 11

- Xarici dövlətlərin seçkili orqanları üzvlərinin rüşvətlə ələ alınması (maddə 6);
- Özəl sektorda rüşvətlə aktiv ələ alma (maddə 7);
- Özəl sektorda rüşvətlə passiv ələ alma (maddə 8);
- Beynəlxalq təşkilatların vəzifəli şəxslərinin rüşvətlə ələ alınması (maddə 9);
- Beynəlxalq parlament assambleyaları üzvlərinin rüşvətlə ələ alınması (maddə 10);
- Beynəlxalq məhkəmələrin hakimlərinin və vəzifəli şəxslərinin rüşvətlə ələ alınması (maddə 11);
- Nüfuz alveri (maddə 12);
- Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalardan əldə edilən gəlirlərin leqallaşdırılması (maddə 13);
- Mühasibat əməliyyatlarına aid olan hüquqpozmalar (maddə 14).

Konvensiyaya uyğun olaraq tövsif edilən cinayət hüquqpozmalarının anlayışı aşağıdakı kimi ifadə edilir.

Dövlət vəzifəli şəxslərinin rüşvətlə aktiv ələ alınması dedikdə, dövlət vəzifəli şəxs tərəfindən bilərəkdən öz funksiyalarını yerinə yetirən zaman hər hansı bir hərəkətin edilməsinə və ya onun edilməsindən çəkinməyə görə, həmin şəxsin özü və ya istənilən digər şəxs üçün birbaşa və ya dolayısı ilə hər hansı bir qeyri-qanuni üstünlüyün hər hansı bir şəxs tərəfindən vəd edilməsi, təklif edilməsi, yaxud da verilməsi anlaşılır.

Dövlət vəzifəli şəxslərin rüşvətlə passiv ələ alınması dedikdə, dövlət vəzifəli şəxs tərəfindən qəsdən, öz funksiyalarını yerinə yetirdiyi zaman hər hansı bir hərəkətin edilməsinə və ya onun edilməsindən çəkinməyə görə, bu şəxsin özü və ya istənilən digər şəxs üçün birbaşa və ya dolayısı ilə hər hansı bir qeyri-qanuni üstünlüyün istənilməsi və ya alınması, yaxud da bu cür üstünlük təklifinin qəbul edilməsi və ya ona vəd edilməsi anlaşılır.

Seçkili orqanların üzvlərinin rüşvətlə ələ alınması dedikdə, dövlət vəzifəli şəxslərinin rüşvətlə aktiv və ya passiv

ələ alınması üçün nəzərdə tutulan əməli, qanunvericilik və ya inzibati səlahiyyətləri həyata keçirən hər hansı dövlət seçkili orqanların üzvü olan istənilən şəxs tərəfindən törədilməsi başa düşülür.

Xarici vəzifəli şəxslərin rüşvətlə ələ alınması dedikdə, dövlət vəzifəli şəxslərinin rüşvətlə aktiv və ya passiv ələ alınması üçün nəzərdə tutulan əməlin digər bir dövlətin vəzifəli şəxsinə aid olması anlaşılır.

Xarici dövlətlərin seçkili orqanları üzvlərinin rüşvətlə ələ alınması dedikdə, dövlət vəzifəli şəxslərin rüşvətlə aktiv və ya passiv ələ alınması üçün nəzərdə tutulan əməlin digər dövlətdə qanunvericilik və ya inzibati səlahiyyətləri həyata keçirən hər hansı bir seçkili orqanın üzvü olan istənilən şəxsə aid olması başa düşülür.

Özəl sektorda rüşvətlə aktiv ələ alma dedikdə, özəl sektorun müəssisələrinə rəhbərlik edən və ya digər vəzifədə işləyən hər hansı bir şəxsə, kommertiya fəaliyyətini həyata keçirən zaman öz vəzifəsinə zidd olaraq hər hansı bir hərəkətin edilməsinə və ya onun edilməsindən çəkinməyə görə həmin şəxsin özü və ya hər hansı bir digər şəxs üçün birbaşa və ya dolayısı ilə hər hansı bir qeyri-qanuni üstünlüyün vəd edilməsi, təklif edilməsi və ya verilməsi anlaşılır.

Özəl sektorda rüşvətlə passiv ələ alma dedikdə, özəl sektorun müəssisələrinə rəhbərlik edən və ya digər vəzifədə işləyən hər hansı bir şəxs tərəfindən, kommertiya fəaliyyətini həyata keçirən zaman öz vəzifəsinə zidd olaraq hər hansı bir hərəkətin edilməsinə və ya onun edilməsindən çəkinməyə görə, həmin şəxsin özü üçün və ya hər hansı bir digər şəxs üçün birbaşa və ya dolayısı ilə hər hansı bir qeyri-qanuni üstünlüyün istənilməsi və ya alınması və yaxud onun tərəfindən bu cür üstünlük təklifinin qəbul edilməsi və ya ona vəd edilməsi anlaşılır.

Beynəlxalq təşkilatların vəzifəli şəxslərinin rüşvətlə ələ alınması dedikdə, dövlət vəzifəli şəxslərinin rüşvətlə aktiv və ya passiv ələ alınması üçün nəzərdə tutulan əməlin, dövlətin üzv

olduğu hər hansı bir beynəlxalq və ya üstmilli təşkilatın və ya orqanın - onların şəxsi heyəti haqqında müddəalar anlamında - hər hansı bir vəzifəli şəxsinə və ya müqavilə üzrə cəlb edilən digər əməkdaşına, habelə bu cür vəzifəli şəxslərin və ya əməkdaşların yerinə yetirdiyi funksiyalara uyğun olan funksiyaları yerinə yetirən ezam edilən və ya ezam edilməyən istənilən şəxsə aid olması başa düşülür.

Beynəlxalq parlament assambleyaları üzvlərinin rüşvətlə ələ alınması dedikdə, qanunvericilik və ya inzibati səlahiyyətləri həyata keçirən dövlət seçkili orqanların üzvü olan istənilən şəxs üçün nəzərdə tutulan əməlin, dövlətin üzv olduğu beynəlxalq və ya üstmilli təşkilatların parlament assambleyalarının istənilən üzvləri tərəfindən törədilməsi anlaşılır.

Beynəlxalq məhkəmələrin hakimlərinin və vəzifəli şəxslərinin rüşvətlə ələ alınması dedikdə, dövlət vəzifəli şəxslərinin rüşvətlə aktiv və ya passiv ələ alınması üçün nəzərdə tutulan əməlin, məhkəmə orqanlarında vəzifə tutan hər hansı şəxslər və ya yurisdiksiyasını həmin tərəfin tanıdığı hər hansı beynəlxalq məhkəmənin vəzifəli şəxsləri tərəfindən törədilməsi anlaşılır.

Nüfuz alveri dedikdə, qərarın qəbul edilməsinə qeyri-qanuni nüfuz edə biləcəyini bəyan edən və ya təsdiq edən istənilən şəxsə, ediləcək nüfuz müqabilində, onun özünə və ya hər hansı bir digər şəxsə təqdim edilib-edilməməsindən asılı olmayaraq, hər hansı bir qeyri-qanuni üstünlüyün birbaşa və ya dolayısı vəd edilməsini, təklif edilməsini və ya təqdim edilməsini, habelə bu cür nüfuzun edilib-edilməməsindən və güman olunan edilmiş nüfuz nəticəsində arzu olunan nəticənin alınmamasından asılı olmayaraq, ediləcək nüfuz müqabilində, bu cür üstünlüyün istənilməsi, alınması, qəbulu və ya təklif edilməsi anlaşılır.

Nüfuz alverinin subyektləri aşağıdakılardır:

- dövlət vəzifəli şəxslər;
- seçkili orqanların üzvləri;
- xarici vəzifəli şəxslər;
- xarici dövlətlərin seçkili orqanlarının üzvləri;

- beynəlxalq təşkilatların vəzifəli şəxsləri;
- beynəlxalq parlament assambleyalarının üzvləri;
- beynəlxalq məhkəmələrin hakimləri;
- beynəlxalq məhkəmələrin vəzifəli şəxsləri.

Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalardan əldə edilən gəlirlərin ləqəlləşdirilməsi dedikdə, Konvensiyanın 2-12-ci maddələrinə uyğun olaraq cinayət hüquqpozması kimi təsvif edilmiş istənilən cinayət hüquqpozmalarının törədilməsi anlaşılır.

Mühasibat əməliyyatlarına aid olan hüquqpozmalar dedikdə, Konvensiyanın 2-12-ci maddələrdə nəzərdə tutulan hüquqpozmaların törədilməsi, gizlədilməsi və ya cinayət hallarının həqiqətə uyğun olmayan şəkildə təqdim edilməsi məqsədi daşıyan bilərəkdən edilən hərəkət və ya hərəkətsizlik anlaşılır.

Mühasibat əməliyyatlarına aid hüquqpozmaları şərtləndirən hallar:

- a) həqiqətə uyğun olmayan və ya natamam məlumatı əks etdirən hesab-fakturanın və ya hər hansı bir digər mühasibat sənədinin rəsmiləşdirilməsi və ya istifadəsi;
- b) qeyri-qanuni olaraq tədiyə əməliyyatının mühasibat kitabına keçirilməməsidir.

2.4. Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında Konvensiya

Korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində mühüm əhəmiyyət kəsb edən beynəlxalq hüquqi aktlardan biri də "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında Konvensiya"dır⁹⁷. Bu Konvensiya Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi tərəfindən 4 noyabr 1999-cu ildə qəbul olunmuşdur. "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi mə-

⁹⁷ "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" Konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli 571-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 12

suliyət haqqında Konvensiya" Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli Qanunu ilə təsdiq edilmişdir⁹⁸.

"Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında Konvensiya"nın preambulasında onun qəbulunu zəruri edən amillər aşağıdakı kimi ifadə edilmişdir.

Korrupsiya:

- qanunun aliliyinə ciddi təhlükə yaradır;
- demokratiyaya ciddi təhlükə yaradır;
- insan hüquqlarına ciddi təhlükə yaradır;
- bərabərliyə ciddi təhlükə yaradır;
- sosial ədalətə ciddi təhlükə yaradır;
- iqtisadi inkişafı çətinləşdirir;
- bazar iqtisadiyyatının lazımı qaydada və ədalətli fəaliyyət göstərməsinə təhlükə yaradır.

Göründüyü kimi korrupsiya cəmiyyət və dövlət üçün mühüm əhəmiyyət kəsb edən, müxtəlif istiqamətlər üzrə ciddi təhlükə mənbəyi hesab edilir. Bu təhlükə bir dövlət üçün deyil, bütün bəşəriyyət üçün, dünya birliyi üçün arzu olunmazdır.

Konvensiyada korrupsiya ilə mübarizə sahəsində beynəlxalq əməkdaşlığın möhkəmləndirilməsi vacib amillərdən biri kimi qeyd edilir. Orada korrupsiyanın şəxslər, şirkətlər və dövlətlər, habelə beynəlxalq təsisatlar üçün zəruri maliyyə nəticələri və mülki hüququn korrupsiya ilə mübarizədə, xüsusən də zərər çəkmiş şəxslərə ədalətli kompensasiyanın alınmasında əhəmiyyəti əsas hədəflərdən biri kimi qiymətləndirilir.

"Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında Konvensiya"nın 1-ci maddəsində onun məqsədi aşağıdakı kimi təsbit edilmişdir:

"Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda korrupsiya aktları nəticəsində zərər çəkən şəxslərə öz hüquq və maraqlarını mü-

⁹⁸ "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" Konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli 571-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 12

dafiə etməyə imkan verən, o cümlədən dəymiş zərərə görə kompensasiya almağı mümkün edən səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrini nəzərdə tutur".

"Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında Konvensiya"nın 2-ci maddəsində isə korrupsiyaya anlayış verilmişdir. Həmin maddəyə əsasən "korrupsiya" dedikdə, hər hansı vəzifənin normal yerinə yetirilməsini, yaxud da rüşvəti, qeyri-qanuni üstünlüyü və ya bu barədə vədi alandan tələb edilən davranışı pozan rüşvətin və ya hər hansı digər qeyri-məqbul üstünlüyün və ya bu barədə vədin birbaşa və ya dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması başa düşülür.

Mülki-hüquqi məsuliyyəti xarakterizə edən korrupsiya anlayışına müvafiq olaraq mülki-hüquqi xarakterli korrupsiya hüquqpozmalarının təsnifatını aşağıdakı kimi aparmaq olar:

- hər hansı vəzifənin normal yerinə yetirilməsinin pozulması;
- hər hansı rüşvəti alandan tələb edilən davranışın pozulması;
- hər hansı qeyri-qanuni üstünlüyü alandan tələb edilən davranışın pozulması;
- hər hansı qeyri-qanuni üstünlük barədə vədi alandan tələb edilən davranışın pozulması.

Mülki-hüquqi məsuliyyəti xarakterizə edən korrupsiya hüquqpozmalarının tərkib elementlərinə aşağıdakılar daxildir:

Hər hansı vəzifənin normal yerinə yetirilməsinin pozulması üzrə:

- rüşvətin birbaşa istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;
- rüşvətin dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;
- hər hansı qeyri-məqbul üstünlüyün birbaşa istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;

- hər hansı qeyri-məqbul üstünlüyün dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;

- hər hansı qeyri-məqbul üstünlük barədə vədin birbaşa istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;

- hər hansı qeyri-məqbul üstünlük barədə vədin dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması.

Hər hansı rüşvəti alandan tələb edilən davranışın pozulması üzrə:

- rüşvətin birbaşa istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;

- rüşvətin dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;

- hər hansı qeyri-məqbul üstünlüyün birbaşa istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;

- hər hansı qeyri-məqbul üstünlüyün dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;

- hər hansı qeyri-məqbul üstünlük barədə vədin birbaşa istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;

- hər hansı qeyri-məqbul üstünlük barədə vədin dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması.

Hər hansı qeyri-qanuni üstünlüyü alandan tələb edilən davranışın pozulması üzrə:

- rüşvətin birbaşa istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;

- rüşvətin dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;

- hər hansı qeyri-məqbul üstünlüyün birbaşa istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;

- hər hansı qeyri-məqbul üstünlüyün dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;

- hər hansı qeyri-məqbul üstünlük barədə vədin birbaşa istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;

- hər hansı qeyri-məqbul üstünlük barədə vədin dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması.

Hər hansı qeyri-qanuni üstünlük barədə vədi alandan tələb edilən davranışın pozulması üzrə:

- rüşvətin birbaşa istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;
- rüşvətin dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;
- hər hansı qeyri-məqbul üstünlüyün birbaşa istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;
- hər hansı qeyri-məqbul üstünlüyün dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;
- hər hansı qeyri-məqbul üstünlük barədə vədin birbaşa istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması;
- hər hansı qeyri-məqbul üstünlük barədə vədin dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması.

"Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında Konvensiya"nın müvafiq maddələrində zərərin ödənilməsinə, məsuliyyətə, dövlətlərin məsuliyyətinə, işçilərin müdafiəsinə, hesabatlara və auditə dair normalar aşağıdakı kimi təsbit edilə bilər:

Zərərin ödənilməsi - Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda korrupsiya nəticəsində zərər çəkmiş şəxslərə zərərin tam ödənilməsi məqsədilə iddia qaldırmağa hüquq verən normalar nəzərdə tutur. Bu cür ödəmə dəymiş maddi zərəri, əldən çıxmış maliyyə mənfəətini və qeyri-maddi zərəri əhatə edə bilər (maddə 3).

Məsuliyyət - Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda zərərin ödənilməsi üçün həyata keçirilməli aşağıdakı şərtləri nəzərdə tutur:

- i) cavabdeh korrupsiya aktını törətmiş və ya onun törədilməsinə icazə vermiş və ya korrupsiya aktının qarşısının alınması üçün əgəlabatan tədbirlər görməmişdir;
- ii) iddiaçı zərər çəkmişdir; və
- iii) korrupsiya aktı və dəymiş zərər arasında səbəb və nəticə əlaqəsi mövcuddur.

Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda nəzərdə tutur ki, əgər bir neçə cavabdeh eyni korrupsiya aktı ilə dəyən zərəərə görə məsuliyyət daşıyarsa, onda onlar birgə və ya paylı məsuliyyət daşıyacaqlar (maddə 4).

Dövlətlərin məsuliyyəti - Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda, onun vəzifəli şəxsləri tərəfindən onlar öz funksiyalarını yerinə yetirən zaman törətdikləri korrupsiya aktı nəticəsində şəxslərə dəymiş zərərin ödənilməsinə dövlətdən və ya, Tərəf dövlət olmadığı təqdirdə, həmin Tərəfin müvafiq hakimiyyətdən tələb etməyə imkan verən lazımi prosedurlar nəzərdə tutur (maddə 5).

İşçilərin müdafiəsi - Hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda korrupsiyanın mövcudluğuna şübhə etməyə ciddi əsas olan və öz şübhəsi barədə vicdanla səlahiyyətli şəxslərə və orqanlara müraciət edən işçilərin hər hansı bir əsassız sanksiyalardan lazımi qaydada müdafiəsini nəzərdə tutur (maddə 9).

Hesabatlar və audit - Hər bir Tərəf öz daxili hüququnun inkişafı məqsədilə bütün zəruri tədbirlər götürür ki, şirkətlərin illik hesabatları düzgün tərtib edilsin və şirkətin maliyyə durumu haqqında həqiqətə uyğun və dürüst məlumatı əks etdirdirsin. Korrupsiya aktlarının qarşısını almaq məqsədilə hər bir Tərəf öz daxili hüququnda vəzifəsi, şirkətlərin maliyyə durumu haqqında təqdim edilən illik hesabatların dəqiq və dürüst olduğunu təsdiq etməkdən ibarət olan auditorlar haqqında normalar nəzərdə tutur (maddə 10)⁹⁹.

⁹⁹ "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" Konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli 571-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 12

2.5. Antikorrupsiya siyasəti haqqında qanunvericiliyin əsasları Model Qanunu

MDB çərçivəsində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində qəbul edilmiş hüquqi akt "Antikorrupsiya siyasəti haqqında qanunvericiliyin əsasları" Model Qanunudur. "Antikorrupsiya siyasəti haqqında qanunvericiliyin əsasları" Model Qanunu 15 noyabr 2003-cü ildə MDB dövlətlərinin Parlamentlərarası Assambleyası¹⁰⁰ tərəfindən qəbul edilibdir. Model Qanunda istifadə edilən əsas anlayışlar sırasında korrupsiyanın və korrupsiya hüquqpozumalarının analizi da təsbit edilmişdir. Model Qanunun preambulasında onun qəbul edilməsinin zəruriliyi aşağıdakı istiqamətləri özündə ehtiva edir:

- düzgün dövlət idarəetməsini təmin etmək, dövlət və bələdiyyə orqanlarının fəaliyyətində demokratik prosesləri, söz azadlığını və nəzarəti gücləndirmək, hakimiyyətə vətəndaşların inamını möhkəmləndirmək;

- ictimai statusa malik şəxslərin vətəndaşlara, xalqa və dövlətə təmənnəsiz və məsuliyyətli xidmət etmək prinsipinin təsdiq etmək;

- hakimiyyətin özünü məhdudlaşdırmaq istəyini təsdiqləməsi, korrupsiyaya qarşı mübarizə və beynəlxalq hüquq normalarını nəzərə alaraq milli qanunvericiliyin təkmilləşdirilməsi üzrə korrupsiyanın qarşısının alınması üçün sabit hüquqi bazanın yaradılması;

- korrupsiya milli təhlükəsizliyə, ictimai hakimiyyətin qanuna və hüquqa əsasən fəaliyyətinə, qanunun aliliyinə, insan hüquqlarına və demokratiyaya, bərabərliyə və sosial ədalətliyə ciddi təhlükə yaratdığını nəzərə almaqla; iqtisadi inkişafı çətin-

ləşdirir və bazar iqtisadiyyatının əsasları üçün təhlükə törədir;

- dövlətin konstitusion vəzifəsi insan və vətəndaşın hüquq və azadlığını müdafiə etmək, rəqabəti və azad iqtisadi fəaliyyəti dəstəkləməyini inkişaf etdirmək.

Model Qanunun "Antikorrupsiya siyasəti hüquqi tənzimlənmənin predmeti kimi" adlanan 1-ci maddəsində¹⁰¹ deyilir ki, antikorrupsiya siyasəti hüquqi tənzimlənmənin predmeti kimi aşağıdakı münasibətləri ehtiva edir:

- korrupsiyaya qarşı mübarizə siyasətinin əsaslarının formalaşdırılması, onun anlayışlarının, məqsədlərinin və prinsiplərinin müəyyənləşdirilməsi;

- insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının, cəmiyyətin və dövlətin qanuni maraqlarının qorunmasında korrupsiyaya qarşı mübarizə siyasətinin həyata keçirilməsi;

- korrupsiyanın qarşısının alınması üzrə prioritet sahələrin və tədbirlər sisteminin yaradılması, habelə korrupsiyaya qarşı mübarizə siyasətini həyata keçirən subyektlərin sisteminin müəyyən edilməsi;

- antiinhisar siyasətinin formalaşdırılması və həyata keçirilməsində dövlət orqanlarının milli, regional və yerli səviyyədə səlahiyyətlərinin müəyyənləşdirilməsi;

- hüquqyaradıcı və hüquq tətbiqedicisi fəaliyyətdə korrupsiyaya qarşı mübarizə siyasətinin müəyyən edilməsi və həyata keçirilməsi;

- dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətinin hüquqi bazasının və qanuniliyinin gücləndirilməsi;

- antikorrupsiya standartlarına uyğun olaraq ictimai hüquqi biliyin formalaşması;

- korrupsiyaya qarşı mübarizə siyasətinin həyata keçirilməsində beynəlxalq əməkdaşlığın təməlinin qoyulması.

¹⁰⁰ "Модельный закон основы законодательства об антикоррупционной политике" Постановление №22-15 от 15 ноября 2003 года Межпарламентская Ассамблея государств-участников Содружества Независимых Государств / Информационный бюллетень, 2004, №33, / <http://iacis.ru/upload/iblock/e78/151.pdf>

¹⁰¹ "Модельный закон основы законодательства об антикоррупционной политике" Постановление №22-15 от 15 ноября 2003 года Межпарламентская Ассамблея государств-участников Содружества Независимых Государств / Информационный бюллетень, 2004, №33, / <http://iacis.ru/upload/iblock/e78/151.pdf>

Model Qanunun 2-ci maddəsində¹⁰² qanunda istifadə edilən əsas anlayışlar verilmişdir. Həmin anlayışlar sırasına aşağıdakılar daxil edilmişdir:

- Korrupsiya;
- Korrupsiya hüquqpozmaları;
- İctimai statusa malik olan şəxslər;
- Antikorrupsiya siyasətinin həyata keçirilməsinə dair tədbirlər;
- Antikorrupsiyanın monitorinqi;
- Hüquqi aktların antikorrupsiya ekspertizası;
- Antikorrupsiya standartları;
- Antikorrupsiya siyasətinin subyektləri;
- Antikorrupsiya hüquqpozmalarının subyektləri;
- Antikorrupsiyanın qarşısının alınması;
- Korrupsiya faktoru;
- Korrupsiya hallarının göstəriciləri.

Model Qanunda yuxarıda qeyd edilən anlayışların mənası aşağıdakı məzmununda təsbit edilmişdir.

Korrupsiya - rüşvət vermək (rüşvət alma və ya vermək), şəxsin ictimai statusundan özünə və ya yaxınlarına cəmiyyətin və dövlətin hüquqi maraqlarına zidd olaraq fayda əldə etmək (əmlak, xidmət və ya imtiyaz və ya üstünlük, həmçinin qeyri-əmlak xarakterli) üçün istənilən qanunsuz istifadəsi və ya bu cür faydaların müəyyən bir şəxsə qeyri-qanuni verilməsidir.

Korrupsiya hüquqpozmaları - korrupsiya əlamətlərinə malik bir hərəkətdir ki, bunun üçün normativ hüquqi aktla mülki-hüquqi, intizam, inzibati və ya cinayət məsuliyyəti müəyyən edilir.

İctimai statusa malik olan şəxslər - daimi, müvəqqəti və ya xüsusi səlahiyyətləri olan, dövlət və yerli özünüidarəetmə orqan-

¹⁰² "Модельный закон основы законодательства об антикоррупционной политике" Постановление №22-15 от 15 ноября 2003 года Межпарламентская Ассамблея государств-участников Содружества Независимых Государств / Информационный бюллетень, 2004, №33, / <http://iacis.ru/upload/iblock/e78/151.pdf>

larına, dövlət və bələdiyyə müəssisələrinə, habelə dövlət və bələdiyyə müəssisələrində və ya qeyri-kommersiya təşkilatlarında idarəetmə funksiyalarını yerinə yetirən şəxslər, dövlət və bələdiyyə müəssisələrində və ya dövlət orqanları, yerli özünüidarəetmə orqanları və ya müəssisələri olmayan qeyri-kommersiyaya (o cümlədən xarici və beynəlxalq) təşkilatlarda idarəetmə funksiyalarını yerinə yetirən şəxslərdir.

Antikorrupsiya siyasətinin həyata keçirilməsinə dair tədbirlər - korrupsiya hüquqpozuntularının qarşısının alınması yolu ilə korrupsiyaya qarşı mübarizə, bu cür hüquqpozuntularına görə məsuliyyətin həyata keçirilməsi, zərərin yaranması zamanı kompensasiya, bu tədbirlərin həyata keçirilməsinə nəzarət istiqamətində fəaliyyət göstərən subyektlərin hərəkətləridir.

Antikorrupsiyanın monitorinqi - korrupsiya hüquqpozmalarının, korrupsiya ilə əlaqədar faktorların monitorinqi, təhlili, qiymətləndirilməsi və proqnozlaşdırılması, həmçinin antikorrupsiya siyasətinin həyata keçirilməsi üçün tədbirlərdir.

Hüquqi aktların antikorrupsiya ekspertizası - mövcud hüquqi aktlara və onların layihələrinə aid olan korrupsiya ilə bağlı faktları müəyyənləşdirmək və təsvir edən mütəxəssislərin (ekspertlərin) fəaliyyəti; bu amillərin təsirinin aradan qaldırılmasına və ya məhdudlaşdırılmasına yönəlmiş tövsiyələrin hazırlanmasıdır.

Antikorrupsiya standartları - korrupsiyanın bu sahənin fəaliyyətinə təsirinin qarşısının alınması və ya azaldılmasını təmin edən ayrı-ayrı hüquqi tənzimləmə təminatları, məhdudiyətlər və ya qadağalar üçün eynidir.

Antikorrupsiya siyasətinin subyektləri - dövlətin xalqı, dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanları, qurumlar, təşkilatlar və korrupsiyaya qarşı mübarizə siyasətinin formalaşdırılması və həyata keçirilməsi üçün səlahiyyətli şəxslər, vətəndaşlardır.

Korrupsiya hüquqpozmalarının subyektləri - cəmiyyətin və dövlətin qanuni mənfəələrinə qarşı öz statusunu qanunsuz olaraq faydalar əldə etmək üçün istifadə edən fiziki və hüquqi

şəxslər, həmçinin qeyri-qanuni olaraq bu cür faydaları təmin edən şəxslərdir.

Korrupsiyanın qarşısının alınması - korrupsiya hüquq-pozuntularına səbəb olan və ya yayılmasına kömək edən hadisələrin müəyyənləşdirilməsinə, öyrənilməsinə, məhdudlaşdırılmasına və ya aradan qaldırılmasına yönəldilmiş korrupsiyaya qarşı mübarizə siyasətinin subyektlərinin fəaliyyətidir.

Korrupsiya faktorı - korrupsiya hüquq-pozuntularına səbəb olan və ya onların yayılmasına kömək edən hadisə və ya onların birləşməsidir.

Korrupsiya hallarının göstəriciləri - korrupsiya pozuntularının həcmi, intensivliyi, quruluşu, dinamikası və ərazi bölgüsünü xarakterizə edən mütləq və nisbi göstəricilər və bunları törətmiş şəxslərdir.

Model Qanunun 3-cü maddəsində¹⁰³ "Antikorrupsiya siyasətinin məqsədi və vəzifələri" aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir.

Antikorrupsiya siyasətinin məqsədi korrupsiyanın səviyyəsini azaltmaq və vətəndaşların, cəmiyyətin və dövlətin hüquq və qanuni mənafelərinin korrupsiya ilə əlaqədar təhlükələrdən qorumaq üçün aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirməkdən ibarətdir:

- korrupsiya hüquq-pozumalarının qarşısının alınması;
- ictimai statusu olan şəxslərin rüşvət almasının qarşısını almaq üçün hüquqi mexanizmin yaradılması;
- dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarına seçkilərin və referendumun keçirilməsi zamanı vətəndaşları öz tərəfinə çəkməyə maneçilik törədən hüquqi mexanizmin yaradılması;
- normativ hüquqi aktlarda açıq şəkildə nəzərdə tutulmuş

bütün hallarda korrupsiya hüquq-pozumalarına görə məsuliyyətin təmin edilməsi; korrupsiya hüquq-pozumalarının nəticəsində yaranan zərər üçün kompensasiya; korrupsiya ilə əlaqəli amillərin monitorinqi və korrupsiyaya qarşı mübarizə siyasətinin səmərəliliyi;

- korrupsiyaya qarşı ictimai şüurun formalaşması; hüquqi islahatların təşviq edilməsi, hüquqi qaydaların qeyri-müəyyənliyini azaltmaq, insan və vətəndaş hüquq və azadlıqlarının qorunması və müdafiəsini təmin etmək;

- vətəndaşların və təşkilatların korrupsiya və korrupsiya ilə əlaqəli faktlara, habelə onların azad mətbuatda yayımlanmasına dair məlumatların əldə olunmasına yardım etmək;

- dövlət və bələdiyyə qulluğuna sadıq şəxslərin dövlət vəzifələrini tutmaları üçün stimulların yaradılması.

Model Qanunun 4-cü maddəsində¹⁰⁴ "Antikorrupsiya siyasətinin prinsipləri" aşağıdakı kimi təsbit edilmişdir:

- antikorrupsiya siyasətinin formalaşdırılması və həyata keçirilməsi subyektlərinin tərəfdaşlığı;

- korrupsiyanın qarşısının alınması üzrə tədbirlərin və korrupsiyaya qarşı mübarizənin mənəvi prinsiplərinin prioriteti;

- antikorrupsiya standartlarının dövlətin qanunları ilə müəyyən edilmiş səviyyədə aşağı salınmasına yol verilməməsi;

- antikorrupsiya siyasətinin işlənməsi, həyata keçirilməsi və nəzarət edilməsini antikorrupsiya siyasətinin eyni subyekt üzərinə məsuliyyətin qoyulmasının yolverilməzliyi;

- dövlət vəzifələri tutan şəxslərin və dövlət və bələdiyyə qulluğunda olan şəxslərin optimal sayının təmin edilməsi;

- dövlət hakimiyyəti və yerli özünüidarəetmə orqanlarının və onların qurumlarının tətbiq etdiyi antikorrupsiya siyasəti üçün məqsədli büdcənin maliyyələşdirilməsi;

¹⁰³ "Модельный закон основы законодательства об антикоррупционной политике" Постановление №22-15 от 15 ноября 2003 года Межпарламентская Ассамблея государств-участников Содружества Независимых Государств / Информационный бюллетень, 2004, №33, / <http://iacis.ru/upload/iblock/e78/151.pdf>

¹⁰⁴ "Модельный закон основы законодательства об антикоррупционной политике" Постановление №22-15 от 15 ноября 2003 года Межпарламентская Ассамблея государств-участников Содружества Независимых Государств / Информационный бюллетень, 2004, №33, / <http://iacis.ru/upload/iblock/e78/151.pdf>

- Konstitusiyaya və dövlətin digər qanunları ilə nəzərdə tutulan vəzifələri tutan şəxslər tərəfindən korrupsiya hüquqpozumalarının yüksək ictimai təhlükəliliyinin tanınması;

- korrupsiya faktlarına, korrupsiya hallarına və antikorrupsiyaya siyasətinin həyata keçirilməsinə dair tədbirlərin həyata keçirilməsinə dair məlumatların əldə edilməsinin məhdudlaşdırılmasına yol verilməməsi.

Model Qanuna əsaslanaraq demək olar ki, korrupsiya (korrupsiya hüquqpozumaları) - şəxsən və ya vasitəçilər vasitəsilə dövlət vəzifəli şəxslər tərəfindən, həmçinin onlara bərabər tutulan şəxslər tərəfindən qanunla nəzərdə tutulmamış şəkildə vəzifə öhdəliklərinin və onlarla bağlı imkanların istifadəsi ilə əmlak rifahlarının və üstünlüklərin əldə edilməsi və həmçinin bu şəxslərin onlara fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən göstərilmiş rifahların və üstünlüklərin qanunsuz verilməsi yolu ilə pulla alınmasıdır¹⁰⁵.

¹⁰⁵ "Модельный закон основы законодательства об антикоррупционной политике" Постановление №22-15 от 15 ноября 2003 года Межпарламентская Ассамблея государств-участников Содружества Независимых Государств / Информационный бюллетень, 2004, №33, / <http://iacis.ru/upload/iblock/e78/151.pdf>

III FƏSİL

DÖVLƏT QULLUĞU SISTEMİNDƏ KORRUPSİYAYA QARŞI MÜBARİZƏNİN MİLLİ-HÜQUQİ TƏMİNATLARI

3.1. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizənin milli qanunvericilik əsasları

Bütün ölkələrdə olduğu kimi Azərbaycan Respublikasında da dövlət və bələdiyyə idarəetməsi, dövlət və bələdiyyə qulluğu sistemində, o cümlədən kompleks olaraq korrupsiyaya qarşı mübarizə məsələsi daimi diqqət mərkəzində duran və həlli zəruri olan problemlərdən biridir.

Korrupsiya müasir bazar iqtisadiyyatının inkişafına, o cümlədən demokratik institutların, vətəndaş cəmiyyəti təsisatlarının yaranması və funksionallığı üçün ciddi təhlükə törədir, cəmiyyətin dövlət hakimiyyətinə qarşı etimadının, etibarının azalmasına, ölkənin beynəlxalq aləmdə nüfuzunun aşağı düşməsinə səbəb olur. Korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində dövlət siyasətinin reallaşdırılmasının əsas sahələrindən biri dövlət və bələdiyyə qulluğudur. Korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə təcrübəsinin, beynəlxalq və milli normativ bazanın təhlili göstərir ki, dövlət hakimiyyəti və dövlət idarəetmə orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin fəaliyyəti korrupsiyaya daha çox meyllidir. Həmin orqanlar sistemində icra hakimiyyəti orqanları daha çox fərqlənir. Çünki icra hakimiyyəti sistemində maddi-texniki, iqtisadi, maliyyə, məlumat, kadr və digər resursların operativ idarəedilməsi həyata keçirilir. İdarəetmə fəaliyyətinin bu sahəsində bir sıra hallar korrupsiyaya səbəb olan amillər kimi diqqəti cəlb edir.

İdarəetmə sahəsində korrupsiyaya səbəb olan amilləri və ya zəminləri şərtləndirən hallara aşağıdakıları aid etmək olar:

- funksional qeyri-müəyyənlik;
- böyük həcmdə diskresion səlahiyyətlərin mövcudluğu;
- funksiyaların təkrarlanması;
- reqlamentləşdirilmiş inzibati prosedurların olmaması;
- idarəetmə qərarlarının qəbulunda şəffaflığın olmaması;
- bu aspektlər üzrə digər hallar.

Diskresion səlahiyyətlər dedikdə, qanunla dövlət orqanına və ya vəzifəli şəxsə mümkün qanunauyğun qərarlardan birini seçmək hüququnun verilməsi nəzərdə tutulur.

Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair beynəlxalq sənədlərin prinsipləri kontekstində demək olar ki, müasir Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində bir sıra əsaslı və əməli tədbirlər həyata keçirilmişdir. Korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətinə dair normaları, o cümlədən kompleks olaraq korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmlar sahəsində yaranan ictimai münasibətləri tənzimləyən müddəaları özündə ehtiva edən xüsusi qanun qəbul olunmuş və tətbiq edilmişdir.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli Qanunu qəbul edilibdir¹⁰⁶. Məhiyyət etibarını ilə Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanun böyük sosial, siyasi, iqtisadi və hüquqi əhəmiyyət kəsb edir. Həmin Qanun bir tərəfdən korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində həyata keçirilən dövlət siyasətinin hüquq normalarında təsbitini özündə ehtiva edir. Digər tərəfdən isə, korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair beynəlxalq hüquq normaları milli hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq milli qanunvericilik sisteminin tərkib hissəsi kimi çıxış edir.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun preambulasında onun təsir dairəsi və məqsədi geniş şəkildə təsbit ediləndir.

¹⁰⁶ Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125

Orada deyilir: "Bu Qanun korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların aşkar edilməsi, qarşısının alınması və nəticələrinin aradan qaldırılmasına, sosial ədalətin, insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiə olunmasına, iqtisadiyyatın inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılmasına, dövlət orqanlarının və yerli özünüidarəetmə orqanlarının, publik hüquqi şəxslərin (bundan sonra – qurum), vəzifəli şəxslərin fəaliyyətinin qanuniliyinin, şəffaflığının və səmərəliliyinin təmin edilməsinə yönəlmişdir. Bu Qanun, habelə dövlət orqanlarına və yerli özünüidarəetmə orqanlarına, qurumlara əhalinin etimadının möhkəmləndirilməsi, peşəkar kadrların dövlət orqanlarında və yerli özünüidarəetmə orqanlarında, qurumlarda qulluğa girməyə həvəsləndirilməsi, həmin şəxslərin korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozma törətməsini istisna edən şəraitin yaradılması məqsədini daşıyır"¹⁰⁷.

Qanunun preambulasında təsbit edilmiş müddəalar korrupsiyanın qarşısının alınması və korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində dövlətin siyasi-hüquqi iradəsini özündə ehtiva edir. Qanunun preambulasında ifadə edilmiş müddəalara müvafiq olaraq onun təsir dairəsini və məqsədini aşağıdakı istiqamətlər üzrə quruplaşdırmaq olar:

- 1) korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların aşkar edilməsi;
- 2) korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların qarşısının alınması;
- 3) korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların nəticələrinin aradan qaldırılması;
- 4) sosial ədalətin müdafiə olunması;
- 5) insan və vətəndaş hüquqlarının və azadlıqlarının müdafiə olunması;
- 6) iqtisadiyyatın inkişafı üçün əlverişli şəraitin yaradılması;
- 7) dövlət orqanlarının fəaliyyətində:
  - qanuniliyinin təmin edilməsi;

¹⁰⁷ Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125

- şəffaflığının təmin edilməsi;
- səmərəliliyinin təmin edilməsi;
- 8) yerli özünüidarəetmə orqanlarının fəaliyyətində:
  - qanuniliyinin təmin edilməsi;
  - şəffaflığının təmin edilməsi;
  - səmərəliliyinin təmin edilməsi;
- 9) publik hüquqi şəxslərin (qurumun) fəaliyyətində:
  - qanuniliyinin təmin edilməsi;
  - şəffaflığının təmin edilməsi;
  - səmərəliliyinin təmin edilməsi;
- 10) vəzifəli şəxslərin fəaliyyətində:
  - qanuniliyinin təmin edilməsi;
  - şəffaflığının təmin edilməsi;
  - səmərəliliyinin təmin edilməsi;
- 11) dövlət orqanlarına əhalinin etimadının möhkəmləndirilməsi;
- 12) yerli özünüidarəetmə orqanlarına əhalinin etimadının möhkəmləndirilməsi;
- 13) publik hüquqi şəxslərə (qurumlara) əhalinin etimadının möhkəmləndirilməsi;
- 14) peşəkar kadrların dövlət orqanlarında qulluğa girməyə həvəsləndirilməsi;
- 15) peşəkar kadrların yerli özünüidarəetmə orqanlarında qulluğa girməyə həvəsləndirilməsi;
- 16) peşəkar kadrların qurumlarda qulluğa girməyə həvəsləndirilməsi;
- 17) peşəkar kadrların korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozma törətməsini istisna edən şəraitin yaradılması.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 1-ci maddəsində korrupsiyanın anlayışı geniş məzmununda aşağıdakı kimi verilmişdir:

"Korrupsiya - vəzifəli şəxslərin öz statusundan, təmsil etdiyi orqanın (qurumun) statusundan, vəzifə səlahiyyətlərindən və ya həmin status və səlahiyyətlərdən irəli gələn imkanlardan istifadə etməklə qanunsuz olaraq maddi və sair nemətlər, imti-

yazlar və ya güzəştlər əldə etməsi, habelə fiziki və hüquqi şəxslər tərəfindən qeyd edilən maddi və sair nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin qanunsuz olaraq vəzifəli şəxslərə təklif və ya vəd olunması və yaxud verilməsi yolu ilə həmin vəzifəli şəxslərin ələ alınmasıdır"¹⁰⁸.

Korrupsiyaya qanunla verilmiş anlayışının məzmununa daxil olan tərkib elementləri aşağıdakı kimidir:

- vəzifəli şəxslər;
- vəzifəli şəxslərin statusu;
- vəzifəli şəxslərin statusundan irəli gələn imkanlar;
- vəzifəli şəxslərin təmsil etdiyi orqan (qurum);
- vəzifəli şəxslərin təmsil etdiyi orqanın (qurumun) statusu;
- vəzifəli şəxslərin təmsil etdiyi orqanın (qurumun) statusundan irəli gələn imkanlar;
- vəzifəli şəxslərin vəzifə səlahiyyətləri;
- vəzifəli şəxslərin vəzifə səlahiyyətlərindən irəli gələn imkanlar;
- qanunsuz olaraq əladə edilən maddi nemətlər;
- qanunsuz olaraq əladə edilən sair nemətlər;
- qanunsuz olaraq əladə edilən imtiyazlar;
- qanunsuz olaraq əladə edilən güzəştlər;
- fiziki şəxslər;
- hüquqi şəxslər;
- qanunsuz olaraq vəzifəli şəxslərə təklif olunan maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər;
- qanunsuz olaraq vəzifəli şəxslərə vəd olunan maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər;
- qanunsuz olaraq vəzifəli şəxslərə maddi və sair nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin verilməsi yolu ilə həmin vəzifəli şəxslərin ələ alınması.

¹⁰⁸ Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125

Korrupsiya anlayışı mahiyyət etibarı ilə aşağıdakı mənaları özündə ehtiva edir:

1) Korrupsiya - vəzifəli şəxslərin öz statusundan istifadə etməklə qanunsuz olaraq:

- maddi nemətlər əldə etməsidir;
- sair nemətlər əldə etməsidir;
- imtiyazlar əldə etməsidir;
- güzəştlər əldə etməsidir.

2) Korrupsiya - vəzifəli şəxslərin öz statusundan irəli gələn imkanlardan istifadə etməklə qanunsuz olaraq:

- maddi nemətlər əldə etməsidir;
- sair nemətlər əldə etməsidir;
- imtiyazlar əldə etməsidir;
- güzəştlər əldə etməsidir.

3) Korrupsiya - vəzifəli şəxslərin təmsil etdiyi orqanın (qurumun) statusundan istifadə etməklə qanunsuz olaraq:

- maddi nemətlər əldə etməsidir;
- sair nemətlər əldə etməsidir;
- imtiyazlar əldə etməsidir;
- güzəştlər əldə etməsidir.

4) Korrupsiya - vəzifəli şəxslərin təmsil etdiyi orqanın (qurumun) statusundan irəli gələn imkanlardan istifadə etməklə qanunsuz olaraq:

- maddi nemətlər əldə etməsidir;
- sair nemətlər əldə etməsidir;
- imtiyazlar əldə etməsidir;
- güzəştlər əldə etməsidir.

5) Korrupsiya - vəzifəli şəxslərin vəzifə səlahiyyətlərindən istifadə etməklə qanunsuz olaraq:

- maddi nemətlər əldə etməsidir;
- sair nemətlər əldə etməsidir;
- imtiyazlar əldə etməsidir;
- güzəştlər əldə etməsidir.

6) Korrupsiya - vəzifəli şəxslərin vəzifə səlahiyyətlərindən irəli gələn imkanlardan istifadə etməklə qanunsuz olaraq:

- maddi nemətlər əldə etməsidir;
- sair nemətlər əldə etməsidir;
- imtiyazlar əldə etməsidir;
- güzəştlər əldə etməsidir.

7) Korrupsiya - fiziki şəxslər tərəfindən maddi və sair nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin qanunsuz olaraq vəzifəli şəxslərə:

- təklif olunması ilə həmin vəzifəli şəxslərin ələ alınmasıdır;
- vəd olunması ilə həmin vəzifəli şəxslərin ələ alınmasıdır;
- verilməsi yolu ilə həmin vəzifəli şəxslərin ələ alınmasıdır.

8) Korrupsiya - hüquqi şəxslər tərəfindən maddi və sair nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin qanunsuz olaraq vəzifəli şəxslərə:

- təklif olunması ilə həmin vəzifəli şəxslərin ələ alınmasıdır;
- vəd olunması ilə həmin vəzifəli şəxslərin ələ alınmasıdır;
- verilməsi yolu ilə həmin vəzifəli şəxslərin ələ alınmasıdır.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun preambulasında diqqəti cəlb edən məqamlardan biri də dövlət və yerli özünüidarəetmə orqanlarında qulluqla yanaşı, yeni təsisat olan publik hüquqi şəxslərdə - qurumlarda qulluq anlayışının ifadə edilməsidir.

Publik hüquqi şəxslər haqqında Azərbaycan Respublikasının 2015-ci il 29 dekabr tarixli Qanunu¹⁰⁹ qəbul edilibdir. Həmin Qanun publik hüquqi şəxslərin yaradılması, fəaliyyət göstərməsi və təşkili qaydalarını müəyyən edir. Qanunla publik hüquqa və publik hüquqi şəxsə aşağıdakı məzmununda leqal analizlər verilmişdir. Qanuna müvafiq olaraq:

Publik hüquq – ümumdövlət və ya ictimai maraqların təmin edilməsi ilə bağlı olan münasibətləri tənzimləyən hüquq normalarının məcmusudur (maddə 2.1).

¹⁰⁹ Publik hüquqi şəxslər haqqında Azərbaycan Respublikasının 2015-ci il 29 dekabr tarixli 97-VQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016, №02, maddə 203

Publik hüquqi şəxs – dövlət və bələdiyyə adından **və** ya publik hüquqi şəxs tərəfindən yaradılan, ümumdövlət və (**və** ya) ictimai əhəmiyyət daşıyan fəaliyyətlə məşğul olan, dövlət **və** ya bələdiyyə orqanı olmayan təşkilatdır (maddə 2.2).

Göründüyü kimi publik hüquqi şəxslər dövlət və ya bələdiyyə orqanları sisteminə daxil deyil. Lakin, dövlət və ya bələdiyyə təsisatı olaraq korrupsiya hüquqpozamalarının subyekti kimi çıxış edirlər.

Publik hüquqi şəxsin fəaliyyətinə dair normalar həmin Qanunun 3-cü maddəsi¹¹⁰ ilə aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir. Qanuna görə publik hüquqi şəxslər sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul ola bilərlər. Lakin, burda məhdudlaşdırıcı xarakterli amillər vardır. Belə ki, publik hüquqi şəxslər sahibkarlıq fəaliyyəti ilə yalnız o hallarda məşğul ola bilərlər ki, bu fəaliyyət onların yaradılması zamanı və nizamnaməsində qarşıya qoyulmuş məqsədlərə nail olmağa xidmət etsin və bu məqsədlərə uyğun gəlsin (maddə 3.1). Publik hüquqi şəxs nizamnaməsində nəzərdə tutulmuş halda təsərrüfat cəmiyyətləri yarada və ya onlarda iştirak edə bilər (maddə 3.2). Publik hüquqi şəxsin mənfəəti onun nizamnaməsində nəzərdə tutulmayan məqsədlər üçün yalnız təsisçinin qərarı ilə müvafiq olaraq dövlət büdcəsinə və yerli büdcəyə köçürülə bilər (maddə 3.3).

Publik hüquqi şəxslər haqqında Qanunun 4.1-ci maddəsinə əsasən publik hüquqi şəxs dövlət adından müvafiq icra hakimiyyəti orqanı, bələdiyyə adından isə müvafiq bələdiyyə orqanları tərəfindən yaradılır.

Qanunda maraq doğuran amillərdən biri publik hüquqi şəxsin əməkdaşlarının dövlət qulluqçularına bərabər tutulması hallarıdır. Publik hüquqi şəxslər haqqında Qanunun 6.4-cü maddəsinə əsasən “Dövlət rüsumu haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda nəzərdə tutulmuş hallarda hüquqi faktların

¹¹⁰ Publik hüquqi şəxslər haqqında Azərbaycan Respublikasının 2015-ci il 29 dekabr tarixli 97-VQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016, №02, maddə 203

qeydiyyatı ilə bağlı xidmətləri göstərən (hüquqi hərəkətləri həyata keçirən) müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən yaradılan publik hüquqi şəxsin əməkdaşları nizamnaməsində nəzərdə tutulmuş halda dövlət qulluqçularına bərabər tutulurlar¹¹¹.

“Publik hüquqi şəxslər haqqında” Qanunun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanı ilə müəyyən edilir ki, həmin Qanununun 4.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş müvafiq icra hakimiyyəti orqanının səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin müəyyən etdiyi icra hakimiyyəti orqanı, 6.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş müvafiq icra hakimiyyəti orqanının səlahiyyətlərini Azərbaycan Respublikasının Prezidenti həyata keçirir¹¹².

Publik hüquqi şəxslər haqqında Qanunun 6.4-cü maddəsinə əsasən Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən yaradılan publik hüquqi şəxsin əməkdaşları nizamnaməsində nəzərdə tutulmuş halda dövlət qulluqçularına bərabər tutulurlar. Bu normalar belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, publik hüquqi şəxsin əməkdaşları dövlət qulluqçusu statusuna malik deyillər. Fikrimizcə, publik hüquqi şəxsin əməkdaşları “publik qulluqçuları” adlanmalı və onların hüquqi vəziyyətini müəyyən edən xüsusi qanun olmalıdır.

Göründüyü kimi korrupsiyaya verilmiş anlayışda əsas subyekt kimi vəzifəli şəxslər ifadə edilir. Hər bir halda vəzifəli şəxslər korrupsiya hüquqpozmalarının əsas həlledici subyekti kimi çıxış edir. Qeyd edilən aspekt dövlət qulluğu üçün xüsusi ilə xarakterikdir. Dövlət qulluğu sistemində vəzifəli şəxslər anlayışı

¹¹¹ “Publik hüquqi şəxslər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2017-ci il 31 may tarixli 708-VQD nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2017, №07, maddə 1269

¹¹² “Publik hüquqi şəxslər haqqında” Azərbaycan Respublikasının 2015-ci il 29 dekabr tarixli 97-VQ nömrəli Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 3 fevral tarixli 759 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016, №02, maddə 223

mahiyyət etibarı ilə dövlət vəzifəli şəxslər kateqoriyasında birləşir.

Korrupsiyaya verilmiş anlayışın məzmunundan aydın görünür ki, vəzifəli şəxs termini ümumi mənada ifadə olunur və daha geniş subyektlər dairəsini əhatə edir. Fikrimizcə, yuxarıda qeyd edilən konvensiyaların müddəalarına uyğun olaraq korrupsiya anlayışına "dövlət vəzifəli şəxs" termini əlavə edilməlidir. Çünki, korrupsiya hüquqpozmalarının əsas subyektləri məhz dövlət vəzifəli şəxslərdir.

Korrupsiya halları nəticə etibarı ilə korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozuntusuna səbəb olur. Buna görə də, korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların subyektləri Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 2-ci maddəsində geniş təsbit ediləlidir.¹¹³ Həmin maddəyə əsasən korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların subyektlərinin təsnifatını aşağıdakı kimi vermək olar:

- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyən olunmuş qaydada dövlət orqanlarına seçilmiş şəxslər;
- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyən olunmuş qaydada dövlət orqanlarına təyin edilmiş şəxslər;
- xüsusi səlahiyyət əsasında dövlət orqanlarını təmsil edən şəxslər;
- inzibati vəzifə tutan dövlət qulluqçuları;
- dövlət orqanlarının müvafiq struktur vahidlərində təşkilati-sərəncamverici funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;
- dövlət orqanlarının müvafiq struktur vahidlərində inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;
- dövlət idarə, müəssisə və təşkilatlarında təşkilati-sərəncamverici funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;
- dövlət idarə, müəssisə və təşkilatlarında inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;

¹¹³ Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125

- dövlətin nəzarət səhm zərfinə sahib olduğu təsərrüfat subyektlərində təşkilati-sərəncamverici funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;
- dövlətin nəzarət səhm zərfinə sahib olduğu təsərrüfat subyektlərində inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;
- Azərbaycan Respublikasının dövlət orqanlarında seçkili vəzifələrə namizədliyi qanunla müəyyən olunmuş qaydada qeydə alınmış şəxslər;
- Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada yerli özünüidarəetmə orqanlarına seçilmiş şəxslər;
- yerli özünüidarəetmə orqanlarında təşkilati-sərəncamverici funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;
- yerli özünüidarəetmə orqanlarında inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;
- publik hüquqi şəxslərin (qurumların) rəhbərləri;
- publik hüquqi şəxslərin (qurumların) işçiləri;
- publik hüquqi şəxslərdə (qurumlarda) xüsusi səlahiyyət üzrə təşkilati-sərəncamverici funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;
- publik hüquqi şəxslərdə (qurumlarda) xüsusi səlahiyyət üzrə inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;
- qanunla müəyyən edilmiş hallarda dövlət orqanlarının səlahiyyətlərini yerinə yetirən qeyri-dövlət orqanlarında təşkilati-sərəncamverici funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;
- qanunla müəyyən edilmiş hallarda dövlət orqanlarının səlahiyyətlərini yerinə yetirən qeyri-dövlət orqanlarında inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;
- öz nüfuzundan istifadə edərək vəzifəli şəxsin qərarına qanunsuz təsir göstərmək müqabilində maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər əldə edən şəxslər;

• öz əlaqələrindən istifadə edərək vəzifəli şəxsin qərarına qanunsuz təsir göstərmək müqabilində maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər əldə edən şəxslər;

• vəzifəli şəxsə qanunsuz olaraq maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər təklif edən və ya vəd edən, yaxud verən:

- fiziki şəxslər;
- hüquqi şəxslər;
- belə hərəkətlərdə vasitəçilik etmiş şəxslər.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 2.2-ci maddəsi ilə müəyyən edilir ki, bu Qanunun 2.1.1-2.1.8-ci maddələrində göstərilənlər bu Qanunun məqsədi üçün vəzifəli şəxs hesab edirlər. Korrupsiya hüquqpozmalarının subyektini kimi müəyyən edilmiş şəxslər vəzifəli şəxs hesab edirlər.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 2-ci maddəsində dövlət qulluğu sistemi üzrə korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların subyektləri aşağıdakı kimi təsbit edilmişdir:

- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyən olunmuş qaydada dövlət orqanlarına seçilmiş və ya təyin edilmiş şəxslər;

- xüsusi səlahiyyət əsasında dövlət orqanlarını təmsil edən şəxslər;

- inzibati vəzifə tutan dövlət qulluqçuları;

- dövlət orqanlarının müvafiq struktur vahidlərində, dövlət idarə, müəssisə və təşkilatlarında, habelə dövlətin nəzarət səhm zərfinə sahib olduğu təsərrüfat subyektlərində təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər.

Beynəlxalq Konvensiyaların müddələrinə əsaslanaraq korrupsiyaya qarşı mübarizənin səmərəliliyinin artırılması məqsədi ilə 2011-ci il 24 iyun tarixli "Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul ediləndir. Həmin Qanuna əsasən Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin (AR CM) 308-ci maddəsinin "Qeyd" hissəsi yeni redaksiyada verilmişdir. Bu-

nunla da cinayət hüququ nöqteyi-nəzərdən "vəzifəli şəxs" anlayışına daxil olan subyektlərin dairəsi genişləndirilmişdir¹¹⁴. Burada da dövlət vəzifəli şəxslər digər növ vəzifəli şəxslərdən əsaslı şəkildə fərqləndirilməmişdir. Lakin, AR CM-də korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların subyektlər dairəsi kifayət qədər geniş təsbit edilmişdir. AR CM-nin otuz üçüncü fəsil "Korrupsiya cinayətləri və qulluq mənafeyi əleyhinə olan digər cinayətlər" adlanır¹¹⁵. Həmin Məcəllənin "Vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə" adlanan 308-ci maddəsində təsbit edilir ki:

308.1. Vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə, yəni vəzifəli şəxsin xidməti vəzifələrinin icrası ilə əlaqədar özü və ya üçüncü şəxslər üçün qanunsuz üstünlük əldə etmək məqsədilə öz qulluq səlahiyyətlərindən qulluq mənafeyinə qəsdən zidd olaraq istifadə etməsi və ya qulluq mənafeyi tələb etdiyi halda istifadə etməməsi fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqlarına və qanuni mənafeələrinə, yaxud cəmiyyətin və ya dövlətin qanunla qorunan mənafeələrinə mühtüm zərər vurduqda –

iki min manatdan dörd min manatadək miqdarda cərimə və ya üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə və ya iki ilədək müddətə islah işləri və ya üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

308.2. Bu Məcəllənin 308.1-ci maddəsi ilə nəzərdə tutulmuş əməllər ağır nəticələrə səbəb olduqda və ya seçkinin (referendumun) nəticələrinə təsir məqsədilə törədildikdə –

üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma və ya müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə üç ildən yeddi ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə ilə cəzalandırılır.

¹¹⁴ Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2011-ci il 24 iyun tarixli 183-IVQD nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2011, №07, maddə 621

¹¹⁵ Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı: Hüquq Yayın Evi, 2018, 688 s.

AR CM-nin 308.1-ci maddəsində təsbit edilmiş cinayət əməlinə görə aşağıdakı cəzalaran biri tətbiq edilir:

- iki min manatdan dörd min manatadək miqdarda cərimə;
- üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma hüququndan məhrum etmə;
- üç ilədək müddətə müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum etmə;
- iki ilədək müddətə islah işləri
- üç ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə.

AR CM-nin 308.2-ci maddəsində təsbit edilmiş cinayət əməlinə görə aşağıdakı cəzalaran biri tətbiq edilir:

- üç ilədək müddətə müəyyən vəzifə tutma hüququndan məhrum edilməklə üç ildən yeddi ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə;
- üç ilədək müddətə müəyyən fəaliyyətlə məşğul olma hüququndan məhrum edilməklə üç ildən yeddi ilədək müddətə azadlıqdan məhrum etmə.

AR CM-nin 308-ci maddəsinin qeyd hissəsinə əsasən bu fəslin¹¹⁶ maddələrində “vəzifəli şəxs” dedikdə aşağıdakı şəxslər başa düşülür:

1. hakimiyyət nümayəndələri, o cümlədən:

- Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyən olunmuş qaydada dövlət orqanlarına seçilmiş və ya təyin edilmiş, yaxud xüsusi səlahiyyət əsasında dövlət və ya yerli özünüidarə orqanlarını təmsil edən şəxslər,
- zabit, gizir və ya miçman olan hərbi qulluqçular,
- dövlət qulluqçuları (dövlət qulluğunun xüsusi növündə çalışan şəxslər daxil olmaqla),
- bələdiyyə üzvləri;
- bələdiyyə qulluqçuları;

¹¹⁶ "Korrupsiya cinayətləri və qulluq mənafeyi əleyhinə olan digər cinayətlər"

2. dövlət orqanlarında seçkili vəzifələrə namizədliyi qanunla müəyyən edilən qaydada qeyd alınmış şəxslər;

3. dövlət və bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarının, o cümlədən publik hüquqi şəxslərin, həmçinin kommertiya və qeyri-kommertiya təşkilatlarının rəhbərləri və işçiləri;

4. dövlət və bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarında, o cümlədən publik hüquqi şəxslərdə, həmçinin kommertiya və qeyri-kommertiya təşkilatlarında xüsusi səlahiyyət üzrə təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını yerinə yetirən şəxslər;

5. hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər;

6. xarici ölkələrin dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri, xarici ölkələrin seçkili dövlət orqanlarının üzvləri, beynəlxalq təşkilatların vəzifəli şəxsləri və digər qulluqçuları, beynəlxalq parlament assambleyalarının üzvləri;

7. beynəlxalq məhkəmələrin hakimləri və digər vəzifəli şəxsləri, Azərbaycan Respublikası və ya xarici ölkələrin qanunlarına, habelə Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə əsasən fəaliyyət göstərən yerli, xarici və beynəlxalq arbitrlər, xarici andlı iclasçılar.¹¹⁷

Bu müddəalar göstərir ki, dövlət qulluqçuları korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara görə cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilərlər.

Yuxarıda qeyd edilən dövlət vəzifəli şəxslər sırasına, yəni korrupsiya hüquqpozmalarının subyektləri dairəsinə deputatlar da daxildir. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının etik davranış qaydaları haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununda¹¹⁸ (Korrupsiyanın qarşısının alınması (maddə 9),

¹¹⁷ Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı: Hüquq Yayın Evi, 2018, 688 s.

¹¹⁸ Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının etik davranış qaydaları haqqında Azərbaycan Respublikasının 2017-ci il 30 iyun tarixli 766-VQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2017, №08, maddə 1515

Hədiyyə alma ilə əlaqədar məhdudiyətlər (maddə 10), Maraqlar toqquşmasının qarşısının alınması (maddə 11), Etik davranış qaydalarının pozulmasına görə məsuliyyət (maddə 14) təstib edilmiş normalar deputatı korrupsiya hüquqpozmalarının subyekti olaraq dövlət vəzifəli şəxs kimi xarakterizə edir. Nəticə etibarlı ilə qeyd etmək olar ki, deputat korrupsiya hüquqpozmalarına görə hüquqi məsuliyyət, o cümlədən konstitusion-hüquqi məsuliyyət daşıyır.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 89-cu maddəsinə ("Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatlığından məhrum etmə və Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatlarının səlahiyyətlərinin itirilməsi") əsasən Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı "deputat üçün qanunla müəyyən edilmiş etik davranış qaydalarını kobud surətdə pozduqda" Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin deputatı mandatından məhrum edilir. Göründüyü kimi deputat korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozuntusu törətdikdə deputat mandatından məhrum edilməklə konstitusion-hüquqi məsuliyyətə cəlb edilir. Deputatın bu tip hüquqi məsuliyyətə cəlb edilməsi onu hüquqi məsuliyyətin digər növlərindən azad etmir.

3.2. Konstitusiyə Məhkəməsinin vəzifəli şəxs anlayışına dair hüquqi mövqeyi

Azərbaycan təcrübəsi və hüquqi aktları göstərir ki, müasir dövrdə vəzifəli şəxs anlayışına dair vahid mövqə tam formalaşmamışdır. Bu problem özünü xüsusilə hüquq tətbiqi təcrübəsində daha çox büruzə vermişdir.

"Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 308-ci maddəsinin "Qeyd" hissəsində nəzərdə tutulmuş "vəzifəli şəxs" anlayışının şərh olunmasına dair" Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsinin Plenumunun 19 iyul 2013-cü il

tarixli Qərarı¹¹⁹ olmuşdur. Bu Qərarla Konstitusiyə Məhkəməsi "vəzifəli şəxs" anlayışına dair hüquq tətbiqi təcrübəsində ortaya çıxmış problemlərin həllini təmin etmiş oldu.

Fikrimizcə, Qərarla müəyyən edilmiş halların ixtisarla verilməsi məqsədmüvafiq olardı. Həmin Qərarla qeyd olunur ki:¹²⁰ Azərbaycan Respublikasının Prokurorluğu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyə Məhkəməsinə (bundan sonra – Konstitusiyə Məhkəməsi) sorğu ilə müraciət edərək, Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin (bundan sonra – CM) 308-ci maddəsinin "Qeyd" hissəsində nəzərdə tutulmuş "vəzifəli şəxs" anlayışının təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını yerinə yetirib-yetirməmələrindən asılı olmayaraq aşağıdakı şəxsləri ehtiva edib-etməməsinin şərh olunmasını xahiş etmişdir:

- ✓ bütün dövlət qulluqçularını;
- ✓ bələdiyyə üzvlərini;
- ✓ bələdiyyə qulluqçularını;
- ✓ zabit, gizir və ya miçman olan hərbi qulluqçuları;
- ✓ hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxsləri;
- ✓ dövlət müəssisə, idarə və təşkilatlarının işçilərini;
- ✓ bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarının işçilərini;
- ✓ komməriyyə təşkilatlarının işçilərini;
- ✓ qeyri-komməriyyə təşkilatlarının işçilərini.

Konstitusiyə Məhkəməsinin Plenumu sorğuda qaldırılan məsələnin düzgün həll edilməsi məqsədilə vəzifəli şəxs anla-

¹¹⁹ "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 308-ci maddəsinin "Qeyd" hissəsində nəzərdə tutulmuş "vəzifəli şəxs" anlayışının şərh olunmasına dair" Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsinin Plenumunun 2013-cü il 19 iyul tarixli Qərarı / Respublika qəz., 2013, 7 avqust, №171

¹²⁰ "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 308-ci maddəsinin "Qeyd" hissəsində nəzərdə tutulmuş "vəzifəli şəxs" anlayışının şərh olunmasına dair" Azərbaycan Respublikası Konstitusiyə Məhkəməsinin Plenumunun 2013-cü il 19 iyul tarixli Qərarı / Respublika qəz., 2013, 7 avqust, №171

yışının mahiyyətinin, dövlət hakimiyyəti, dövlət qulluğu mənafeyi və yerli özünüidarə orqanlarında, habelə digər kommersiya və qeyri-kommersiya təşkilatlarında qulluq mənafeyi əleyhinə olan cinayətlərin tərkibinin açıqlanmasını zəruri hesab etmişdir.

Konstitusiya Məhkəməsi müəyyən edir ki, göstərilən cinayətlərin ictimai təhlükəliliyi ondan ibarətdir ki, şəxs qulluq səlahiyyətlərindən qulluq mənafeyinə zidd olaraq istifadə etməklə:

- hüquqi şəxslərin hüquqlarına və qanuni mənafeyinə zərər vurur;
- fiziki şəxslərin hüquqlarına və qanuni mənafeyinə zərər vurur;
- cəmiyyətin qanunla qorunan mənafeyinə zərər vurur;
- dövlətin qanunla qorunan mənafeyinə zərər vurur;
- vətəndaşların konstitusiya hüquq və azadlıqlarını pozur;
- hakimiyyət orqanlarını əhali arasında nüfuzdan salır.

Konstitusiya Məhkəməsi burada iki mühüm məqama diqqət çəkir:

- 1) şəxsin qulluq səlahiyyətləri,
- 2) şəxsin qulluq mənafeyi.

Burada belə qənaətə gəlmək olar ki, şəxs qulluq səlahiyyətlərindən qulluq mənafeyinə zidd olaraq istifadə etməklə şəxslərə, cəmiyyətə, dövlətə zərər vurur, vətəndaşların konstitusiya hüquq və azadlıqlarını pozur, hakimiyyət orqanlarını əhali arasında nüfuzdan salır.

Konstitusiya Məhkəməsi müəyyən edir ki, istənilən dövrdə, idarəetmə formasından və quruluşundan asılı olmayaraq dövlət vəzifəli şəxslərə öz xidməti öhdəliklərini icra etməyə dair xüsusi tələblər irəli sürür. Belə şəxslər tərəfindən həmin tələblərin pozulması müəyyən məsuliyyətə səbəb olur.

İctimai münasibətlərin normal tənzimlənməsi dövlətin cəmiyyət həyatının müxtəlif sahələrində iştirak etmək, əhəlinin fəaliyyətinin ən müxtəlif aspektlərinin təşkilini həyata keçirmək və onlara nəzarət etmək zərurətini yaradır. Bununla da dövlət tərəfindən səlahiyyətli orqanlar vasitəsilə ictimai hakimiyyətin

həyata keçirilməsi zamanı yaranan münasibətlərin müxtəlifliyi şərtləndirilir.

Müasir yanaşma “vəzifəli şəxs” anlayışının mahiyyətinə dair dövlət siyasətinin, dövlətin baxışlarının köklü şəkildə dəyişdiyini sübut edir.

Qüvvədə olan cinayət qanunvericiliyi bilavasitə dövlət hakimiyyətinin funksiyalarını həyata keçirən və dövlətin qarşısında duran vəzifələrin yerinə yetirilməsində iştirak edən şəxslərin məsuliyyətini bütün digər kateqoriya idarəedənlərdən fərqləndirmişdir.

Qulluq mənafeyi əleyhinə olan cinayətlər yalnız şəxsin vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə etməsi yolu ilə törədilə bilər. Məhz bu baxımdan vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə cinayətlərinin tərkibinin açıqlanması böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadənin obyektivi dövlət, yerli özünüidarə orqanlarının, kommersiya və qeyri-kommersiya təşkilatlarının normal fəaliyyətidir. Əlavə obyekt qismində fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqları və qanuni mənafeyi, habelə cəmiyyətin və dövlətin qanunla qorunan mənafeyi çıxış edir.

Vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə etmə obyektiv cəhətdən aşağıdakı zəruri əlamətlərin məcmusu ilə xarakterizə olunur:

- vəzifəli şəxsin qulluq səlahiyyətlərindən qulluq mənafeyinə zidd olaraq istifadə etməsi növündə əməl;
- fiziki və ya hüquqi şəxslərin hüquqlarına və qanuni mənafeyinə, yaxud cəmiyyətin və ya dövlətin qanunla qorunan mənafeyinə mühüm zərər vurulmasından ibarət nəticənin baş verməsi;

- əməllə nəticə arasında səbəbli əlaqənin olması.

Vəzifə səlahiyyətlərindən sui-istifadə etmənin subyektivi yalnız vəzifəli şəxs ola bilər.

CM-in 308-ci maddəsinin əvvəlki və yeni redaksiyada olan “Qeyd” hissəsində subyekt baxımından “vəzifəli şəxs” anlayışını birləşdirən məqamlar mövcuddur.

Bu məqamlara görə vəzifəli şəxsləri üç kateqoriyaya bölmək olar:

- hakimiyyət nümayəndəsinin funksiyasını daimi və ya xüsusi səlahiyyət əsasında həyata keçirən şəxslər;

- dövlət və bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarında, habelə digər kommersiya və qeyri-kommersiya təşkilatlarında təşkilati-sərəncamverici funksiyaları yerinə yetirən şəxslər;

- dövlət və bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarında, habelə digər kommersiya və qeyri-kommersiya təşkilatlarında inzibati-təsərrüfat funksiyalarını yerinə yetirən şəxslər.

Hakimiyyət nümayəndəsinin funksiyasının və fəaliyyətinin xarakteri onun təmsil etdiyi orqanın qarşısında duran vəzifələrlə müəyyən olunur. Hakimiyyət nümayəndəsinin fəaliyyəti onun inzibati təbəçiliyində olan və ya olmayan qeyri-müəyyən həddə şəxslərin dairəsi ilə qarşılıqlı əlaqə üzərində qurulur.

Təşkilati-sərəncamverici funksiyaları həyata keçirən şəxs, dövlət və bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatların, habelə digər kommersiya və qeyri-kommersiya təşkilatların fəaliyyətini idarə edir. Bu cür funksiyaların həyata keçirilməsi insanlar üzərində rəhbərlik etməklə əlaqədardır (kadrların seçilməsi, yerləşdirilməsi, işə qəbul, işdən çıxarma, işin təşkili və s.).

Inzibati-təsərrüfat funksiyası üçün isə insanlar üzərində rəhbərlik etmək mütləq deyil. Burada əsas maddi nemətlər üzərində nəzarət və onların idarə olunması, onların buraxılmasının, qəbul olunmasının, məsuliyyətli saxlanılmasının, realizə olunmasının və s. təşkil edilməsidir.

Konstitusiyaya Məhkəməsi "hakimiyyət nümayəndələri" anlayışının açıqlanmasını aşağıdakı kimi ifadə edir:

Hakimiyyət nümayəndələri dedikdə qanunverici, icra və məhkəmə hakimiyyətini həyata keçirən şəxslər, həmçinin qanunla müəyyən edilmiş qaydada onların təbəçiliyində olan və ya olmayan şəxslər barəsində sərəncam vermək səlahiyyətlərinə və ya hüquqi, habelə fiziki şəxslər üçün icrası məcburi olan qərarlar qəbul etmək hüququna malik olan şəxslər başa düşülür.

Konstitusiyaya Məhkəməsinin mövqeyinə görə belə funksiyaları aşağıdakılar həyata keçirirlər:

- deputatlar,

- hökumətin üzvləri,

- məhkəmələrin hakimləri,

- qanunların icrasına nəzarəti həyata keçirən, ictimai qaydanı qoruyan, cinayətkarlıqla mübarizəni həyata keçirən, yanğın, epidemiya əleyhinə və digər təhlükəsizliyi təmin edən orqanların (polis, təhlükəsizlik xidməti, gömrük xidməti, dövlət meşə nəzarəti və s.) işçiləri,

- nazirliklərin və digər mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri, onların müavinləri, struktur bölmələrinin rəhbərləri və digərləri;

- bələdiyyə qurumlarının rəhbərləri, onların müavinləri, struktur bölmələrinin rəhbərləri və digərləri.

Göstərilənləri nəzərə alaraq, Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumu belə Qərara gəlir ki, CM-in 308-ci maddəsinin "Qeyd" hissəsinin mənasına görə:

- qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada təbəçiliyində olan və ya olmayan şəxslər barəsində sərəncam vermək səlahiyyətlərinə və ya hüquqi və fiziki şəxslər üçün icrası məcburi olan qərarlar qəbul etmək hüququna malik olan dövlət qulluqçuları, bələdiyyə üzvləri və bələdiyyə qulluqçuları, zabit, gizir və ya miçman olan hərbi qulluqçular hakimiyyət nümayəndəsi kimi vəzifəli şəxs hesab olunurlar;

- dövlət və bələdiyyə müəssisə, idarə və təşkilatlarının, habelə digər kommersiya və qeyri-kommersiya təşkilatlarının işçiləri, hüquqi şəxs yaratmadan sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan şəxslər yalnız hüquqi əhəmiyyət kəsb edən, yəni başqa şəxslər üçün hüquq münasibətlərinin əmələ gəlməsi, dəyişməsi və ya xitam olunması ilə nəticələnən və ya nəticələne bilən hərəkətlər etdikdə vəzifəli şəxs hesab olunurlar.

3.3. Dövlət qulluğu sistemində vəzifəli şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlumatların təqdim edilməsinin xüsusiyyətləri

Korrupsiyaya qarşı mübarizənin vacib mexanizmlərindən biri də dövlət qulluğu sistemində maraqlar toqquşmasının qarşısının alınması və hüquqi tənizlənməsidir. Prof. Ə.H.Rzayev haqlı olaraq yazır ki, korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozumaların qarşısını almaqda əsas məsələlərdən biri vəzifəli şəxslərin gəlirləri haqda düzgün və dürüst məlumatların yığılması, saxlanması və istifadə olunmasıdır¹²¹.

Beynəlxalq sənədlərdə dövlət qulluğunda maraqların toqquşmasının qarşısının alınması və tənizlənməsi korrupsiyaya qarşı mübarizənin vacib mexanizmlərindən biri kimi nəzərdən keçirilir. BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasında deyilir:

"Hər bir iştirakçı Dövlət öz hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq şəffaflığı təmin edən və maraqların toqquşmasının qarşısını alan sistemləri yaratmağa, saxlamağa və möhkəmləndirməyə səy göstərir" (maddə 7),

Hər bir iştirakçı Dövlət, lazım gəldikdə və öz daxili qanunvericiliyinin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq, dövlət vəzifəli şəxslər qismində onların vəzifələrinə münasibətdə maraqlar toqquşması yarada bilən, digərləri ilə yanaşı həmçinin qulluqdan kənar fəaliyyəti, məşğuliyyəti, investisiyaları, aktivləri və əhəmiyyətli hədiyyələri və ya faydaları barədə müvafiq orqanlara bəyannamə vermək öhdəliyini doğuran tədbir və sistemləri müəyyən etməyə çalışır (maddə 8),

keçmiş dövlət vəzifəli şəxslərin peşəkar fəaliyyəti və ya dövlət vəzifəli şəxslərin istefaya və ya pensiyaya çıxmasından sonra özəl sektordakı işi onların dövlət vəzifəsində olduğu dövrdə yerinə yetirdikləri və ya yerinə yetirilməsinə nəzarət etdikləri funksiyalarla birbaşa bağlı olduqda, zəruri hallarda və ağılabatan müddətə məhdudiyətlər qoymaq yolu ilə, maraqlar

toqquşmasının qarşısının alınması (maddə 12, e bəndi)¹²² kimi müddəalar təsbit edilmişdir.

Beynəlxalq hüquqda maraqların toqquşması milli qanunvericilikdə başa düşüldüyündən daha geniş verilmişdir. Beynəlxalq hüquqa əsasən maraqların toqquşması yalnız vəzifə öhdəliklərinin icrası zamanı əldə olunan maddi xarakterli mənafezlə bağlı deyildir. Dövlət vəzifəli şəxslərin beynəlxalq davranış məclisində maraqların toqquşmasının xarakteristikasında maliyyə mənafeyi və digər şəxsi maraq fərqləndirilir. BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyası maraqlar toqquşmasını digərləri ilə yanaşı qulluqdan kənar fəaliyyətlə, məşğuliyyətlə, investisiyalarla, aktivlərlə əlaqələndirir.

Azərbaycanda dövlət qulluğu sistemində vəzifəli şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlumatların təqdim edilməsinə dair normativ müddəalar mövcuddur. Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanununun 5-ci maddəsi "Maliyyə xarakterli tələblər" adlanır¹²³. Həmin maddədə deyilir ki, vəzifəli şəxslər qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada aşağıdakı məlumatları təqdim etməlidirlər:

- mənbəyini, növünü və məbləğini göstərməklə hər il öz gəlirləri barədə məlumatı;
- vergitutma obyektı olan əmlakı barədə məlumatı;
- kredit təşkilatlarındakı əmanətləri, qiymətli kağızları və digər maliyyə vəsaitləri barədə məlumatı;
- şirkətlərin, fondların və sair təsərrüfat subyektlərinin fəaliyyətində səhmdar və ya təsisçi kimi iştirakı, bu müəssisələrdə öz mülkiyyət payı barədə məlumatı;

¹²² Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

¹²³ Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125

- şərti maliyyə vahidinin beş min misli miqdarından yuxarı olan borcu barədə məlumatı;

- şərti maliyyə vahidinin min mislindən yuxarı maliyyə və əmlak xarakterli digər öhdəlikləri barədə məlumatı.

Yuxarıda göstərilən məlumatlar qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada vəzifəli şəxslərdən tələb edilə bilər.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanununun 6-cı maddəsi isə "Maliyyə xarakterli tələblərin pozulmasına görə məsuliyyət" adlanır¹²⁴. Orada təsbit edilir ki, vəzifəli şəxslər və ya vəzifə tutmaq istəyən şəxslər Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 5.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş tələblər və bu tələblərə əməl olunmamasının hüquqi nəticələri barədə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada xəbərdar edirlər. Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 5.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş tələblərə əməl olunmasına nəzarətin həyata keçirilməsi qaydaları qanunvericiliklə müəyyən edilir.

Vəzifəli şəxslər tərəfindən Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 5.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş tələblərə əməl olunmaması, yəni bu maddədə nəzərdə tutulmuş məlumatların üzürsüz səbəbdən vaxtında təqdim edilməməsi və ya qəsdən natamam, yaxud təhrif edilmiş məlumatların təqdim olunması həmin şəxslərin intizam məsuliyyətinə cəlb olunmasına səbəb ola bilər. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə bəzələrinde intizam məsuliyyətinə cəlb olunmanın xüsusi qaydası nəzərdə tutulmuş şəxslər intizam məsuliyyətinə həmin qaydalara riayət edilməklə cəlb oluna bilərlər. Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiya Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 5.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş tələblərə əməl etməyən şəxslər barəsində rəsmi dövlət qəzetində məlumat dərc edə bilər.

Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 24 iyun tarixli Qanunu ilə "Vəzifəli şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlu-

matların təqdim edilməsi Qaydaları" təsdiq edilə bilər¹²⁵. "Vəzifəli şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlumatların təqdim edilməsi Qaydaları" (bundan sonra Qaydalar) ilə aşağıdakılar müəyyən edilmişdir:

- "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Qanununun 5.1-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş maliyyə xarakterli məlumatların təqdim edilmə forması;

- maliyyə xarakterli məlumatları təqdim edən vəzifəli şəxslər;

- bu məlumatları qəbul edən orqanlar;

- həmin məlumatların yoxlanılması qaydaları (maddə 1).

Maliyyə xarakterli məlumatları təqdim edən vəzifəli şəxslərin dairəsi Qaydaların 2-ci maddəsi ilə müəyyən edilmişdir. Qaydaların 2.1-ci maddəsinə əsasən bu Qaydalar "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Qanunun 2.1.1-2.1.4, 2.1.6 və 2.1.7-ci maddələrində göstərilən aşağıdakı vəzifəli şəxslərə şamil edilir:

2.1.1. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyən olunmuş qaydada dövlət orqanlarına seçilmiş və ya təyin edilmiş şəxslər;

2.1.2. xüsusi səlahiyyət əsasında dövlət orqanlarını təmsil edən şəxslər;

2.1.3. inzibati vəzifə tutan dövlət qulluqçuları;

2.1.4. dövlət orqanlarının müvafiq struktur vahidlərində, dövlət idarə, müəssisə və təşkilatlarında, habelə dövlətin nəzarət səhm zərfinə sahib olduğu təsərrüfat subyektlərində təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;

2.1.6. Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə müəyyən edilmiş qaydada yerli özünüidarəetmə orqanlarına seçilmiş şəxslər;

¹²⁴ Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125

¹²⁵ "Vəzifəli şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlumatların təqdim edilməsi Qaydaları"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 24 iyun tarixli 945-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №08, maddə 690

2.1.7. yerli özünüidarəetmə orqanlarında təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər;

Yuxarıda qeyd edilən 1-4-cü yarımbəndlərdə nəzərdə tutulan vəzifəli şəxslər dövlət qulluğu sistemində daxildir. Onlar maliyyə xarakterli məlumatları təqdim edən dövlət vəzifəli şəxslərdir.

"Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Qanununun 2.1.5-ci maddədə "Azərbaycan Respublikasının dövlət orqanlarında seçkili vəzifələrə namizədliyi qanunla müəyyən olunmuş qaydada qeydə alınmış şəxslər" nəzərdə tutulur. Qaydaların 2.2-ci maddəsinə əsasən həmin Qanununun 2.1.5-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlumatların təqdim edilməsi Azərbaycan Respublikasının Seçki Məcəlləsi ilə tənzimlənir.

"Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2 oktyabr 2017-ci il tarixli Qanunu ilə yeni məzmununda 2.1.7-1-ci maddə: "qurumların rəhbərləri və işçiləri, o cümlədən qurumlarda xüsusi səlahiyyət üzrə təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər" əlavə edilmişdir¹²⁶. Lakin həmin maddə Qaydaların 2-ci maddəsinə əlavə edilməmişdir. Fikrimizcə, Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanununun 2.1.7-1-ci maddəsi də Qaydaların 2.1-ci maddəsinə əlavə edilməlidir.

Qaydaların 3-cü maddəsi "Maliyyə xarakterli məlumatları qəbul edən orqanlar" adlanır. Həmin orqanların təsnifatına aşağıdakılar daxildir:

- Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyası;
- Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən müəyyən edilmiş qurum;

¹²⁶ "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2 oktyabr 2017-ci il tarixli 786-VQD nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2017, №11, maddə 1948

- Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi tərəfindən müəyyən edilmiş qurum;
- müvafiq icra hakimiyyəti orqanı (Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyi);
- yerli özünüidarə orqanı;
- dövlət orqanının rəhbəri tərəfindən müəyyən edilmiş maliyyə (mühasibat) qurumu.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyaya maliyyə xarakterli məlumatlar Azərbaycan Respublikasının aşağıdakı vəzifəli şəxsləri tərəfindən təqdim edilir:

- Prezident;
- Milli Məclisin Sədri;
- Milli Məclisin Sədrinin müavinləri;
- Baş nazir;
- Baş nazirin müavinləri;
- Prezident Administrasiyasının Aparatının rəhbəri;
- Milli Məclisin Aparatının rəhbəri;
- Hesablama Palatasının Aparatının rəhbəri;
- Konstitusiyə Məhkəməsinin Aparatının rəhbəri;
- Ali Məhkəmənin Aparatının rəhbəri;
- Nazirlər Kabinetinin Aparatının rəhbəri;
- Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Aparatının rəhbəri;
- Məhkəmə-Hüquq Şurasının Aparatının rəhbəri;
- Azərbaycan Respublikasının İnsan hüquqları üzrə müvəkkilinin (ombudsmanın) Aparatının rəhbəri;
- mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri;
- mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərlərinin müavinləri;
- mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərlərinə və onların müavinlərinə bərabər tutulan şəxslər;
- Dövlət qulluğu haqqında Qanunun;

- 11.1.2-ci maddəsində nəzərdə tutulmuş inzibati vəzifələri tutan şəxslər;

- 11.1.3-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş 2-ci kateqoriya dövlət orqanlarının rəhbərlərinin müavinlərinin vəzifələrini və bölmə rəhbərlərinin vəzifələrini tutan şəxslər;

- 11.1.4-cü maddəsində nəzərdə tutulmuş 5-ci kateqoriya dövlət orqanlarının aparatları rəhbərlərinin vəzifələrini tutan şəxslər və onlara bərabər tutulan vəzifəli şəxslər;

- Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədri;
- Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin Sədrinin müavinləri;
- Naxçıvan Muxtar Respublikasının Baş naziri;
- Naxçıvan Muxtar Respublikasının Baş nazirinin müavinləri;
- Naxçıvan Muxtar Respublikası mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının rəhbərləri və onların müavinləri;
- yerli icra hakimiyyətlərinin başçıları;
- Azərbaycan Respublikası məhkəmələrinin hakimləri;
- Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru və onun müavinləri;
- şəhər, rayon və hərbi prokurorlar;
- İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkil (Ombudsman);
- Mərkəzi Bankın sədri;
- Mərkəzi Bankının sədrinin müavinləri;
- Hesablama Palatasının sədri;
- Hesablama Palatasının sədrinin müavinləri;
- Mərkəzi Seçki Komissiyasının sədri;
- Mərkəzi Seçki Komissiyasının sədrinin müavinləri;
- Azərbaycan Respublikasının Mərkəzi Bankı yanında Maliyyə Monitorinq Xidmətinin direktoru və onun müavini;
- Milli Televiziya və Radio Şurasının sədri;
- İctimai Televiziya və Radio Yayımaları şirkətinin baş direktoru və onun müavinləri;

- Fövqəladə və səlahiyyətli səfirlər;
- Beynəlxalq təşkilatlardakı daimi nümayəndələr;
- Baş konsullar;
- dövlət ali təhsil müəssisələrinin rəhbərləri;
- dövlətin nəzarət səhm zərfinə sahib olduğu təsərrüfat subyektlərinin rəhbərləri;
- Komissiya tərəfindən müəyyən edilən dövlət idarə, müəssisə, təşkilatlarının və mərkəzi icra hakimiyyəti orqanlarının ərazi və ixtisaslaşdırılmış qurumlarının rəhbərləri.

Azərbaycan Respublikasının Milli Məclisi tərəfindən müəyyən edilmiş quruma maliyyə xarakterli məlumatları aşağıdakı vəzifəli şəxslər təqdim edirlər:

- Deputatlar;
- Hesablama Palatasının üzvləri.

Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisi tərəfindən müəyyən edilmiş quruma maliyyə xarakterli məlumatları Ali Məclisinin deputatları təqdim edirlər.

Ədliyyə Nazirliyinə maliyyə xarakterli məlumatları yerli özünüidarə orqanlarına seçilmiş şəxslər təqdim edir.

Yerli özünüidarə orqanına maliyyə xarakterli məlumatları aşağıdakı vəzifəli şəxslər təqdim edir:

- yerli özünüidarə orqanlarında təşkilati-sərəncamverici funksiyaları həyata keçirən şəxslər;
- yerli özünüidarə orqanlarında inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər.

Digər vəzifəli şəxslər maliyyə xarakterli məlumatları qulluq etdikləri dövlət orqanının rəhbəri tərəfindən müəyyən edilmiş maliyyə (mühasibat) qurumuna təqdim edirlər.

Qaydaların 4-cü maddəsinə əsasən ("Maliyyə xarakterli məlumatlar haqqında bəyannamə") maliyyə xarakterli məlumatlar bəyannamə formasında təqdim edilir. Bəyannamənin forması və təqdim edilmə qaydaları Komissiyanın təklifləri nəzərə alınmaqla müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən edilir. Vəzifəli şəxslər bəyannaməni yazılı formada tərtib edirlər

və bəyannamədə göstərilən məlumatların həqiqiliyinə və tamlığına görə şəxsi məsuliyyət daşıyırlar. Bəyannamə vəzifəli şəxslər tərəfindən təqdim edildikdən sonra geri götürülə bilməz. Maliyyə xarakterli məlumatları qəbul edən orqanlar vəzifəli şəxslərə bəyannamənin qəbul edilməsi barədə sənəd təqdim edirlər.

Qaydaların 5-ci maddəsinə əsasən ("Bəyannamənin məzmunu") Bəyannamədə "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Qanununun 5.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan məlumatlar göstərilir. Həmin məlumatlara vəzifəli şəxslərin ailə üzvlərinin (əri və ya arvadı və onunla birgə yaşayan valideynləri və uşaqları) əmlakı, maliyyə və əmlak xarakterli öhdəlikləri haqqında məlumatlar da daxildir. Vəzifəli şəxslər bəyannaməni təqdim etdikdən sonra əldə etdikləri və sonradan özgəninkiləşdirdikləri bəyan edilməli olan əmlak barədə məlumatları növbəti ildə təqdim ediləcək bəyannaməyə əlavə edirlər.

Vəzifəli şəxslər tərəfindən "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Qanunun 5.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş tələblərə əməl olunmaması, yəni bu maddədə nəzərdə tutulmuş məlumatların üzürsüz səbəbdən vaxtında təqdim edilməməsi və ya qəsdən natamam, yaxud təhrif edilmiş məlumatların təqdim olunması həmin şəxslərin intizam məsuliyyətinə cəlb olunmasına səbəb ola bilər. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiya hüquqpozmalarının qarşısının alınması, maraqlar toqquşmasının aradan qaldırılması məqsədilə dövlət qulluqçularının əmlakı, maliyyə və əmlak xarakterli öhdəlikləri haqqında bəyannamələr təqdim etmək öhdəliyi həyata keçirilməlidir.

Yuxarıda qeyd olunanlara əsaslanaraq Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun 33-cü maddəsinə ("Dövlət qulluğuna xitam verilməsi") aşağıdakı məzmununda 33.1.13-cü maddənin əlavə edilməsi məqsədamüvafiq olardı:

"33.1.13. Dövlət qulluqçuları (bu Qanununun 2.3 və 2.4-cü maddələri daxil olmaqla) korrupsiya hüquqpozmalarına görə məsuliyyətə cəlb edildiyi halda məsuliyyətin növbəndən asılı olmayaraq dövlət qulluğuna xitam verilir, dövlət qulluqçuları

üçün müəyyən edilmiş bütün imtiyazlardan, güzəştlərdən və təminatlardan məhrum edilir."

Fikrimizcə, dövlət qulluğunda maraqlar toqquşması dedikdə, dövlət vəzifəli şəxsin özü və ya ailə üzvləri ilə bağlı olan və ya dövlət vəzifəli şəxsin şəxsi marağının olduğu və bu marağın onun xidməti vəzifələrinin obyektiv və qərəzsiz icrasına təsir göstərdiyi və ya təsir göstərə biləcəyi hər hansı bir fəaliyyət başa düşülməlidir. Dövlət qulluğunda maraqlar toqquşması bir tərəfdən şəxsi və ictimai, digər tərəfdən isə məqsədi cəmiyyətə və dövlətə xidmət olan dövlət qulluğu ilə dövlət qulluqçusunun maraqları arasında yaranan ziddiyyətdir. Burada yaranmış ziddiyyətlə yanaşı, ictimai maraqlara ziyan vurulması ilə nəticələnə biləcək potensial ziddiyyət diqqəti cəlb edir. Dövlət qulluğunda maraqlar toqquşmasının hüquqla tənzimlənməsinin əsas məqsədi cəzalandırmaq deyil. Bu, ziddiyyətin yaranmasına səbəb olan amillərin ilkin mərhələdə qarşısının alınması və aradan qaldırılmasıdır. Buna görə də, dövlət qulluqçusunun fəaliyyəti zamanı istənilən maraqlar toqquşmasının yaranmasına yol verilməməsi üçün kompleks tədbirlər sistemli olaraq həyata keçirilməlidir.

Dövlət qulluqçusunun vəzifə öhdəliklərinin lazımi şəkildə icrasına təsir edən və ya təsir edə biləcək şəxsi marağı dedikdə, onun vəzifə öhdəliklərinin icrası zamanı pul, qiymətli əşyalar, digər əmlak, əmlak xarakterli xidmətlər, özü və ya üçüncü şəxslər üçün digər əmlak hüquqlar şəklində gəlirlərin əldə olunması imkanı başa düşülür.

3.4. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların təsnifatı

Dövlət qulluğu haqqında Qanunla dövlət qulluqçusuna aşağıdakı məzmununda anlayış verimisdik. Həmin Qanuna əsasən: "dövlət qulluqçusu bu Qanunla müəyyən edilmiş qaydada maaşlı (maaş yalnız bu Qanunun 7.1-ci maddəsində göstərilən mənbələrdən verilə bilər) dövlət qulluğu vəzifəsini tutan və inzibati vəzifə üzrə dövlət qulluğuna qəbul edilərkən Azərbaycan Res-

və bəyannamədə göstərilən məlumatların həqiqiliyinə və təmliyinə görə şəxsi məsuliyyət daşıyırlar. Bəyannamə vəzifəli şəxslər tərəfindən təqdim edildikdən sonra geri götürülə bilməz. Maliyyə xarakterli məlumatları qəbul edən orqanlar vəzifəli şəxslərə bəyannamənin qəbul edilməsi barədə sənəd təqdim edirlər.

Qaydaların 5-ci maddəsinə əsasən ("Bəyannamənin məzmunu") Bəyannamədə "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Qanununun 5.1-ci maddəsində nəzərdə tutulan məlumatlar göstərilir. Həmin məlumatlara vəzifəli şəxslərin ailə üzvlərinin (əri və ya arvadı və onunla birgə yaşayan valideynləri və uşaqları) əmlakı, maliyyə və əmlak xarakterli öhdəlikləri haqqında məlumatlar da daxildir. Vəzifəli şəxslər bəyannaməni təqdim etdikdən sonra əldə etdikləri və sonradan özgəninkiləşdirdikləri bəyan edilməli olan əmlak barədə məlumatları növbəti ildə təqdim ediləcək bəyannaməyə əlavə edirlər.

Vəzifəli şəxslər tərəfindən "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Qanunun 5.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş tələblərə əməl olunmaması, yəni bu maddədə nəzərdə tutulmuş məlumatların üzürsüz səbəbdən vaxtında təqdim edilməməsi və ya qəsdən natamam, yaxud təhrif edilmiş məlumatların təqdim olunması həmin şəxslərin intizam məsuliyyətinə cəlb olunmasına səbəb ola bilər. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiya hüquqpozmalarının qarşısının alınması, maraqlar toqquşmasının aradan qaldırılması məqsədilə dövlət qulluqçularının əmlakı, maliyyə və əmlak xarakterli öhdəlikləri haqqında bəyannamələr təqdim etmək öhdəliyi həyata keçirilməlidir.

Yuxarıda qeyd olunanlara əsaslanaraq Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun 33-cü maddəsinə ("Dövlət qulluğuna xitam verilməsi") aşağıdakı məzmununda 33.1.13-cü maddənin əlavə edilməsi məqsədmüvafiq olardı:

"33.1.13. Dövlət qulluqçuları (bu Qanununun 2.3 və 2.4-cü maddələri daxil olmaqla) korrupsiya hüquqpozmalarına görə məsuliyyətə cəlb edildiyi halda məsuliyyətin növündən asılı olmayaraq dövlət qulluğuna xitam verilir, dövlət qulluqçuları

üçün müəyyən edilmiş bütün imtiyazlardan, güzəştlərdən və təminatlardan məhrum edilir."

Fikrimizcə, dövlət qulluğunda maraqlar toqquşması dedikdə, dövlət vəzifəli şəxsin özü və ya ailə üzvləri ilə bağlı olan və ya dövlət vəzifəli şəxsin şəxsi marağının olduğu və bu marağın onun xidməti vəzifələrinin obyektiv və qərəzsiz icrasına təsir göstərdiyi və ya təsir göstərə biləcəyi hər hansı bir fəaliyyət başa düşülməlidir. Dövlət qulluğunda maraqlar toqquşması bir tərəfdən şəxsi və ictimai, digər tərəfdən isə məqsədi cəmiyyətə və dövlətə xidmət olan dövlət qulluğu ilə dövlət qulluqçusunun maraqları arasında yaranan ziddiyyətdir. Burada yaranmış ziddiyyətlə yanaşı, ictimai maraqlara ziyan vurulması ilə nəticələnə biləcək potensial ziddiyyət diqqəti cəlb edir. Dövlət qulluğunda maraqlar toqquşmasının hüquqla tənzimlənməsinin əsas məqsədi cəzalandırmaq deyil. Bu, ziddiyyətin yaranmasına səbəb olan amillərin ilkin mərhələdə qarşısının alınması və aradan qaldırılmasıdır. Buna görə də, dövlət qulluqçusunun fəaliyyəti zamanı istənilən maraqlar toqquşmasının yaranmasına yol verilməməsi üçün kompleks tədbirlər sistemli olaraq həyata keçirilməlidir.

Dövlət qulluqçusunun vəzifə öhdəliklərinin lazımi şəkildə icrasına təsir edən və ya təsir edə biləcək şəxsi marağı dedikdə, onun vəzifə öhdəliklərinin icrası zamanı pul, qiymətli əşyalar, digər əmlak, əmlak xarakterli xidmətlər, özü və ya üçüncü şəxslər üçün digər əmlakı hüquqlar şəklində gəlirlərin əldə olunması imkanı başa düşülür.

3.4. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların təsnifatı

Dövlət qulluğu haqqında Qanunla dövlət qulluqçusuna aşağıdakı məzmununda anlayış verimişdir. Həmin Qanuna əsasən: "dövlət qulluqçusu bu Qanunla müəyyən edilmiş qaydada maaşlı (maaş yalnız bu Qanunun 7.1-ci maddəsində göstərilən mənbələrdən verilə bilər) dövlət qulluğu vəzifəsini tutan və inzibati vəzifə üzrə dövlət qulluğuna qəbul edilərkən Azərbaycan Res-

publikasına sadıq olacağına and içən Azərbaycan Respublikasının vətəndaşdır. İnzibati vəzifə tutan və hakimiyyət səlahiyyətləri alan dövlət qulluqçusu dövlət vəzifəli şəxsdir" (maddə 14)¹²⁷. Həmin Qanunun 25-ci maddəsində ("Dövlət qulluqçusunun məsuliyyəti") təsbit edilir ki, dövlət qulluqçusuna həvalə olunmuş vəzifələrin yerinə yetirilməməsi və ya lazımi şəkildə yerinə yetirilməməsi, habelə Dövlət qulluğu haqqında Qanunla müəyyən edilmiş məhdudiyətlərə əməl olunmaması, qanunda başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, intizam məsuliyyətinə səbəb olur (maddə 25.1). Dövlət qulluqçusu Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanununun 5.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş tələblərə əməl etmədikdə və ya həmin Qanunun 9-cu maddəsində göstərilən hüquqpozmaları törətdikdə (onlar inzibati və ya cinayət məsuliyyəti yaratmaqda) intizam məsuliyyətinə cəlb olunur (maddə 25.11).

Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 9-cu maddəsinə ("Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalar")¹²⁸ əsasən korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalar aşağıdakı istiqamətlər üzrə iki yerə bölünür:

- 1) bilavasitə korrupsiya hüquqpozmaları;
- 2) korrupsiyaya şərait yaradan hüquqpozmaları.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 9.2-ci maddəsinə əsasən korrupsiya hüquqpozmalarının təsnifatına aşağıdakılar daxildir:

- vəzifəli şəxsin xidməti vəzifəsinin (səlahiyyətlərinin) icrası ilə əlaqədar hər hansı hərəkətin edilməsi və ya belə hərəkətin edilməsindən imtina olunması müqabilində özü və yaxud üçüncü şəxslər üçün birbaşa və ya dolayı yolla maddi və sair nemətlər,

imtiyazlar və ya güzəştlər tələb etməsi, əldə etməsi və ya belə maddi və sair nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin verilməsi ilə bağlı təklifi və ya vədi qəbul etməsi;

- xidməti vəzifəsinin (səlahiyyətlərinin) icrası ilə əlaqədar hər hansı hərəkətin edilməsi və ya belə hərəkətin edilməsindən imtina olunması müqabilində vəzifəli şəxsə onun özü və ya üçüncü şəxslər üçün fiziki və ya hüquqi şəxs tərəfindən birbaşa və ya dolayı yolla maddi və sair nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər təklif olunması, vəd edilməsi və ya verilməsi;

- vəzifəli şəxs tərəfindən xidməti vəzifəsinin (səlahiyyətlərinin) icrası ilə əlaqədar hər hansı hərəkətin edilməsi və ya belə hərəkətin edilməsindən imtina olunması müqabilində qanunsuz olaraq alınmış əmlakdan özü və ya üçüncü şəxslər üçün mənfəət əldə etmək məqsədilə istifadə edilməsi;

- vəzifəli şəxs tərəfindən xidməti vəzifəsinin (səlahiyyətlərinin) icrası ilə əlaqədar maddi və sair nemətləri, imtiyazları və ya güzəştləri haqqı ödənilmədən və ya bazar qiymətlərindən və ya dövlət tərəfindən tənzimlənən qiymətlərdən aşağı qiymətə (tarifə) əldə edilməsi;

- vəzifəli şəxsin xidməti vəzifəsinin (səlahiyyətlərinin) icrası ilə əlaqədar əmanətlərdən (depozitlərdən), qiymətli kağızlardan, rentadan, royaltidən və ya icarədən Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyinə zidd olaraq gəlir götürməsi;

- müəyyən mükafat müqabilində vəzifəli şəxsin qərarına qanunsuz təsir göstərmək imkanına malik olduğunu bildirən hər hansı şəxsə birbaşa və ya dolayı yolla maddi və sair nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin təklif olunması, vəd edilməsi və ya verilməsi;

- müəyyən mükafat müqabilində vəzifəli şəxsin qərarına qanunsuz təsir göstərmək imkanına malik olduğunu bildirən şəxs tərəfindən maddi və sair nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin qəbul edilməsi və ya belə maddi və sair nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin verilməsi ilə bağlı təklifin və ya vədin qəbul edilməsi.

¹²⁷ Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il 21 iyul tarixli 926-IQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2001, №01, maddə 1

¹²⁸ Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125

Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 9.3-cü maddəsinə əsasən vəzifəli şəxsin aşağıdakı hərəkətləri korrupsiyaya şərait yaradan hüquqpozmlar sayılır:

- xidməti vəzifəsini (səlahiyyətlərini) icra etdiyi dövrdə elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla, digər ödənişli vəzifə tutmaq və ya fəaliyyət növü ilə məşğul olmaq;

- statusundan, təmsil etdiyi orqanın (qurumun) statusundan, vəzifə səlahiyyətlərindən və ya həmin status və səlahiyyətlərdən irəli gələn imkanlardan istifadə etməklə maddi və sair nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin əldə edilməsi məqsədilə fiziki və hüquqi şəxslərə sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirməkdə, eləcə də subsidiyalar, subvensiyalar, dotasiyalar, kreditlər və digər güzəştlər alınmasında qanunsuz kömək etmək;

- bilavasitə, başqa və ya uydurma şəxslər vasitəsilə sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olmaq, əvəzçilik üzrə işləmək (elmi, pedaqoji və yaradıcılıq fəaliyyəti istisna olmaqla), habelə sahibkarlıq fəaliyyətini həyata keçirən təsərrüfat subyektlərinin və maliyyə-kredit müəssisələrinin icra orqanlarının tərkibinə daxil olmaq;

- statusundan, təmsil etdiyi orqanın (qurumun) statusundan, vəzifə səlahiyyətlərindən və ya həmin status və səlahiyyətlərdən irəli gələn imkanlardan istifadə etməklə onun səlahiyyət dairəsinə daxil olmayan məsələlər üzrə digər dövlət orqanlarının, yerli özünüidarəetmə orqanlarının və ya qurumların fəaliyyətinə qanunsuz müdaxilə etmək;

- statusundan, təmsil etdiyi orqanın (qurumun) statusundan, vəzifə səlahiyyətlərindən və ya həmin status və səlahiyyətlərdən irəli gələn imkanlardan istifadə etməklə şəxsi maraqlarına aid məsələlərin həllinə təsir etmək;

- normativ hüquqi aktların və digər qərarların qəbul edilməsi zamanı fiziki və ya hüquqi şəxslərə onların təyinatına uyğun olmayan üstünlüklər vermək;

- vəzifə tutduğu və ya ona tabe olan, onun nəzarətində olan, habelə ona hesabat verən orqanların (qurumların) işi üzrə fiziki və ya hüquqi şəxslərin nümayəndəsi qismində iştirak etmək;

- qanunla və ya digər normativ hüquqi aktlarla verilməsi nəzərdə tutulmuş məlumatların fiziki və ya hüquqi şəxslərə verilməsindən əsassız imtina etmək, belə məlumatların verilməsini gecikdirmək və yaxud natamam və ya təhrif olunmuş məlumatlar vermək;

- qanunla və ya digər normativ hüquqi aktlarla verilməsi nəzərdə tutulmayan məlumatları və sənədləri fiziki və hüquqi şəxslərdən tələb etmək;

- dövlət orqanlarının, yerli özünüidarəetmə orqanlarının və ya qurumların maddi və maliyyə vəsaitlərini qanunsuz olaraq namizədlərin, qeydə alınmış namizədlərin, siyasi partiyaların, siyasi partiya bloklarının, referendum üzrə təşəbbüs qruplarının seçki fonduna vermək;

- qanunvericiliklə başqa hal nəzərdə tutulmamışdırsa, dövlət fondlarına, dövlət orqanlarının, yerli özünüidarəetmə orqanlarının və ya qurumların təsərrüfat subyektlərinə məxsus olan maddi və maliyyə ehtiyatlarını qeyri-dövlət strukturlarına vermək;

- fiziki və ya hüquqi şəxslərə hüquqlarının və qanuni mənafelərinin həyata keçirilməsində süni maneələr yaratmaq;

- sahibkarlıq fəaliyyətinin dövlət tərəfindən tənzimlənməsi ilə bağlı səlahiyyətləri belə fəaliyyəti həyata keçirən fiziki və hüquqi şəxslərə qanunsuz olaraq vermək.

Qanunda nəzərdə tutulan hallardan başqa, vəzifəli şəxslərin fəaliyyətini tənzimləyən və ya statusunu müəyyən edən qanunvericilik aktlarında korrupsiya ilə əlaqədar digər hüquqpozmlar müəyyən edilə bilər (maddə 9)¹²⁹.

¹²⁹ Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125

Vəzifəli şəxslər tərəfindən korrupsiya ilə əlaqədar törədilən hüquqpozmalar qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada (maddə 10.1) hüquqi məsuliyyətin aşağıdakı növlərindən birinin yaranmasına səbəb olur:

- intizam məsuliyyəti;
- mülki-hüquqi məsuliyyət;
- inzibati məsuliyyət;
- cinayət məsuliyyəti.

Vəzifəli şəxs tərəfindən Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 9-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqpozmaların törədilməsi mülki-hüquqi, inzibati və ya cinayət məsuliyyəti yaratdıqda, vəzifəli şəxsin məsuliyyətə cəlb edilməsi Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə uyğun həyata keçirilir. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara görə intizam məsuliyyəti tədbirləri Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunla və digər qanunvericilik aktları ilə tənzimlənir. Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 9-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqpozmaların törədilməsi inzibati və ya cinayət məsuliyyəti yaratmadıqda, xüsusi hallara riayət edilməklə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada intizam məsuliyyətinə səbəb olur (maddə 10.4)¹³⁰.

Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizə çoxaspektli olmalı, həm hüquqi məsuliyyətin bütün növlərini (konsitusion, cinayət, inzibati, intizam və mülki-hüquqi məsuliyyət) əhatə etməli, həm də dövlət və ictimai nəzarətin gücləndirilməsindən, dövlət qulluqçularının seçimi, hazırlığı, fəaliyyətinin yoxlanılması, rotasiyası zamanı xüsusi hüquqi mexanizmlərin tətbiqindən ibarət olmalıdır.

Dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair qanunvericilik sistemli, sahələrarası xarakter daşımalı, özünə həm cinayət, inzibati və intizam təqibə tədbirlərini, həm

¹³⁰ Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125

də lobbist, bank, birja və digər növ fəaliyyətləri reqlamentləşdirən hüquqi normaları daxil etməlidir.

Korrupsiyanın profilaktikası baxımından hal-hazırda formalaşan, dövlət qulluğunun ehtiyat kadrları korpusu daxil olmaqla, idarəetmə kadrlarının ehtiyat sistemi böyük potensiala malikdir. Bu sistemin tətbiqi namizədlərin sonrakı təhsili, həmçinin peşəkarlıq və şəxsi keyfiyyətlərin öyrənilməsi ilə birlikdə idarəçilik vəzifələrinə, dövlət vəzifələrinə seçimin sistemlilik, obyektivlik və aşkarlıq prinsipləri əsasında həyata keçirilməsinə geniş imkan verir. Fikrimizcə, dövlət qulluqçularının ixtisaslaşması, əməyinin mürəkkəblilik və məsuliyyət dərəcəsi, dövlətin iqtisadi inkişafı nəzərə alınmaqla onların layiqli mükafatlandırılmasına və sosial müdafiəsinə təminat verilməlidir. Dövlətin konstitusion məqsədlərinin və funksiyalarının düzgün, qərəzsiz və lazımi formada icrasına dair tələblərə dövlət qulluqçularının cavab vermələri və korrupsiya ilə əlaqədar risklərin onlar tərəfindən dərinə dərk edilməsinə nail olmaq və bu prosesi daha da genişləndirmək üçün xüsusi tədris və təhsil proqramları əsasında müvafiq peşəkar hazırlığa təminat verilməlidir.

Korrupsion davranış dövlət qulluqçusu üçün faydasız, səmərəsiz olmalıdır. Karyerada yüksəliş, əmək haqqının məbləği, pensiya təminatının şərtləri dövlət vəzifəli şəxsin - dövlət qulluqçusunun qanunla müəyyən edilmiş vəzifə borcunun icrasından bilavasitə asılı olmalıdır. Dövlət qulluqçusu korrupsiya hüquqpozmalarına görə məsuliyyətə cəlb edildiyi halda məsuliyyətin növündən asılı olmayaraq dövlət qulluğuna xatam verilməli, o cümlədən bütün imtiyazlardan, güzəştlərdən və təminatlardan məhrum edilməlidir.

3.5. Dövlət qulluğu sistemində etik davranış qaydaları

Dövlət qulluqçuları üçün etik davranış qaydaları və prinsipləri və onlara əməl edilməsi ilə bağlı hüquqi mexanizmlər "Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında" Azərbay-

can Respublikası Qanunu¹³¹ ilə müəyyən edilir. Həmin Qanun 1-ci maddəsi ilə onun aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir. Bu qaydalar dövlət qulluqçusu statusuna malik olan bütün şəxslərə şamil edilir. Hər bir dövlət qulluqçusu qanunun aliliyini, insan hüquqlarını, demokratik prinsipləri və yüksək etik davranış qaydalarını rəhbər tutaraq bu Qanunun müddəalarına əməl etməyə borcludur.

Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında Qanunun 2-ci maddəsində təsbit edilmiş müddəalara əsasən onun məqsədləri aşağıdakılardan ibarətdir:

- dövlət orqanlarının nüfuzunun artırılması;
- dövlət qulluğunun nüfuzunun artırılması;
- vətəndaşların dövlət orqanlarına etimadının yüksəldilməsi;
- vətəndaşların dövlət qulluqçularına etimadının yüksəldilməsi;
- dövlət orqanlarının fəaliyyətində səmərəliliyin və şəffaflığın artırılması;
- dövlət qulluqçularının fəaliyyətində səmərəliliyin və şəffaflığın artırılması;
- dövlət orqanlarında korrupsiyanın qarşısının alınması;
- dövlət qulluqçularının fəaliyyətində maraqların toqquşmasının qarşısının alınması;
- dövlət qulluqçuları tərəfindən etik davranış qaydalarına əməl olunmasının təmin edilməsi;
- dövlət qulluqçularından gözlənilən davranış barədə vətəndaşların məlumatlandırılması;
- dövlət orqanlarının fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinə vətəndaşların təsiri imkanlarının genişləndirilməsi;
- dövlət qulluqçularının fəaliyyətinin qiymətləndirilməsinə vətəndaşların təsiri imkanlarının genişləndirilməsi.

Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında Qanunun 12-ci maddəsində “Maddi və qeyri-maddi nemətlərin, imtiyazların və ya güzəştlərin əldə edilməsinə yol verilməməsi”nə dair normalar aşağıdakı kimi təsbit ediləlidir:

- Dövlət qulluqçusunun qanunsuz olaraq maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər əldə etməyə yönəlmiş hərəkətlər (hərəkətsizlik) etməsi və ya qərarlar qəbul etməsi qadağandır.

- Dövlət qulluqçusu onun hərəkətlərinin (hərəkətsizliyinin) və ya qərarlarının maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər əldə etməyə gətirib çıxarmasını istisna edən tədbirlər görməlidir.

- Qanunvericiliklə müəyyən olunmuş qaydada şəxslərə əvəzsiz xidmət (xidmətlər) göstərən dövlət qulluqçusu həmin xidmətə (xidmətlərə) görə hər hansı haqq tələb edə bilməz.

- Qanunvericiliklə müəyyən olunmuş ödəniş müqabilində vətəndaşlara xidmət (xidmətlər) göstərən dövlət qulluqçusu həmin xidmətə (xidmətlərə) görə nəzərdə tutulan məbləğdən artıq haqq tələb edə bilməz.

Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında Qanunun 13-cü maddəsində dövlət qulluqçularının fəaliyyətində “Korrupsiyanın qarşısının alınması”na dair normalar aşağıdakı məzmununda təsbit ediləlidir:

- Dövlət qulluqçusuna qanunsuz maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər təklif olunduğu hallarda, dövlət qulluqçusu onlardan imtina etməlidir.

- Maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər dövlət qulluqçusuna ondan asılı olmayan səbəblərdən verilərsə, o, bu barədə birbaşa rəhbərinə məlumat verməli və maddi və qeyri-maddi nemətlər, imtiyazlar və ya güzəştlər dövlət qulluqçusunun qulluq keçdiyi dövlət orqanına akt üzrə təhvil verilməlidir.

- Tərəflərdən biri dövlət qulluqçusunun qulluq keçdiyi dövlət orqanı olan əqdlərdə həmin dövlət qulluqçusu digər tərəf ola bilməz.

¹³¹ Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında Azərbaycan Respublikasının 2007-ci il 31 may tarixli 352-IIIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2007, №08, maddə 750

Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında Qanunun 14-cü maddəsində isə “Hədiyyə alma ilə əlaqədar məhdudiyyətlər” aşağıdakı kimi müəyyən edilmişdir:

- Dövlət qulluqçusu xidməti vəzifələrinin qərəzsiz icrasına təsir edə bilən və ya bu cür təsir təəssüratı yaradan, və ya onun vəzifələrinin icrası müqabilində mükafat qismində verilən və ya bu cür mükafat təəssüratı yaradan hədiyyələri özü və ya digər şəxslər üçün tələb edə və ya qəbul edə bilməz.

- Bu qayda qonaqpərvərliklə bağlı və dəyəri “Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında” Qanunda nəzərdə tutulmuş məbləğdən yuxarı olmayan hədiyyələrin təqdim olunduğu hallara şamil edilmir.

- Dövlət qulluqçusu hədiyyənin qəbul edilməsi və ya qonaqpərvərlikdən istifadə ilə bağlı qərara gələ bilmədiyi hallarda bu məsələ barədə birbaşa rəhbərinin rəyini öyrənməlidir.

Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında Qanunun 15-ci maddəsində “Maraqlar toqquşmasının qarşısının alınması”na dair müddəalar aşağıdakı kimi təsbit edilmişdir.

- dövlət qulluqçusu qulluq etdiyi dövrdə maraqların toqquşmasına yol verməməlidir;

- dövlət qulluqçusu qanunsuz olaraq öz vəzifə səlahiyyətlərindən şəxsi maraqları üçün istifadə etməməlidir;

- dövlət qulluqçusunun xidməti vəzifələri ilə onun şəxsi maraqları arasında ziddiyyət yarana biləcəyi hallarda, o, qanunvericiliyə müvafiq olaraq, dövlət qulluğuna qəbul olunduqda, habelə bundan sonrakı dövrdə həmin maraqların xarakteri barədə məlumat verməyə borcludur;

- dövlət qulluqçusu başqa vəzifəyə keçmə ilə əlaqədar təkliflərin maraqların toqquşmasına səbəb ola biləcəyi hallarda, bu barədə dövlət orqanının rəhbərinə məlumat verməlidir;

- dövlət qulluğuna xitam verildikdən sonra dövlət qulluqçusu qanunvericiliklə müəyyən edilmiş müddət ərzində əvvəllər fəaliyyətinə nəzarət etdiyi idarə, müəssisə, təşkilatlara və ya onların bölmələrinə işə qəbul edilə bilməz;

- dövlət qulluqçusu maraqların toqquşmasının qarşısının alınması üçün qanunvericiliklə nəzərdə tutulmuş digər tədbirlər görməlidir;

- dövlət qulluqçusu vəzifəyə təyin edilərkən və bundan sonrakı müddətdə etik davranış qaydaları ilə tanış olmalıdırlar;

- dövlət qulluqçusu vəzifəyə təyin edilərkən və bundan sonrakı müddətdə korrupsiyaya qarşı mübarizə və maraqların toqquşmasının qarşısının alınması ilə əlaqədar normativ hüquqi və normativ xarakterli aktlarla tanış olmalıdırlar;

- bu aktlara əməl edilməsi ilə bağlı hər hansı suallar yarandıqda bu barədə birbaşa və ya yuxarı rəhbərinə müraciət etməlidir.

IV FƏSİL

DÖVLƏT QULLUQÇULARININ FƏALİYYƏTİNDƏ
KORRUPSIYA HÜQUQPOZMALARI

4.1. Dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiya hüquqpozmalarının anlayışı və mahiyyəti

Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair məsələ hər bir dövlətin qarşısında duran həlli zəruri olan aktual problemlərdən birdir. Fikrimizcə, korrupsiyaya qarşı mübarizə siyasətinin əsas hədəflərindən biri kompleks olaraq dövlət qulluğu sahəsidir. Təcrübə göstərir ki, korrupsiya hüquqpozmaları dövlət vəzifəli şəxslərin, dövlət qulluqçularının fəaliyyətində özünü daha çox büruzə verir. Buna görə də, istənilən ölkənin dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri, dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiya hallarına və korrupsiyaya şərait yaradan amillərə qarşı mübarizə sistemli xarakter daşmalıdır. Bu baxımdan demək olar ki, dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiya hüquqpozmalarına dair məsələ müasir dövrdə də elmi-nəzəri və təcrübə cəhətdən aktuallığı ilə diqqəti cəlb edir.

Hüquq ədəbiyyatında dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiya hüquqpozmalarını xarakterizə edən bir sıra dəyərli elmi-nəzəri mülahizələr ifadə edilmişdir¹³².

Prof. Ə.H.Rzayevin fikrincə, korrupsiyanın baş vermə mexanizminə baxdıqda korrupsiya hüquqpozmalara yol verən vəzifəli şəxslərə bilavasitə orqanı təmsil edən, onun adından

¹³² Костенников М.В., Куракин А.В. Административно-правовые средства противодействия коррупции в системе государственной службы Российской Федерации // Государство и право. 2009, №12, с.18; Куракин А.В. Государственная служба и коррупция. Монография. М.: Nota Bene, 2009, с.16; 54; Овсянко Д.М. Государственная служба Российской Федерации. М., Юрист, 2008, с.86

hərəkət edən, qərarlar qəbul etmək səlahiyyəti olan rəhbər işçiləri aid edildiyini görmək olar. Bu kateqoriyaya: siyasi vəzifə tutan şəxslər, birinci kateqoriya dövlət orqanları aparatının da rəhbəri, inzibati vəzifə tutanları aid etmək olar¹³³. V.Q.Məmmədovun fikrincə, korrupsiya - dövlət qulluqçularının və onlara bərabər tutulan şəxslərin vəzifələrindən öz şəxsi maraqları naminə, qabaqcadan əlbir olub sui-istifadə və saxtakarlıq edərək qeyri-qanuni qərarlar qəbul etməklə normal prosesləri pozması və başqasına məxsus pul, qiymətli kağız, əmlak xarakterli mənfəət və üstünlüklər əldə etməsi və ya digər maraqlı tərəflərin sərəncamına verməsi və ələ alınmasıdır ki, bunun nəticəsində dövlətin, ictimai təşkilatların, bələdiyyələrin və vətəndaşların qanunla qorunan mənaflərinə ciddi ziyan dəyir¹³⁴.

Elmi və normativ müddəalar göstərir ki, "korrupsiya hüquqpozmaları" anlayışına dair bir sıra yanaşmalar mövcuddur. T.L.Kozlov təklif edir ki, korrupsiya hüquqpozmaları adı altında ictimai vəzifəli bir şəxsin cəmiyyətin və dövlətin qanuni maraqlarına zidd olaraq şəxsi marağına görə özü üçün üstünlük əldə etməsi, həmçinin korrupsiyanın qarşısının alınması üçün nəzərdə tutulan normativlə müəyyən edilmiş qaydaların pozulması, qanunla müəyyən edilmiş hüquqi məsuliyyətə cəlb edilməsi kimi başa düşmək olar¹³⁵. V.V.Korobçenkonun və T.V.İvankinin fikrincə, korrupsiya hüquqpozmaları özündə xüsusi növ intizam xətasını və dövlət qulluqçuları tərəfindən məhdudiyətlərə və qadağalara əməl edilməməsinin qarşısının alınması üçün yaxud korrupsiyaya qarşı mübarizə məqsədi ilə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş vəzifələrin yerinə yetirilməməsi və maraqlar toqquşmasının nizamlanması haqqında

¹³³ Rzayev Ə.H. Dövlət qulluğunun hüquqi əsasları. Bakı: Elm, 2011, s.404

¹³⁴ Məmmədov V.Q. Korrupsiya ilə bağlı cinayətlərlə mübarizənin problem məsələləri. Bakı: Adiloğlu, 2006, s.37

¹³⁵ Козлов Т.Л. Выявление нарушений законодательства о противодействии коррупции средствами прокурорского надзора: методические рекомендации. М.: Академия Генеральной прокуратуры Российской Федерации, 2012, с.13

tələbləri ifadə edir¹³⁶. İ.A.İsmayilov tərəfindən korrupsiyaya dair hüquqpozmalara - korrupsiyaya şəriat yaradan, eləcə də qanuna zidd olaraq nemətlər və üstünlüklərin verilməsi və əldə edilməsi yolu ilə həyata keçirilən intizam, mülki-hüquqi, inzibati və cinayət məsuliyyətinə səbəb olan hərəkət və hərəkətsizliyin məcmusu kimi anlayış verilmişdir¹³⁷. İ.A.Məmmədov hesab edir ki, korrupsiya hüquqpozmalarının törədilməsinə görə məsuliyyət, sanksiya, cəza korrupsiyaya qarşı mübarizə vasitələridir¹³⁸. M.C.Kaçelin hesab edir ki, əmək sahəsində korrupsiya təzahürlərinin subyektləri dövlətin maraqları üçün hər hansı fəaliyyət göstərən, məsələn, ictimai xidmətlərin göstərilməsi, dövlət satınalmalarının həyata keçirilməsi zamanı öz vəzifələrini yerinə yetirən şəxslər ola bilərlər¹³⁹.

Göstərilən elmi mülahizələr korrupsiyanı birmənalı olaraq ciddi hüquqpozuntusu kimi xarakterizə edir. Korrupsiyanın daxili komponentləri göstərir ki, korrupsiya hüquqpozmalarına qarşı mübarizə güclü siyasi iradə və işlək qanunvericilik mexanizmləri tələb edir. Çünki, korrupsiya hüquqpozmaları sadə insanlar tərəfindən deyil, hakimiyyət səlahiyyətinə malik dövlət vəzifəli şəxslər, dövlət qulluqçuları, ümumi kontekstdə ifadə etsək müəyyən hakimiyyət səlahiyyətlərinə malik vəzifəli şəxslər tərəfindən törədilir.

Dövlət qulluqçularının peşəkar fəaliyyətində korrupsiya hüquqpozmalarını xarakterizə edən bir sıra beynəlxalq sənədlər mövcuddur. Onlar sırasında: BMT-nin Korrupsiya əleyhinə

Konvensiyası¹⁴⁰, Avropa Şurasının "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" Konvensiyası¹⁴¹, "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" Konvensiyası¹⁴², MDB dövlətlərinin Parlamentlərarası Assambleyasının "Antikorrupsiya siyasəti haqqında qanunvericiliyin əsasları Model Qanunu"¹⁴³ və digərləri mühüm yer tutur.

Ədəbiyyatda qeyd olduğu kimi beynəlxalq sənədlərdə (BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyası, Avropa Şurasının Korrupsiyaya qarşı cinayət məsuliyyəti haqqında Konvensiyası) seçkilə vəzifəli şəxslər də daxil olmaqla ictimai vəzifəli şəxslər anlayışından istifadə olunur. Bununla yanaşı sonunculara bütün mülki qulluqçular deyil, yalnız ictimai-hakim səlahiyyətlərinə malik olanlar aid edilir. Digər tərəfdən, ictimai vəzifəli şəxslərə nazirləri, hakimləri, prokurorları, hüquq-mühafizə orqanlarının digər əməkdaşlarını aid etmək lazımdır¹⁴⁴.

Beynəlxalq sənədlərdə korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət vəzifəli şəxslərin geniş dairəsi verilir.

¹⁴⁰ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

¹⁴¹ "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" Konvensiyasının təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli 570-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 11

¹⁴² "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" Konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli 571-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 12

¹⁴³ "Модельный закон основы законодательства об антикоррупционной политике" Постановление №22-15 от 15 ноября 2003 года Межпарламентская Ассамблея государств-участников Содружества Независимых Государств / Информационный бюллетень, 2004, №33, с.225 / <http://iacis.ru/upload/iblock/e78/151.pdf>

¹⁴⁴ Дементьев А.Н., Качушкин С.В. Институт конфликта интересов и предотвращение коррупции на государственной гражданской службе // Государственная власть и местное самоуправление. 2008, №2, с.9-19

¹³⁶ Коробченко В.В., Иванкина Т.В. Правовая природа ответственности гражданских служащих за коррупционные правонарушения // Актуальные проблемы российского права. 2016. № 7. С. 31 - 41.

¹³⁷ İsmayilov İ.A. Hüquqi dövlət: mülahizələr və təkliflər. Bakı: Qanun, 1999, s.172

¹³⁸ Мамедов И.А. Уголовно-правовые средства противодействия коррупции: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Рязань, 2011, с.26

¹³⁹ Качелин М.С. Международно-правовые аспекты борьбы с коррупцией: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2010, с.15

Müasir Azərbaycan Respublikasında yuxarıda qeyd olunan Konvensiyaların əsas prinsipləri kontekstində dövlət qulluğu sistemində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində kompleks tədbirlər görülmüşdür. Dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiya hüquqpozmalarına görə münasibətləri tənzim edən əsas qanunvericilik aktı Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanundur¹⁴⁵. Həmin Qanunun 2-ci maddəsində vəzifəli şəxslər korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların subyektı kimi geniş xarakterizə edilir. Dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiya hüquqpozamlarına görə cinayət məsuliyyətinə dair normalar AR CM-nin "Korrupsiya cinayətləri və qulluq mənafeyi əleyhinə olan digər cinayətlər" adlanan otuz üçüncü fəsilində təsbit ediləndir. AR CM-nin 308-ci maddəsinin qeyd hissəsi ilə həmin məcəllənin "Korrupsiya cinayətləri və qulluq mənafeyi əleyhinə olan digər cinayətlər" adlanan otuz üçüncü fəsilinin müvafiq maddələrdə "vəzifəli şəxs"lərin əhatə dairəsi verilmişdir¹⁴⁶.

"Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 308-ci maddəsinin "Qeyd" hissəsində nəzərdə tutulmuş "vəzifəli şəxs" anlayışının şərh olunmasına dair" Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunun 2013-cü il 19 iyul tarixli Qərarı¹⁴⁷ ilə hakimiyyət nümayəndəsi kimi vəzifəli şəxs hesab olunan subyektlərin dairəsi müəyyən edilmişdir¹⁴⁸.

¹⁴⁵ Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125

¹⁴⁶ Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı: Hüquq Yayın Evi, 2018, 688 s.

¹⁴⁷ "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 308-ci maddəsinin "Qeyd" hissəsində nəzərdə tutulmuş "vəzifəli şəxs" anlayışının şərh olunmasına dair" Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunun 2013-cü il 19 iyul tarixli Qərarı / Respublika qəz., 2013, 7 avqust, №171

¹⁴⁸ "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 308-ci maddəsinin "Qeyd" hissəsində nəzərdə tutulmuş "vəzifəli şəxs" anlayışının şərh olunmasına dair" Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunun 2013-cü il 19 iyul tarixli Qərarı / Respublika qəz., 2013, 7 avqust, №171

Dövlət qulluqçularının hüquqi statusunun tərkib elementlərindən biri onların məsuliyyətidir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyası ilə dövlət qulluqçularının məsuliyyətinə dair ümumi normalar müəyyən edilmişdir. Konsitusiyaya ilə müəyyən edilir ki, "Konstitusiyanın və qanunların pozulması, o cümlədən Konstitusiyada və qanunlarda nəzərdə tutulan hüquqlardan sui-istifadə və ya vəzifələrin yerinə yetirilməməsi qanunla müəyyən edilən məsuliyyətə səbəb olur" (maddə 80); "... Hər kəsin dövlət orqanlarının yaxud onların vəzifəli şəxslərinin qanuna zidd hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi nəticəsində vurulmuş zərərin dövlət tərəfindən ödənilməsi hüququ vardır. Dövlət, dövlət qulluqçuları ilə birlikdə, dövlət qulluqçularının qanuna zidd hərəkətləri və hərəkətsizliyi nəticəsində insan hüquq və azadlıqlarına dəymiş ziyana görə və onların təminatının pozulmasına görə mülki məsuliyyət daşıyır" (maddə 68)¹⁴⁹.

Dövlət qulluğu haqqında Qanuna əsasən:

"Dövlət qulluqçusuna həvalə olunmuş vəzifələrin yerinə yetirilməməsi və ya lazımı şəkildə yerinə yetirilməməsi, habelə Dövlət qulluğu haqqında Qanunla müəyyən edilmiş məhdudiyyətlərə əməl olunmaması, qanunda başqa qayda nəzərdə tutulmayıbsa, intizam məsuliyyətinə səbəb olur (maddə 25.1).

Dövlət qulluqçusu Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanununun 5.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş tələblərə əməl etmədikdə və ya həmin Qanunun 9-cu maddəsində göstərilən hüquqpozmaları törətdikdə (onlar inzibati və ya cinayət məsuliyyəti yaratmadıqda) intizam məsuliyyətinə cəlb olunur (maddə 25.11)¹⁵⁰.

Dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaları iki yerə bölünür:

- bilavasitə korrupsiya hüquqpozmaları;

¹⁴⁹ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. B.: Hüquq Yayın Evi, 2016

¹⁵⁰ Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il 21 iyul tarixli 926-IQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2001, №01, maddə 1

- korrupsiyaya şərait yaradan hüquqpozmalar.

Qanunda nəzərdə tutulan hallardan başqa, vəzifəli şəxslərin fəaliyyətini tənzimləyən və ya statusunu müəyyən edən qanunvericilik aktlarında korrupsiya ilə əlaqədar digər hüquqpozmalar müəyyən edilə bilər (maddə 9). Vəzifəli şəxslər tərəfindən korrupsiya ilə əlaqədar törədilən hüquqpozmalar qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada intizam, mülki-hüquqi, inzibati və ya cinayət məsuliyyətinə səbəb olur (maddə 10.1). Vəzifəli şəxs tərəfindən Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 9-cu maddəsində nəzərdə tutulmuş hüquqpozmaların törədilməsi mülki-hüquqi, inzibati və ya cinayət məsuliyyəti yaratdıqda, vəzifəli şəxsin məsuliyyətə cəlb edilməsi Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə uyğun həyata keçirilir. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara görə intizam məsuliyyəti tədbirləri Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunla və digər qanunvericilik aktları ilə tənzimlənir. 9-cu maddədə nəzərdə tutulmuş hüquqpozmaların törədilməsi inzibati və ya cinayət məsuliyyəti yaratmadıqda, xüsusi hallara riayət edilməklə qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada intizam məsuliyyətinə səbəb olur (maddə 10.4)¹⁵¹.

Qeyd olunan hüquqi aktlarla yanaşı korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair strategiyada əsas yeri dövlət qulluğu haqqında qanunvericilik tutur. Xüsusən, korrupsiyanın profilaktikası məqsədilə səmərəlilik və şəffaflıq prinsiplərinə riayət edilməsi, qərəzsizlik, ədalətlik və səriştəlik kimi obyektiv meyarlara əsaslanan dövlət qulluğuna qəbul və dövlət qulluğu keçmə, dövlət qulluqçularının qulluqda irəliləyişi və dövlət qulluğuna xitam verilməsi sistemlərini yaratmaq, dəstəkləmək və gücləndirmək zəruri cəhətləri ilə xarakterizə edilir. Bu baxımdan müəlliflər hesab edirlər ki, korrupsiya nöqtəyi-nəzərindən ictimai müsabiqə, attestasiya, ixtisas imtahanı, xüsusən zəif hesab olunan vəzifələrin tutulması

¹⁵¹ Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125

üçün kadrların seçimi, hazırlığı və rotasiyası kimi prosedurları dövlət və bələdiyyə qulluğu sistemində korrupsiyanın üzə çıxacağına imkan verir, qulluq fəaliyyətindən şəxsi, yaxud korporativ mənafeələrdə istifadə etməyə çalışan şəxslərə maneə yaradır¹⁵².

Dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə tədbirlər sistemində kompleks olaraq aşağıdakıları daxil etmək olar:

- korrupsiyanın qarşısının alınması;
- korrupsiyaya səbəb olan amillərin müəyyən edilməsi;
- korrupsiyaya səbəb olan amillərin aradan qaldırılması;
- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların aşkar edilməsi;
- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların qarşısının alınması;
- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların dayandırılması;
- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların istintaqı;
- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların nəticə etibarlı ilə minimuma endirilməsi;
- kompleks olaraq korrupsiyaya qarşı mübarizənin əsas prinsipi kimi onun qarşısının tamamilə alınmasına yönəlmiş tədbirlərin sistemli olaraq mütəmadi həyata keçilməsi;
- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların tamamilə ləğvi;
- dövlət qulluğu sistemində korrupsiya hüquqpozmalarının qarşısının alınması, maraqlar toqquşmasının aradan qaldırılması məqsədilə dövlət qulluqçularının əmlakı, maliyyə və əmlak xarakterli öhdəlikləri haqqında məlumatlar təqdim etmək öhdəliyini qanunvericiliyə uyğun olaraq həyata keçirilməməsi.

Beynəlxalq və milli normativ hüquqi sənədlər göstərir ki, korrupsiya hüquqpozmalarının əsas subyektlərindən birincisi məhz dövlət vəzifəli şəxslər, kompleks olaraq dövlət qulluqçularıdır.

¹⁵² Карагодин Н., Карагодина И. Формирование корпуса государственных служащих: зарубежный опыт для России // Международная экономка и международные отношения. М., 1993, № 2, с.78

4.2. Korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyəti

Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri tətbiq edilən əsas sahələrdən biri dövlət qulluğu sistemidir. Dövlət qulluğunda korrupsiya cəmiyyətin dövlət hakimiyyətinə qarşı etimadının azalmasına və ölkənin beynəlxalq nüfuzunun aşağı düşməsinə səbəb olur. Demək olar ki, korrupsiyaya qarşı mübarizə siyasətinin yönəldiyi əsas sahələrindən biri dövlət qulluğudur.

Ədəbiyyatda qeyd olunur ki, korrupsiya sosial hadisə kimi kompleks və sahələrarası hüquqi tədqiqatlar tələb edir¹⁵³. Prof. B.S.Zahidovun fikrincə, korrupsiya, rüşvətخورluq, vəzifəli şəxsi ələ alma, himayədarlıq göstərmə və s. bu kimi sui-istifadə şəraitində ayrı-ayrı cinayətkar qruplar uzun müddət cəzasız şəraitdə fəaliyyət göstərməklə, onların ifşa edilmələri çətin və mürəkkəb mahiyyət daşıyır¹⁵⁴.

Beynəlxalq və milli hüquqi aktlarda təsbit edilmiş normalar dövlət qulluqçularını korrupsiya hüquqpozmalarının subyektinə kimi geniş xarakterizə edir. Belə hüquqi aktlardan biri BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasıdır¹⁵⁵. Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasında "dövlət vəzifəli şəxslər" müxtəlif aspektlərdə xarakterizə edilir. Fikrimizcə, "dövlət vəzifəli şəxslər" bu və ya digər istiqamətlər üzrə dövlətin konstitusion məqsədlərini və funksiyalarını həyata keçirən dövlət hakimiyyət və dövlət idarəetmə səlahiyyətli vəzifəli şəxslər kompleksini əhatə edir.

Eyni zamanda həmin anlayışlarda ifadə edilən "dövlət vəzifəli şəxslər" kompleksini korrupsiya hüquqpozmalarının əsas subyektləri hesab etmək olar. Nəzərə almaq lazımdır ki, "vəzifəli şəxslər"lə "dövlət vəzifəli şəxslər" anlayışları arasında kifayət qədər fərq vardır. BMT "dövlət vəzifəli şəxslər" anlayışından istifadə etməklə bəyan edir ki, dövlət vəzifəli şəxslərin öz səlahiyyətlərindən sui-istifadəsinin nəticəsində korrupsiya hüquqpozmaları törənir. Göründüyü kimi korrupsiya hüquqpozmaları üzrə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətini xarakterizə edən sənədlərdən biri BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasıdır. Bu Konvensiya müxtəlif dövlətlərin təcrübələrinə əsaslanaraq qəbul edilmiş və dövlət qulluğu sistemində dövlət vəzifəli şəxslərin korrupsiya hüquqpozmalarının qarşısının alınmasına yönəlmişdir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında vəzifəli şəxslər anlayışından aşağıdakı mənalarda istifadə edilir: qanunvericilik və (və ya) icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilmiş vəzifəli şəxslərin ... (maddə 3); insanların həyatı və sağlamlığı üçün təhlükə törədən faktları və halları gizlədən vəzifəli şəxslər ... (maddə 41); dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri ... (maddə 55); dövlət orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin ... (maddə 57); vəzifəli şəxslərin hərəkətlərindən və hərəkətsizliyindən ... (maddə 60); dövlət orqanlarının yaxud onların vəzifəli şəxslərinin ... (maddə 68); Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərinin başqa vəzifəli şəxslər tərəfindən icrası ... (maddə 105); Naxçıvan Muxtar Respublikasının ali vəzifəli şəxsi ... (maddə 136)¹⁵⁶.

Korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətinə dair normaları özündə ehtiva edən sənədlərdən biri də Avropa Şurasının "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" Konvensiyasıdır. Həmin Konvensiyanın məqsədləri üçün istifadə edilən "dövlət vəzifəli şəxslər" anlayışına "dövlət qulluqçusu", "vəzifəli şəxslər", "mer", "nazir", "hakim", cinayət qanununda müəyyən edildiyi kimi, bu funksiyaları onun ərazi-

¹⁵³ Невинский В.В. Коррупция в России: системные меры противодействия // Журнал российского права 2017, №1, с.65

¹⁵⁴ Zahidov B.S. Regional cinayətkarlığın səciyyəvi xüsusiyyətləri / "Regional cinayətkarlığın kriminoloji tədqiqinin aktual problemləri" Beynəlxalqelmi-praktik konfransın materialları. Bakı, 2014, s.60

¹⁵⁵ Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции. Принята резолюцией 58/4 Генеральной Ассамблеи от 31 октября 2003 года

http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/corruption.shtml

¹⁵⁶ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. B.: Hüquq Yayın Evi, 2016

sində həyata keçirən şəxs, prokurorlar, məhkəmə orqanlarında vəzifə tutan şəxslər, digər dövlətin hər hansı bir dövlət vəzifəli şəxsi barəsində təqibi həyata keçirən dövlət, "hüquqi şəxs" (dövlətlər, dövlət hakimiyyətini həyata keçirən digər orqanlar, eləcə də beynəlxalq təşkilatlar istisna olmaqla) statusu almış hər bir qurum daxil edilmişdir. Bu anlayışlar mahiyyət etibarını ilə Azərbaycan qanunvericiliyində bu və ya digər məzmununda təsbit edilə bilər.

Korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətinə dair normaları özündə ehtiva edən digər bir sənəd Avropa Şurasının "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" Konvensiyasıdır. Həmin Konvensiyanın 2-ci maddəsi ilə korrupsiya anlayışı aşağıdakı kimi ifadə edilir. "Bu Konvensiyanın məqsədləri üçün "korrupsiya" dedikdə, hər hansı vəzifənin normal yerinə yetirilməsini, yaxud da rüşvəti, qeyri-qanuni üstünlüyü və ya bu barədə vədi alandan tələb edilən davranışı pozan rüşvətin və ya hər hansı digər qeyri-məqbul üstünlüyün və ya bu barədə vədin birbaşa və ya dolayısı ilə istənilməsi, təklif edilməsi, verilməsi və ya alınması başa düşülür"¹⁵⁷. Konvensiya ilə korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlətlərin də məsuliyyəti müəyyən edilmişdir. Konvensiyaya əsasən dövlətlərin məsuliyyəti dedikdə, hər bir Tərəf özünün daxili hüququnda, onun vəzifəli şəxsləri tərəfindən onlar öz funksiyalarını yerinə yetirən zaman törətdikləri korrupsiya aktı nəticəsində şəxslərə dəymiş zərərin ödənilməsini dövlətdən və ya, Tərəf dövlət olmadığı təqdirdə, həmin Tərəfin müvafiq hakimiyyətdən tələb etməyə imkan verən lazımi prosedurlar nəzərdə tutur (maddə 5)¹⁵⁸.

¹⁵⁷ "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" Konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli 571-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 12

¹⁵⁸ "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" Konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30

MDB dövlətlərinin Parlamentlərarası Assambleyasının "Antikorrupsiya siyasəti haqqında qanunvericiliyin əsasları" Model Qanunda korrupsiya və korrupsiya hüquqpozmaları aşağıdakı kimi təsbit edilir:

Korrupsiya - rüşvət vermək (rüşvət alma və ya vermək), şəxsin ictimai statusundan özünə və ya yaxınlarına cəmiyyətin və dövlətin hüquqi maraqlarına zidd olaraq fayda əldə etmək (əmlak, xidmət və ya imtiyaz və ya üstünlük, həmçinin qeyri-əmlak xarakterli) üçün istənilən qanunsuz istifadəsi və ya bu cür faydaların müəyyən bir şəxsə qeyri-qanuni verilməsidir.

Korrupsiya hüquqpozmaları - korrupsiya əlamətlərinə malik bir hərəkətdir ki, bunun üçün normativ hüquqi aktla mülki-hüquqi, intizam, inzibati və ya cinayət məsuliyyəti müəyyən edilir¹⁵⁹.

Fikrimizə, model qanunda təsbit edilmiş yanaşma daha adekvatdır. Ona görə ki, korrupsiyanın əsasını müxtəlif növ hüquqpozuntusu təşkil edir. Dövlət qulluqçularının hüquqi statusunun tərkib elementlərindən biri onların məsuliyyətidir. Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının "Məsuliyyət" adlanan 80-ci maddəsi ilə müəyyən edilir ki, "Konstitusiyanın və qanunların pozulması, o cümlədən Konstitusiyada və qanunlarda nəzərdə tutulan hüquqlardan sui-istifadə və ya vəzifələrin yerinə yetirilməməsi qanunla müəyyən edilən məsuliyyətə səbəb olur"¹⁶⁰. Konstitusiyanın "Özbaşınalıqdan müdafiə və vicdanlı davranış hüququ" adlanan 68-ci maddəsində təsbit edilir ki, "... Hər kəsin dövlət orqanlarının yaxud onların vəzifəli şəxslərinin qanuna zidd hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi nəticəsində vurulmuş

dekabr tarixli 571-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 12

¹⁵⁹ "Модельный закон основы законодательства об антикоррупционной политике" Постановление №22-15 от 15 ноября 2003 года Межпарламентская Ассамблея государств-участников Содружества Независимых Государств / Информационный бюллетень, 2004, №33, с.225 / <http://iacis.ru/upload/iblock/e78/151.pdf>

¹⁶⁰ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. B.: Hüquq Yayın Evi, 2016

zərərin dövlət tərəfindən ödənilməsi hüququ vardır. Dövlət, dövlət qulluqçuları ilə birlikdə, dövlət qulluqçularının qanuna zidd hərəkətləri və hərəkətsizliyi nəticəsində insan hüquq və azadlıqlarına dəymiş ziyana görə və onların təminatının pozulmasına görə mülki məsuliyyət daşıyır"¹⁶¹.

Fikrimizcə, korrupsiya hüquqpozmalarına dair müddəaları özündə ehtiva edən ümumi konstitusion normaların dövlət qulluqçuları tərəfindən pozulması onların konstitusion hüquqi məsuliyyətini şərtləndirir. Eyni zamanda konstitusiyaya ilə müəyyən edilmiş məsuliyyət korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətini özündə ehtiva edir.

Müasir Azərbaycan Respublikasında yuxarıda qeyd olunan Konvensiyaların prinsipləri kontekstində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində bir sıra əsaslı və əməli tədbirlər görülmüşdür. Belə ki, Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun əsas məqsədinin korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaları özündə ehtiva edən amillər təşkil edir.

Yuxarıda göstərilən normativ müddəalar korrupsiyanı xüsusi növ hüquqpozuntusu kimi xarakterizə edir. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların subyektləri isə özünəməxsusluğu ilə seçilir. Dövlət vəzifəli şəxslərin korrupsiya əməli hesab edilən hüquqazidd davranışı korrupsiya hüquqpozuntusunu ilə nəticələnir.

AR CM 308-ci maddəsinin qeyd hissəsində həmin məəcəllənin otuz üçüncü fəsilinin ("Korrupsiya cinayətləri və qulluq mənafeyi əleyhinə olan digər cinayətlər") müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş "vəzifəli şəxs"lərin əhatə dairəsi müəyyən edilmişdir¹⁶². AR CM ilə "vəzifəli şəxs"lərin əhatə dairəsinə: hakimiyyət nümayəndələri, o cümlədən Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyən olunmuş qaydada dövlət orqanlarına seçilmiş və ya təyin edilmiş, yaxud xüsusi səlahiyyət əsasında dövlət ... orqanlarını təmsil edən şəxslər, zabit,

gizir və ya miçman olan hərbi qulluqçular, dövlət qulluqçuları (dövlət qulluğunun xüsusi növündə çalışan şəxslər daxil olmaqla), ... xarici ölkələrin dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri, xarici ölkələrin seçkili dövlət orqanlarının üzvləri, beynəlxalq təşkilatların vəzifəli şəxsləri və digər qulluqçuları, beynəlxalq parlament assambleyalarının üzvləri; beynəlxalq məhkəmələrin hakimləri və digər vəzifəli şəxsləri, Azərbaycan Respublikası və ya xarici ölkələrin qanunlarına, habelə Azərbaycan Respublikasının tərəfdar çıxdığı beynəlxalq müqavilələrə əsasən fəaliyyət göstərən yerli, xarici və beynəlxalq arbitrlər, xarici andlı iclasçılar¹⁶³ da daxil edilmişdir.

Fikrimizcə, dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiya hüquqpozmaları üzrə tədbirlər sistemi özündə aşağıdakıları ehtiva edir:

- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozuntusunun qarşısının alınması, korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozuntusuna səbəb olan halların aşkar edilməsi;
- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozuntusuna səbəb olan halların vaxtında aradan qaldırılması;
- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozuntusuna görə dövlət qulluqçusunu müvafiq hüquqi məsuliyyətə cəlb edilməsi;
- korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların minimuma endirilməsi və ya tamamilə ləğv edilməsi;
- korrupsiyaya qarşı mübarizənin əsas prinsipi kimi onun qarşısının əsasən alınması üzrə kompleks tədbirlərin sistemli şəkildə, mütəmadi olaraq tətbiq edilməsi.

"Vəzifəli şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlumatların təqdim edilməsi Qaydaları"nın¹⁶⁴ 5.2-ci maddəsinə əsasən "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Qanunun 5.1-ci

¹⁶³ Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı: Qanun, 2018

¹⁶⁴ "Vəzifəli şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlumatların təqdim edilməsi Qaydaları"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 24 iyun tarixli 945-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №08, maddə 690

¹⁶¹ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. B.: Hüquq Yayın Evi, 2016

¹⁶² Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı: Qanun, 2018

maddəsində göstərilən məlumatlara vəzifəli şəxslərin ailə üzvlərinin (əri və ya arvadı və onunla birgə yaşayan valideynləri və uşaqları) əmlakı, maliyyə və əmlak xarakterli öhdəlikləri haqqında məlumatlar da daxildir¹⁶⁵. Vəzifəli şəxslər tərəfindən "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Qanunun 5.1-ci maddəsində müəyyən edilmiş tələblərə əməl olunmaması, yəni bu maddədə nəzərdə tutulmuş məlumatların üzürsüz səbəbdən vaxtında təqdim edilməməsi və ya qəsdən natamam, yaxud təhrif edilmiş məlumatların təqdim olunması həmin şəxslərin intizam məsuliyyətinə cəlb olunmasına səbəb ola bilər. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiya hüquqpozmalarının qarşısının alınması, maraqlar toqquşmasının aradan qaldırılması məqsədilə dövlət qulluqçularının əmlakı, maliyyə və əmlak xarakterli öhdəlikləri haqqında bəyannamələr təqdim etmək öhdəliyi həyata keçirilməlidir.

Korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətini müəyyən edən amilləri aşağıdakı kimi xarakterizə etmək olar:

➤ Korrupsiya hüquqpozmaları dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətinin tərkib hissəsini təşkil edir.

➤ Korrupsiya hüquqpozmaları dövlət qulluqçularının müvafiq hüquqi məsuliyyətə cəlb edilməsinin faktiki əsasları kimi çıxış edir.

➤ Dövlət qulluqçuları tərəfindən törədilmiş korrupsiya hüquqpozmalarının tərkibi onların müvafiq hüquqi məsuliyyətə cəlb edilməsini şərtləndirir.

➤ Dövlət qulluqçuları tərəfindən korrupsiya ilə əlaqədar törədilən hüquqpozmalar qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada intizam, mülki-hüquqi, inzibati və ya cinayət məsuliyyəti yaradır.

➤ Dövlət qulluğu sistemində korrupsiya hüquqpozmaları konstitusion hüquqi məsuliyyətin yaranmasına da səbəb olur.

➤ Bütün növ dövlət vəzifəli şəxslər - dövlət qulluqçuları korrupsiya hüquqpozmalarının subyekti kimi çıxış edir.

Fikrimizcə, statusundan asılı olmayaraq dövlət vəzifəli şəxslər bu və ya digər istiqamətlər üzrə dövlətin konstitusion məqsədlərini və funksiyalarını həyata keçirən dövlət hakimiyyət və dövlət idarəetmə səlahiyyətli vəzifəli şəxslər kompleksini əhatə edir.

4.3. Korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının konstitusion-hüquqi məsuliyyəti

Korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətinin müəyyən edilməsində konstitusion müddəalar və onun əsasında qəbul edilmiş normalar böyük əhəmiyyət kəsb edir. Buna səbəb olan əsas amilləri aşağıdakı kimi ifadə etmək olar:

- dövlət qulluqçuları dövlətin konstitusion məqsədlərinin və funksiyalarının birbaşa icraçısıdır;

- dövlət qulluqçuları dövlətin cəmiyyət qarşısında öhdəliyinin təminatçısıdır;

- dövlət qulluqçuları dövlətin beynəlxalq nüfuzunun təminatçısıdır;

- dövlət qulluqçuları xalqa mənsub olan dövlət hakimiyyətinin həyata keçirilməsinin birbaşa iştirakçısıdır;

- dövlət qulluqçuları dövlət və xalq birliyinin təməl prinsiplərinin daşıyıcısıdır.

Bu amillər belə qənaətə gəlməyə əsas verir ki, dövlət qulluqçuları həm kompleks olaraq, həm də xüsusilə korrupsiya hüquqpozmalarına görə konstitusion-hüquqi məsuliyyət daşıyırlar. Bu baxımdan demək olar ki, korrupsiya hüquqpozmaları dövlət qulluqçularının konstitusion-hüquqi məsuliyyətinin əsas elementlərindən biri kimi çıxış edir.

¹⁶⁵ "Vəzifəli şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlumatların təqdim edilməsi Qaydaları"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 24 iyun tarixli 945-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №08, maddə 690

Dövlət qulluğu haqqında Qanuna əsasən "Dövlət qulluğu Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və digər qanunvericilik aktlarına uyğun olaraq dövlətin məqsədlərinin və funksiyalarının həyata keçirilməsi sahəsində dövlət qulluqçularının öz vəzifə səlahiyyətlərini yerinə yetirməsidir (maddə 2.1)¹⁶⁶. Bu anlayışdan aydın görünür ki, Konstitusiyaya uyğun olaraq dövlətin məqsədlərinin və funksiyalarının həyata keçirilməsi dövlət qulluqçularının fəaliyyətinin ən məsuliyyətli tərkib elementi kimi çıxış edir. Eyni zamanda onların hüquqi statusunun konstitusion mahiyyətini özündə ehtiva edir. Ədəbiyyatda qeyd edilir ki, korrupsiya dövlət qulluqçularının elə hərəkət tərzidir ki, bu zaman həmin qulluqçular qanun və mənaəviyyət normalarının ziddinə olaraq varlanırlar və yaxud onlara verilmiş hakimiyyətdən sui-istifadə edərək yaxın adamlarının varlanmasına şərait yaradırlar. Korrupsiyanın əsas növlərindən biri kimi inzibati korrupsiya daha çox təzahür edir¹⁶⁷. Müəlliflər doktrinal anlama əsaslanaraq ifadə edirlər ki, korrupsiya dövlət, bələdiyyə, qanunvericilik, icra və məhkəmə hakimiyyəti qurumlarının məmurları, işçiləri və nümayəndələrinin və ya kommərsiya təşkilatlarının işçiləri və üzvlərinin öz statuslarından istifadə edərək hər hansı üstünlüklərə nail olmasıdır¹⁶⁸.

Dövlət qulluğu sistemində korrupsiya hüquqpozmaları əsasən korrupsiyaya şərait yaradan, həmçinin qanuna zidd olaraq nemətlər və üstünlüklərin verilməsi və ya əldə edilməsi yolu ilə həyata keçirilən, nəticə etibarlı ilə dövlət qulluqçularının intizam, mülki-hüquqi, inzibati, cinayət və konstitusion hüquqi məsuliyyətinə səbəb olan hərəkət və hərəkətsizliyin məcmusu kimi xarakterizə etmək olar.

¹⁶⁶ Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il 21 iyul tarixli 926-IQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2001, №01, maddə 1

¹⁶⁷ Ümumdövlət davranış etikası sistemləri. "Transparens international" vəsaiti. Bakı: Mütərcim, 2000, s.11

¹⁶⁸ Məmmədov R.F., Qəmbərov H.D., Məmmədov X.R. Korrupsiya ilə mübarizə: beynəlxalq hüquq və Azərbaycan Respublikasının milli qanunvericilik təcrübəsi. Bakı: Azərnaşr, 2013, s.9-10

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasında təsbit edilmiş "dövlət vəzifəli şəxs" anlayışı dövlətin konstitusion məqsədlərini və funksiyalarını həyata keçirən dövlət qulluqçularının kompleksini özündə ehtiva edir. Konvensiyanın 2-ci maddəsinə əsasən "əsas hüquqpozma" dedikdə, törədilməsi nəticəsində bu Konvensiyanın 23-cü maddəsi ilə müəyyən edilən hüquqpozmanın predmeti ola bilən gəlirin əldə edilməsinə səbəb olan hüquqpozma başa düşülür¹⁶⁹. Həmin Konvensiyada daha sonra təsbit edilir ki, "Öz konstitusiyasına və hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə riayət etmək şərti ilə hər bir iştirakçı Dövlət qanunsuz varlanmanı, yəni dövlət vəzifəli şəxsin əmlakının onun öz qanuni gəlirlərinə nisbətə ağılabatan surətdə əsaslandırma bilmədiyi xeyli artımını, bu, qəsdən edildikdə, cinayət hüquqpozması kimi təsnif etmək üçün lazım gələn qanunvericilik və başqa tədbirlərin görülməsi məsələsinə baxır (maddə 20)¹⁷⁰. Hər bir iştirakçı Dövlət bu Konvensiyaya uyğun olaraq tanınmış hüquqpozmaların törədilməsinə görə hüquqpozmanın təhlükəlilik dərəcəsinə uyğun olan sanksiyalar müəyyən edir. Hər bir iştirakçı Dövlət, bir tərəfdən, öz dövlət vəzifəli şəxslərinə onların funksiyalarının yerinə yetirilməsi ilə əlaqədar verilmiş bütün immunitetlər və yurisdiksiya imtiyazları, digər tərəfdən isə, bu Konvensiyaya uyğun olaraq tanınmış hüquqpozmalarla bağlı səmərəli istintaq, cinayət təqibi aparmaq və məhkəmə qərarları çıxarmaq imkanı arasında, öz hüquq sistemində və konstitusiya prinsiplərinə uyğun olaraq

¹⁶⁹ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

¹⁷⁰ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

lazımı müvazinət müəyyənləşdirmək və təmin etmək üçün zəruri tədbirləri görür (maddə 30)¹⁷¹.

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının qeyd edilən müddəaları korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətinin konstitusiyaya əsaslarının müəyyən edilməsinin beynəlxalq-hüquqi elementlərini göstərir, həmçinin milli hüquq sisteminin və konstitusiyaya prinsiplərinin üstünlüyünü özündə ehtiva edir.

Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 80-ci maddəsi ilə ("Məsuliyyət") müəyyən edilir ki, "Konstitusiyanın və qanunların pozulması, o cümlədən Konstitusiyada və qanunlarda nəzərdə tutulan hüquqlardan sui-istifadə və ya vəzifələrin yerinə yetirilməməsi qanunla müəyyən edilən məsuliyyətə səbəb olur"¹⁷². Konstitusiyanın 68-ci maddəsində ("Özbaşmalıqdan müdafiə və vicdanlı davranış hüququ") təsbit edilir ki, "... Hər kəsin dövlət orqanlarının yaxud onların vəzifəli şəxslərinin qanuna zidd hərəkətləri və ya hərəkətsizliyi nəticəsində vurulmuş zərərin dövlət tərəfindən ödənilməsi hüququ vardır. Dövlət, dövlət qulluqçuları ilə birlikdə, dövlət qulluqçularının qanuna zidd hərəkətləri və hərəkətsizliyi nəticəsində insan hüquq və azadlıqlarına dəymiş ziyana görə və onların təminatının pozulmasına görə mülki məsuliyyət daşıyır"¹⁷³. Konstitusiyada təsbit edilmiş normalar bir tərəfdən hüquqi məsuliyyətin konstitusion prinsiplərini, digər tərəfdən isə korrupsiya hüquqpozmalarına görə dövlət qulluqçularının hüquqi məsuliyyətinin konstitusion-hüquqi elementlərini özündə ehtiva edir. Fikrimizcə, hüquqi məsuliyyətə dair konstitusion prinsipləri özündə ehtiva edən müddəalar dövlət vəzifəli şəxslərin - dövlət qulluqçularının konstitusion hüquqi məsuliyyətinin ümumi əsaslarını müəyyən

edir. Bu baxımdan demək olar ki, korrupsiya hüquqpozmalarına dair prinsipləri özündə ehtiva edən ümumi konstitusion normaların dövlət vəzifəli şəxslər - dövlət qulluqçuları tərəfindən pozulması onların konstitusion-hüquqi məsuliyyətini şərtləndirir.

Fikrimizcə, dövlət qulluqçularının konstitusion-hüquqi məsuliyyəti dedikdə, onların xalq qarşısında daşdığı sosial, siyasi, hüquqi və mənəvi məsuliyyətin kompleksi başa düşülür. Nəzərə almaq lazımdır ki, dövlət hakimiyyətinin həyata keçirilməsində birbaşa iştirak edən hər bir vətəndaş dövlət və xalq qarşısında ilk növbədə konstitusion-hüquqi məsuliyyət daşıyır. Dövlət qulluqçularının fəaliyyətində korrupsiya halları isə onların məsuliyyətinin konstitusion-hüquqi elementlərini şərtləndirir.

Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasında vəzifəli şəxs termini müxtəlif məqsədlər üçün aşağıdakı mənalarda istifadə edilir:

- seçilməsi, təyin edilməsi və ya təsdiq edilməsi müvafiq olaraq qanunvericilik və (və ya) icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyətlərinə aid edilmiş vəzifəli şəxslərin ... (maddə 3);
- insanların həyatı və sağlamlığı üçün təhlükə törədən faktları və halları gizlədən vəzifəli şəxslər ... (maddə 41);
- dövlət orqanlarının vəzifəli şəxsləri ... (maddə 55);
- dövlət orqanlarının və onların vəzifəli şəxslərinin ... (maddə 57);
- ...vəzifəli şəxslərin hərəkətlərindən və hərəkətsizliyindən ... (maddə 60);
- ... dövlət orqanlarının yaxud onların vəzifəli şəxslərinin ... (maddə 68);
- Azərbaycan Respublikası Prezidentinin səlahiyyətlərinin başqa vəzifəli şəxs tərəfindən icrası ... (maddə 105);
- Naxçıvan Muxtar Respublikasının ali vəzifəli şəxsi ... (maddə 136)¹⁷⁴.

Fikrimizcə, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasında təsbit edilmiş vəzifəli şəxs anlayışı bir sıra hallarda konkretləş-

¹⁷¹ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

¹⁷² Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. B.: Hüquq Yayın Evi, 2016

¹⁷³ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. B.: Hüquq Yayın Evi, 2016

¹⁷⁴ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. B.: Hüquq Yayın Evi, 2016

dirilməlidir. Konstitusiyanın 3, 55, 57, 68 və 105-ci maddələrində nəzərdə tutulmuş "vəzifəli şəxs" sözlərinin "dövlət vəzifəli şəxs" sözləri ilə əvəz edilməsi məqsədmüvafiq olardı.

Nəticədə:

- konstitusion müddəalar konkretləşər;
- BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasında "dövlət vəzifəli şəxs"lərə dair ifadə edilmiş müddələrə uyğunluq konsitusion normalar səviyyəsində təmin edilmiş olar;

- dövlətin konstitusion məqsədlərinin və funksiyalarının həyata keçirilməsi nöqtəyi-nəzərdən dövlət vəzifəli şəxslərin konstitusion-hüquqi məsuliyyətinin ilkin əsasları müəyyən edilər.

Buna görə də, Azərbaycan Respublikası Konstitusiyasının 3, 55, 57, 68 və 105-ci maddələrində təsbit edilmiş "vəzifəli şəxs" sözlərinin "dövlət vəzifəli şəxs" sözləri ilə əvəz edilərək gələcəkdə yeni redaksiyada referenduma çıxırılması məqsədmüvafiq olardı.

4.4. Dövlət vəzifəli şəxslər korrupsiya hüquqpozmalarının subyekt kimi

Cəmiyyətin inkişafının müasir mərhələsində korrupsiyaya qarşı səmərəli mübarizə tədbirləri böyük əhəmiyyətə malikdir. Buna görə də, korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların subyektlərinin statusu və hüquqi məsuliyyətinə dair məsələ elmi və təcrübi maraq kəsb edir. Korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların subyektləri dairəsində dövlət vəzifəli şəxslər üstünlük təşkil edir. Bunun məntiqi mahiyyəti ondan ibarətdir ki, korrupsiya əməli dövlət vəzifəli şəxslərin öz səlahiyyətlərindən sui-istifadənin nəticəsində törənir. Vəzifəli şəxs anlayışı daha geniş subyektlər dairəsini əhatə edir. Fikrimizcə, korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların subyekt tərkibini müəyyən edərkən ilk növbədə dövlət vəzifəli şəxslər nəzərdə tutulmalıdır. Dövlət vəzifəli şəxslər isə dövlət hakimiyyət və idarəetmə səlahiyyətinə malik olduğu bütün müddət ərzində korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların real subyekt olur. Digər kateqoriyaya mənsub

vəzifəli şəxslər isə korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların potensial subyekt kimi çıxış edirlər. Tarix göstərir ki, korrupsiya neqativ sosial təzahürdür və onun tamamilə aradan qaldırılması hələki qeyri-mümkün hesab edilir.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə tədbirləri daha çox tətbiq edilən sahə dövlət qulluğu sistemidir. Bu təsadüfi xarakter daşımır. Dövlət qulluğu haqqında Qanunun 14.2-ci maddəsinə əsasən "İnzibati vəzifə tutan və hakimiyyət səlahiyyətləri alan dövlət qulluqçusu dövlət vəzifəli şəxsdir"¹⁷⁵. Dövlət qulluğu dövlət qulluqçularının fəaliyyəti nəticəsində həyata keçir. Dövlət qulluğunda korrupsiya halları cəmiyyətin dövlət hakimiyyətinə qarşı etimadının azalmasına və ölkənin beynəlxalq nüfuzunun aşağı düşməsinə səbəb olur.

Ədəbiyyatda haqlı olaraq qeyd edilir ki, korrupsiya sosial hadisə kimi kompleks və sahələrarası hüquqi tədqiqatlar tələb edir¹⁷⁶. F.M.Ələsgərov yazır ki, müasir idarəçilikdə, korrupsiya hallarının qarşısının alınmasında əsas preventiv vasitələrdən biri kimi dövlət orqanlarının fəaliyyətində şəffaflıq çıxış edir. Şəffaflıq dövlət orqanlarını daha məsuliyyətli edir, ictimai nəzarəti gücləndirir¹⁷⁷. Prof. Ə.H.Rzayev haqlı olaraq yazır ki, korrupsiya ilə mübarizə ilk növbədə, onu yaradan səbəblərin aradan qaldırılmasına yönəlməlidir. Müəllif korrupsiyanın yayılmasının əsas səbəblərinə aşağıdakıları daxil edir: dövlət qulluqçularının maaşının aşağı olması, iqtisadi sahədə boşluqların olması, cəmiyyətdə sosial-ədalət prinsipinin pozulması, məmurların müəyyən qismində (xüsusən də qərarları qəbul etməkdə iştirakı olan dövlət məmurlarında) cəzasızlığa əminlik hissənin formalaşması, mənəvi-əxlaq dəyərlərinin aşağı düşməsi, istənilən yolla varlanmaq

¹⁷⁵ Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il 21 iyul tarixli 926-IQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2001, №01, maddə 1

¹⁷⁶ Невинский В.В. Коррупция в России: системные меры противодействия // Журнал российского права 2017, №1, с.65

¹⁷⁷ Ələsgərov F.M. Heydər Əliyevin dövlət quruculuğu siyasəti və hüquq islahatları / Azərbaycan qəz., 2013, 07 may

istəyən təbəqənin mövcudluğu və s.¹⁷⁸. Prof. F.Cavadov və Y.Abdullayev hesab edirlər ki, təkcə dövlət məmurların vəzifə maaşlarının artırılması yolu ilə dövlət qulluğunda korrupsiya problemini həll etmək mümkün deyildir. Bu sahədə hüquqi, təşkilati və digər xarakterli tədbirlərin bütöv kompleksinin reallaşdırılması zəruridir. Dövlət qulluqçularının sosial təminatı üzrə effektiv dövlət siyasətini qətiyyət və ardıcılıqla, məqsəd-yönlü şəkildə formalaşdırmaq lazımdır¹⁷⁹. A.X.Qədirovun fikrincə, neqativ sosial hadisələrdən biri də hakimiyyətin və idarəetmənin müxtəlif səviyyələrində və strukturlarında təzahür edən korrupsiya hallarıdır¹⁸⁰. S.S.Sultanov hesab edir ki, korrupsiya cəmiyyət tərəfindən ayrı-ayrı sosial institutlara və ya şəxslərə hakimiyyət imkanlarının verilməsini və ya axırıncıların belə imkanları qəsb etməsini şərtləndirən və idarəçiliyin əksər modellərinə xas olan neqativ hal olmaqla hakimiyyət funksiyasından qeyri-qanuni istifadəyə yol açan, şəxsi qazanc məqsədini ictimai maraqlardan üstün tutan, cəmiyyət üçün ciddi siyasi, iqtisadi, hüquqi və s. təhdid yaradan qeyri-humanist xarakterli sosial hadisədir¹⁸¹.

Elmi mülahizələr korrupsiyanı müxtəlif tərkib elementli hüquqpozuntusu kimi xarakterizə edir. Korrupsiyanın daxili komponentləri göstərir ki, korrupsiya hüquqpozmalarına qarşı mübarizə güclü siyasi iradə və işlək qanunvericilik mexanizmləri tələb edir. Çünki, korrupsiya hüquqpozmaları sadə insanlar tərəfindən deyil, hakimiyyət səlahiyyətinə malik vəzifəli şəxslər, o cümlədən də dövlət vəzifəli şəxslər tərəfindən törədilir. Ədəbiyyatda "korrupsiya

hüquqpozmaları" anlayışına dair bir sıra yanaşmalar mövcuddur¹⁸².

Korrupsiya hüquqpozmaları dövlət vəzifəli şəxslərin hüquqi məsuliyyətinin bütün növünü əhatə edir. Dövlət vəzifəli şəxslər tərəfindən korrupsiya ilə əlaqədar törədilən hüquqpozmalar onların qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada intizam, mülki-hüquqi, inzibati, cinayət və konstitusion hüquqi məsuliyyətinə səbəb olur.

Həm beynəlxalq, həm də milli hüquqi aktlarda təsbit edilmiş normalar dövlət vəzifəli şəxsləri korrupsiya hüquqpozmalarının əsas subyektinə kimi xarakterizə edir. Belə hüquqi aktlardan biri Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasıdır¹⁸³.

BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasında "dövlət vəzifəli şəxs"lər korrupsiya hüquqpozmalarının əsas subyektinə kimi bir neçə aspektdə ifadə edilir. Həmin Konvensiyaya əsasən "dövlət vəzifəli şəxs" dedikdə, müvafiq statuslara malik dövlət vəzifəli şəxslər, o cümlədən dövlətin məqsədlərini və funksiyalarını həyata keçirən dövlət qulluqçuları nəzərdə tutulur.

Dövlət vəzifəli şəxslər üçün zəruri olan amillərdən biri də onların davranışdır. Bunu nəzərə alaraq BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının 8-ci maddəsində¹⁸⁴ dövlət vəzifəli şəxslər üçün davranış kodekslərinin qəbul edilməsinin əsas elementləri müəyyən edilmişdir. Davranış kodeksi korrupsiya ilə

¹⁸² Козлов Т.Л., Бахарев А.В., Воробьев А.Г., Павловская Н.В. Выявление нарушений законодательства о противодействии коррупции средствами прокурорского надзора. Методические рекомендации. М.: Академия Генеральной Прокуратуры Российской Федерации, 2012, с.13; Коробченко В.В., Иванкина Т.В. Правовая природа ответственности гражданских служащих за коррупционные правонарушения // Актуальные проблемы российского права. 2016, №7, с.31-41

¹⁸³ Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции. Принята резолюцией 58/4 Генеральной Ассамблеи от 31 октября 2003 года
http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/corruption.shtml

¹⁸⁴ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890

¹⁷⁸ Rzayev Ə.H. Dövlət qulluğunun hüquqi əsasları. Bakı: Elm, 2011, s.414

¹⁷⁹ Cavadov F., Abdullayev Y. Azərbaycanda antikorrupsiya siyasətinin əsas istiqamətləri // Məhkəmə ekspertizası, kriminalistika və kriminologiyanın aktual məsələləri. Elmi əsərlər məcmuəsi, 2014, №60, s.15

¹⁸⁰ Qədirov A.X. Korrupsiya cinayətlərinin anlayışı, mahiyyəti və kriminalistik xarakteristikası. Monoqrafiya. Bakı: Elm və təhsil, 2014, s.5

¹⁸¹ Sultanov S.S. Korrupsiya - hakimiyyət münasibətlərində ictimai maraqların fərdi sui-istifadəyə məruz qoyulması fenomeni kimi // Bakı Universitetinin Xəbərləri. Sosial-siyasi elmlər seriyası, 2015, №4, s.66

mübarizə məqsədi kimi çıxış edir. Konvensiya ilə müəyyən edilir ki, Hər bir İştirakçı Dövlət:

- digər tədbirlərlə yanaşı həmçinin daxili hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq, öz dövlət vəzifəli şəxslərinin vicdanlılığını, şərəfliliyini və məsuliyyətliliyini təşviq edir.

- xüsusilə, dövlət funksiyalarının düzgün, vicdanla və lazımı qaydada yerinə yetirilməsi üçün öz institusional və hüquqi sistemləri çərçivəsində davranış kodekslərini və standartlarını tətbiq etməyə çalışır.

- bu maddənin müddələrinin tətbiq edilməsi üçün, lazım gəldikdə və öz hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq, regional, regionlararası və çoxtərəfli təşkilatların müvafiq təşəbbüslərini, məsələn, Baş Assambleyanın 12 dekabr 1996-cı il tarixli 51/59 nömrəli qətnaməsinin əlavəsində əks olunmuş dövlət vəzifəli şəxslərin beynəlxalq davranış kodeksini nəzərə alır.

- dövlət vəzifəli şəxslərin öz funksiyalarını yerinə yetirən zaman aşkar etdiyi korrupsiya əməlləri barədə müvafiq orqanlara xəbər verməsinə şərait yaradan tədbir və sistemləri müəyyən etmək məsələsini də öz hüquq sisteminin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq nəzərdən keçirir.

- lazım gəldikdə və öz daxili qanunvericiliyinin əsas prinsiplərinə uyğun olaraq, dövlət vəzifəli şəxslər qismində onların vəzifələrinə münasibətdə maraqlar toqquşması yarada bilən, digərləri ilə yanaşı həmçinin qulluqdan kənar fəaliyyəti, məşğuliyyəti, investisiyaları, aktivləri və əhəmiyyətli hədiyyələri və ya faydaları barədə müvafiq orqanlara bəyannamə vermək öhdəliyini doğuran tədbir və sistemləri müəyyən etməyə çalışır.

- Hər bir İştirakçı Dövlət bu maddəyə uyğun olaraq qəbul edilmiş kodeksləri və standartları pozan dövlət vəzifəli şəxslər barəsində intizam və digər tədbirlər görülməsi məsələsini öz daxili qanunvericiliyinin əsas prinsiplərinə uyğun surətdə nəzərdən keçirir.

Fikrimizcə, Konvensiyada müxtəlif aspektlərdə ifadə edilən "dövlət vəzifəli şəxs"lər dedikdə, bu və ya digər istiqamətlər üzrə dövlətin konstitusion məqsədlərini və funksiyalarını həyata

keçirən dövlət hakimiyyət və dövlət idarəetmə səlahiyyətlərinə malik dövlət vəzifəli şəxslər kompleksi anlaşılmalıdır. Dövlətin konstitusion məqsədlərini və funksiyalarını həyata keçirən dövlət vəzifəli şəxslər kompleksi korrupsiya hüquqpozmalarının əsas subyekti kimi çıxış edir. Bir sıra sənədlərdə korrupsiya hüquqpozmalarının subyekti kimi vəzifəli şəxs anlayışından istifadə edilir. Vəzifəli şəxs anlayışı daha geniş subyekt tərkibini, müxəlif statuslu subyektlər dairəsini əhatə edir. Buna görə də, nəzərə almaq lazımdır ki, "vəzifəli şəxs"lə "dövlət vəzifəli şəxs" anlayışları arasında kifayət qədər böyük fərq vardır. BMT haqlı olaraq "dövlət vəzifəli şəxs" anlayışından istifadə edir. Qeyd olunduğu kimi məhz dövlət vəzifəli şəxslərin öz səlahiyyətlərindən sui-istifadəsinin nəticəsində korrupsiya hüquqpozmaları törənir. Göründüyü kimi korrupsiya hüquqpozmaları üzrə dövlət vəzifəli şəxslərin hüquqi məsuliyyətini xarakterizə edən əsas sənədlərdən biri BMT-nin Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasıdır. Bu Konvensiya müxtəlif dövlətlərin təcrübələrinə əsaslanaraq qəbul edilmiş və dövlət qulluğu sistemində, o cümlədən dövlət vəzifəli şəxslər tərəfindən törədilən korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların qarşısının alınmasına yönəldilmişdir.

Təcrübə göstərir ki, korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalar daha çox dövlət vəzifəli şəxslər tərəfindən törədilir. Dövlət vəzifəli şəxslərin fəaliyyəti dövlət hakimiyyət və dövlət idarəetmə orqanlarında həyata keçirilir. Buna görə də, hakimiyyət və idarəetmə səlahiyyətlərinə malik olan dövlət vəzifəli şəxslər korrupsiya hüquqpozmalarının əsas subyektlərindən biridir. Dövlət vəzifəli şəxslərin fəaliyyətində qanuniliyinin, şəffaflığının və səmərəliliyinin təmin edilməsi korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair tədbirlər sisteminin tərkib hissəsidir. Dövlət qulluğu sistemində korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozuntusu dedikdə, dövlət vəzifəli şəxslərin fəaliyyətinin neqativ nəticələri anlaşılır. Nəticədə dövlət vəzifəli şəxslər korrupsiya hüquqpozmalarının subyektlərindən biri kimi çıxış edir.

Dövlət vəzifəli şəxsləri korrupsiya hüquqpozmalarının subyekti kimi müəyyən edən və onların hüquqi məsuliyyətini özündə ehtiva

edən sənədlərdən biri də Avropa Şurasının "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" (27.01.1999) Konvensiyasıdır.

Dövlət vəzifəli şəxsləri korrupsiya hüquqpozmalarının subyekti kimi xarakterizə edən və onların hüquqi məsuliyyətini müəyyən edən digər bir sənəd isə Avropa Şurasının "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" (04.11.1999) Konvensiyasıdır.

Yuxarıda qeyd olunan Konvensiyaların prinsipləri kontekstində və Azərbaycanda uğurla həyata keçirilən siyasətin nəticəsində korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində bir sıra əsaslı və əməli tədbirlər həyata keçirilmişdir. Azərbaycanda korrupsiyaya qarşı mübarizə sahəsində normativ müddəaları özündə kompleks şəkildə ehtiva edən əsas normativ hüquqi akt Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunudur¹⁸⁵. Qanunun preambulasında onun təsir dairəsi və məqsədi geniş şəkildə təsbit edilmiş və korrupsiyaya anlayış verilmişdir. Korrupsiyaya Qanunla verilmiş anlayışın məzmunundan aydın görünür ki, vəzifəli şəxs termini ümumi mənada ifadə olunur və daha geniş subyektlər dairəsini əhatə edir. Bu bir tərəfdən müsbət qiymətləndirilir. Digər tərəfdən isə terminologiya baxımından korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların əsas subyekti olan "dövlət vəzifəli şəxslər" kompleksini özündə xüsusi olaraq ifadə etmir. Eyni zamanda beynəlxalq sənədlərə əsasən korrupsiya hüquqpozmalarının əsas subyektlərindən birincisi məhz dövlət vəzifəli şəxslərdir. Buna görə də, qanunvericilikdə olan boşluğu aradan qaldırmaq və beynəlxalq konvensiyaların müddəalarına uyğunluğu təmin etmək üçün korrupsiya anlayışına "dövlət vəzifəli şəxs" sözlərinin əlavə edilməsi məqsədmüvafiq olardı.

Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Qanunun 2-ci maddəsində korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların subyektlərinin dairəsi müəyyən edilmişdir. Həmin Qanunun (2.1.1-2.1.4-cü

maddələr) və "Vəzifəli şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlumatların təqdim edilməsi Qaydaları"nın şamil edildiyi korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların subyektləri sırasında:

- "Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası və qanunları ilə müəyyən olunmuş qaydada dövlət orqanlarına seçilmiş və ya təyin edilmiş şəxslər;

- xüsusi səlahiyyət əsasında dövlət orqanlarını təmsil edən şəxslər;

- inzibati vəzifə tutan dövlət qulluqçuları;

- dövlət orqanlarının müvafiq struktur vahidlərində, dövlət idarə, müəssisə və təşkilatlarında, habelə dövlətin nəzarət səhm zərfinə sahib olduğu təsərrüfat subyektlərində təşkilati-sərəncamverici və ya inzibati-təsərrüfat funksiyalarını həyata keçirən şəxslər əsas yer tutur.

Həmin şəxslər dövlət vəzifəli şəxslər hesab edilir. Qanunun 2.2-ci maddəsi ilə müəyyən edilir ki, bu Qanunun 2.1.1-2.1.8-ci maddələrində göstərilənlər bu Qanunun məqsədi üçün vəzifəli şəxs hesab edirlər. Fikrimizcə, həmin maddənin aşağıdakı məzmununda yeni redaksiyada verilməsi məqsədmüvafiq olardı:

"2.2. Bu Qanunun məqsədi üçün bu Qanunun 2.1.1-2.1.4-cü maddələrində göstərilənlər dövlət vəzifəli şəxs, 2.1.5-2.1.8-ci maddələrində göstərilənlər isə vəzifəli şəxs hesab edirlər".

Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsinin 308-ci maddəsinin qeyd hissəsində həmin məcəllənin otuz üçüncü fəslinin müvafiq maddələrində nəzərdə tutulmuş "vəzifəli şəxs"lərin əhatə dairəsi müəyyən edilmişdir¹⁸⁶. AR CM-nə əsasən dövlət vəzifəli şəxslər korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmaların subyekti kimi törətdikləri əməlin tərkibindən asılı olaraq cinayət məsuliyyətinə cəlb edilə bilərlər.

Yuxarıda qeyd edilən dövlət vəzifəli şəxslər sırasına, yəni korrupsiya hüquqpozmalarının subyektləri dairəsinə deputatlar da daxildir. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının

¹⁸⁵ Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125

¹⁸⁶ Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı: Hüquq Yayın Evi, 2018, 688 s.

etik davranış qaydaları haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununa¹⁸⁷ əsasən deputat korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozuntusu törətdikdə deputat mandatından məhrum edilməklə konstitusion hüquqi məsuliyyətə cəlb edilir. Lakin, bu deputatı hüquqi məsuliyyətin digər növlərindən azad etmir.

Dövlət qulluğu haqqında Qanuna əsasən "İnzibati vəzifə tutan və hakimiyyət səlahiyyətləri alan dövlət qulluqçusu dövlət vəzifəli şəxsdir" (maddə 14.2)¹⁸⁸. Fikrimizcə, dövlət qulluğu sahəsində yaranan ictimai münasibətləri tənzim edən qanunda yalnız inzibati vəzifə tutan və hakimiyyət səlahiyyətləri alan dövlət qulluqçusunun dövlət vəzifəli şəxs kimi təqdim edilməsi qanunvericilikdəki boşluğu göstərir. Belə ki, həmin norma dövlət vəzifəli şəxslərin dairəsini kifayət qədər daraldır. Eyni zamanda yuxarıda qeyd olunan beynəlxalq sənədlərdə ifadə edilmiş dövlət vəzifəli şəxslər kompleksini tam əhatə etmir. Bununla da, dövlət vəzifəli şəxs anlayışı korrupsiya hüquqpozmalarının subyektivi olan dövlət qulluqçularının bütün növünə şamil edilmir. Buna görə də, Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikası Qanununun 14.2-ci maddəsinin aşağıdakı redaksiyada verilməsi məqsədmüvafiq olardı:

"14.2. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasına və digər qanunvericilik aktlarına uyğun olaraq dövlətin məqsədlərini və funksiyalarını həyata keçirən hər bir növ dövlət qulluqçusu dövlət vəzifəli şəxsdir".

Ə D Ə B İ Y Y A T

Azərbaycan dilində:

1. Əliyev İ.H. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin BMT-nin Baş Assambleyasının 72-ci sessiyasının açılışında çıxışı: [20 sentyabr 2017-ci il] / Xalq qəz., 2017, 21 sentyabr, №205
2. Əliyev İ.H. İnkişaf – məqsədimizdir. B., Azərənəşr, 2018
3. Əliyev İ.H. "Korrupsiyaya qarşı mübarizə: beynəlxalq standartlar və milli təcrübələr" mövzusunda Beynəlxalq Konfransın iştirakçılarına (28 iyun 2014) / <https://www.president.az/articles/12221>
4. Əliyev İ.H. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin andiçmə mərasimində nitqi [18 aprel 2018] / Xalq qəz., 2018, 19 aprel, № 87
5. Əliyev İ.H. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin VI Beynəlxalq Humanitar Forumun rəsmi açılış mərasimindəki nitqi: [25 oktyabr 2018-ci il] / <https://president.az/articles/-30430>
6. Mehdiyev R.Ə. İkili standartların dünya nizamı və müasir Azərbaycan. Bakı: Şərq-Qərb Nəşriyyat Evi, 2015
7. Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyası. Bakı: Hüquq Yayın Evi, 2016
8. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsi. Bakı: Hüquq Yayın Evi, 2018
9. Azərbaycan Respublikasının Cinayət Məcəlləsində dəyişikliklər edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2011-ci il 24 iyun tarixli 183-IVQD nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2011, №07, maddə 621
10. Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin təsdiq edilməsi, qüvvəyə minməsi və bununla bağlı hüquqi tənzimləmə məsələləri haqqında Azərbaycan Respublikasının 1999-cu il 30 dekabr tarixli 787-IQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2000, №04, maddə 251

¹⁸⁷ Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının etik davranış qaydaları haqqında Azərbaycan Respublikasının 2017-ci il 30 iyun tarixli 766-VQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2017, №08, maddə 1515

¹⁸⁸ Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il 21 iyul tarixli 926-IQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2001, №01, maddə 1

11. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi deputatının etik davranış qaydaları haqqında Azərbaycan Respublikasının 2017-ci il 30 iyun tarixli 766-VQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2017, №08, maddə 1515
12. Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyası haqqında Əsasnamənin təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 3 may tarixli 906-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №06, maddə 470
13. "Azərbaycan Respublikası Cinayət Məcəlləsinin 308-ci maddəsinin "Qeyd" hissəsində nəzərdə tutulmuş "vəzifəli şəxs" anlayışının şərh olunmasına dair" Azərbaycan Respublikası Konstitusiyaya Məhkəməsinin Plenumunun 2013-cü il 19 iyul tarixli Qərarı / Respublika qəz., 2013, 7 avqust, №171
14. Azərbaycan Respublikasında korrupsiyaya qarşı mübarizənin gücləndirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 8 iyun tarixli 347 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2000, №06, maddə 426
15. Azərbaycan Respublikasında iqtisadi cinayətkarlığa qarşı mübarizə sahəsində bəzi tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 27 yanvar tarixli 730 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 1998, №01, maddə 37
16. "Azərbaycan Respublikasında dövlət qulluğunun inkişafına dair 2019-2025-ci illər üçün Strategiya"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2018-ci il 23 noyabr tarixli 739 nömrəli Sərəncamı / Xalq qəz., 2018, 24 noyabr, №265
17. "Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin yaradılması və dövlət orqanları tərəfindən vətəndaşlara göstərilən xidmətlərin təkmilləşdirilməsi ilə bağlı tədbirlər haqqında" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 13 iyul tarixli 685 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2012, №07, maddə 694
18. Azərbaycan Respublikasının Baş prokuroru yanında Korrupsiyaya qarşı Mübarizə Baş İdarəsinin Əsasnaməsinin və prokurorluq işçilərinin ümumi say tərkibinin təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 28 oktyabr tarixli 138 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №10, maddə 794
19. Azərbaycan Respublikasının Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Komissiyasının tərkibi / <http://commission-anticorruption.gov.az/view.php?lang=az&menu=26> (İstifadə tarixi: 04.11.2018)
20. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti yanında Vətəndaşlara Xidmət və Sosial İnnovasiyalar üzrə Dövlət Agentliyinin fəaliyyətinin təmin edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 5 sentyabr tarixli 706 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2012, №09, maddə 858
21. "Açıq hökumətin təşviqinə dair 2016-2018-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 27 aprel tarixli 1993 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016, №4, maddə 749
22. "Açıq Hökumətin təşviqinə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın və "Korrupsiyaya qarşı mübarizəyə dair 2012-2015-ci illər üçün Milli Fəaliyyət Planı"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2012-ci il 5 sentyabr tarixli 2421 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2012-ci il, №9, maddə 872
23. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Korrupsiya əleyhinə Konvensiyasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 30 sentyabr tarixli 1003-IIQ nömrəli

- Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №10, maddə 890
24. Dövlət qulluğu haqqında Azərbaycan Respublikasının 2000-ci il 21 iyul tarixli 926-IQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2001, №01, maddə 1
  25. Dövlət və bələdiyyə əmlakının və vəsaitlərinin idarə olunması sahəsində korrupsiya ilə əlaqədar hüquqpozmalara qarşı mübarizənin gücləndirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2009-cu il 22 iyun tarixli 103 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2009, №06, maddə 415
  26. Dövlət orqanlarının və Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən yaradılan publik hüquqi şəxslərin elektron xidmətlər göstərməsinin təşkili sahəsində bəzi tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2011-ci il 23 may tarixli 429 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2011, №05, maddə 380
  27. Dövlət nəzarəti sisteminin təkmilləşdirilməsi və sahibkarlığın inkişafı sahəsində süni maneələrin aradan qaldırılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1999-cu il 7 yanvar tarixli 69 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 1999, №01, maddə 22
  28. Dövlət qulluqçularının etik davranış qaydaları haqqında Azərbaycan Respublikasının 2007-ci il 31 may tarixli 352-IIIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2007, №08, maddə 750
  29. "Korrupsiya ilə əlaqədar cinayət məsuliyyəti haqqında" Konvensiyasının təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli 570-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 11
  30. "Korrupsiya ilə əlaqədar mülki-hüquqi məsuliyyət haqqında" Konvensiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2003-cü il 30 dekabr tarixli 571-IIQ nömrəli

- Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №01, maddə 12
31. Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında Azərbaycan Respublikasının 2004-cü il 13 yanvar tarixli 580-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 125
  32. "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2 oktyabr 2017-ci il tarixli 786-VQD nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2017, №11, maddə 1948
  33. "Korrupsiyaya qarşı mübarizə haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 3 mart tarixli 114 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004, №03, maddə 148
  34. Korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Dövlət Proqramının (2004-2006-cı illər) təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2004-cü il 3 sentyabr tarixli 377 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2004-cü il, №09, maddə 696
  35. Publik hüquqi şəxslər haqqında Azərbaycan Respublikasının 2015-ci il 29 dekabr tarixli 97-VQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016, №02, maddə 203
  36. "Publik hüquqi şəxslər haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişikliklər edilməsi barədə Azərbaycan Respublikasının 2017-ci il 31 may tarixli 708-VQD nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2017, №07, maddə 1269
  37. "Publik hüquqi şəxslər haqqında" Azərbaycan Respublikasının 2015-ci il 29 dekabr tarixli 97-VQ nömrəli Qanununun tətbiqi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 3 fevral tarixli 759 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan

- Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2016, №02, maddə 223
38. Cinayətkarlığa qarşı mübarizənin gücləndirilməsi, qanunçuluğun və hüquq qaydasının möhkəmləndirilməsi tədbirləri haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1994-cü il 9 avqust tarixli 181 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 1994, №15, maddə 202
  39. "İstehsal, xidmət, maliyyə-kredit fəaliyyətinə dövlət nəzarətinin qaydaya salınması və əsassız yoxlamaların qadağan edilməsi barədə" Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1996-cı il 17 iyun tarixli 463 nömrəli Fərmanı / <http://e-qanun.az/framework/16096#>
  40. Sahibkarlığın inkişafına mane olan müdaxilələrin qarşısının alınması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2002-ci il 28 sentyabr tarixli 790 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2002, №09, maddə 563
  41. Sahibkarlıq sahəsində yoxlamaların nizama salınması və istehlakçıların hüquqlarının qorunmasının təmin edilməsinə dair bəzi tədbirlər haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2010-cu il 13 aprel tarixli 246 nömrəli Fərmanı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2010, №04, maddə 286
  42. Şəffaflığın artırılması və korrupsiyaya qarşı mübarizə üzrə Milli Strategiyanın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2007-ci il 28 iyul tarixli 2292 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2007, №07, maddə 728
  43. "Vəzifəli şəxslər tərəfindən maliyyə xarakterli məlumatların təqdim edilməsi Qaydaları"nın təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının 2005-ci il 24 iyun tarixli 945-IIQ nömrəli Qanunu / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2005, №08, maddə 690
  44. "2008-2015-ci illərdə Azərbaycan Respublikasında yoxsulluğun azaldılması və davamlı inkişaf Dövlət Proqramı"nın

- təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2008-ci il 15 sentyabr tarixli 3043 nömrəli Sərəncamı / Azərbaycan Respublikasının Qanunvericilik Toplusu, 2008-ci il, №09, maddə 824
45. Ələsgərov F.M. Heydər Əliyevin dövlət quruculuğu siyasəti və hüquq islahatları / Azərbaycan qəz., 2013, 07 may
  46. Cavadov F., Abdullayev Y. Azərbaycanda antikorrupsiya siyasətinin əsas istiqamətləri // Məhkəmə ekspertizası, kriminalistika və kriminologiyanın aktual məsələləri. Elmi əsərlər məcmuəsi, 2014, №60
  47. Rzayev Ə.H. Dövlət qulluğunun hüquqi əsasları. Bakı: Elm, 2011
  48. Zahidov B.S. Regional cinayətkarlığın səciyyəvi xüsusiyyətləri / "Regional cinayətkarlığın kriminoloji tədqiqinin aktual problemləri" Beynəlxalq elmi-praktik konfransın materialları. Bakı, 2014
  49. Məcidli S.T. Antikorrupsiya qanunvericiliyi və müasir beynəlxalq hüquq. Bakı: 2017
  50. Məmmədov R.F., Qəmbərov H.D., Məmmədov X.R. Korrupsiya ilə mübarizə: beynəlxalq hüquq və Azərbaycan Respublikasının milli qanunvericilik təcrübəsi. Bakı: Azərəşr, 2013
  51. Qədirov A.X. Korrupsiya cinayətlərinin anlayışı, mahiyyəti və kriminalistik xarakteristikası. Monoqrafiya. Bakı: Elm və təhsil, 2014
  52. Məmmədov V.Q. Korrupsiya ilə bağlı cinayətlərlə mübarizənin problem məsələləri. Bakı: Adiloğlu, 2006
  53. Sultanov S.S. Korrupsiya - hakimiyyət münasibətlərində ictimai maraqların fərdi sui-istifadəyə məruz qoyulması fenomeni kimi // Bakı Universitetinin Xəbərləri. Sosial-siyasi elmlər seriyası, 2015, №4
  54. Ümumdövlət davranış etikası sistemləri. "Transparensə international" vəsaiti. Bakı: Mütərcim, 2000

Rus dilində:

55. Бочарников И.В. Зарубежный опыт противодействия коррупции // Государственная власть и местное самоуправление. 2008, №9
56. Дементьев А.Н., Качушкин С.В. Институт конфликта интересов и предотвращение коррупции на государственной гражданской службе // Государственная власть и местное самоуправление. 2008, №2
57. Даниленко Ю.С. Оцінювання у державній службі: теорія і правове регулювання: дис. ... канд. юрид. наук: Одеса, 2017
58. Дивайн В., Хоппе Т. Основные понятия и концепции антикоррупционной деятельности: учебное пособие. М.: Анкил, 2013
59. Зотова Г. Противодействие коррупции за рубежом // Преступление и наказание, 2011, № 4
60. Качелин М.С. Международно-правовые аспекты борьбы с коррупцией: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. М., 2010
61. Карагодина Н., Карагодина И. Формирование корпуса государственных служащих: зарубежный опыт для России // Международная экономка и международные отношения. М., 1993, № 2
62. Козлов Т.Л., Бахарев А.В., Воробьев А.Г., Павловская Н.В. Выявление нарушений законодательства о противодействии коррупции средствами прокурорского надзора. Методические рекомендации. М.: Академия Генеральной Прокуратуры Российской Федерации, 2012
63. Козлов Т.Л. Проблемы профилактики коррупционных правонарушений в государственных и муниципальных органах. М.: Юрлитинформ, 2012
64. Колчманов Д.Н. Административно-правовое регулирование противодействия коррупции в системах государственной службы зарубежных государств и возможности использования зарубежного опыта в Российской

- Федерации: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Москва, 2009
65. Коррупция - глобальная проблема современности. Библиографический указатель /сост. Н.Е.Козельцева; Отдел правовой информации. Тамбов: 2012
66. Конвенция Организации Объединенных Наций против коррупции. Принята резолюцией 58/4 Генеральной Ассамблеи от 31 октября 2003 года / http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/corruption.shtml
67. Коробченко В.В., Иванкина Т.В. Правовая природа ответственности гражданских служащих за коррупционные правонарушения // Актуальные проблемы российского права. 2016, №7
68. Куракин А.В. Административно-правовые средства предупреждения и пресечения коррупции в системе государственной службы зарубежных государств // Административное и муниципальное право. 2008, №10
69. Куракин А.В. Международно-правовые источники административного права в сфере противодействия коррупции в системе государственной службы Российской Федерации // Административное и муниципальное право. 2013, №3
70. Костенников М.В., Куракин А.В. Административно-правовые средства противодействия коррупции в системе государственной службы Российской Федерации // Государство и право. 2009, №12
71. Куракин А.В. Государственная служба и коррупция. Монография. М.: Nota Bene, 2009
72. Мамедов И.А. Уголовно-правовые средства противодействия коррупции: дис. ... канд. юрид. наук. Рязань, 2011
73. Мари Мендрас. Обогащение и клиентско-патронажные отношения в России // Конституционное право: Восточно-европейский обзор, № 1(22), 1998

74. Монтескье Ш. Избранные произведения. М.: Госполитиздат, 1955
75. "Модельный закон основы законодательства об антикоррупционной политике" Постановление №22-15 от 15 ноября 2003 года Межпарламентская Ассамблея государств-участников Содружества Независимых Государств / Информационный бюллетень, 2004, №33, / <http://iacis.ru/upload/iblock/e78/151.pdf>
76. Невинский В.В. Коррупция в России: системные меры противодействия // Журнал российского права 2017, №1
77. Нурулаев І.С. Міжнародно-правове співробітництво в системі Ради Європи у боротьбі з корупцією: моногр. Київ: Алерта; КНТ: ЦУЛ. 2009
78. Овсянко Д.М. Государственная служба Российской Федерации. М., Юрист, 2008
79. Основы противодействия коррупции / Науч. ред. Максимов С.В. М.: Спарк, 2000
80. Петрова А.С. Організаційно-правові засади протидії корупції в судовій системі України: Дис. ... канд. юрид. наук: Харків, 2017
81. Пепеляев С.Г. Отдельные положения НК РФ способствуют коррупции // Налоговед 2005, №3
82. Противодействие коррупции: конституционно-правовые подходы: коллективная монография. М.: Юстицинформ, 2016
83. Правовые меры противодействия коррупции. Материалы научно-практической конференции. М., 2007
84. Ростовцева Ю.В. Административная ответственность за коррупционные правонарушения в системе государственной службы // Законы России: опыт, анализ, практика. 2012, №3
85. Севрюгин К.В. Противодействие коррупции в системе государственной гражданской службы Российской Федерации: административно-правовое исследование: дис. ... канд. юрид. наук. Тюмень, 2011

86. Сорокин Р.С. Увольнение с государственной службы как мера противодействия коррупции: Дис. ... канд. юрид. наук: Саратов, 2016
87. Сорокин Р.С. Юридическая ответственность государственных служащих за коррупцию. Монография. М.: LAP, 2017
88. Сорокин Р.С. Прекращение государственно-служебных отношений вследствие несоблюдения законодательства о противодействии коррупции. Монография. М.: Инфра-М, 2018
89. Талапина О. Правовые способы противодействия коррупции // Право и экономика. 2006, №6
90. Тули Хайдер Абдулнаби Тули. Административно-правовые средства борьбы с коррупцией в государственных органах: на примере Украины и Ирака (сравнительно-правовое исследование): дис. ... канд. юрид. наук. Киев, 2015
91. Чаннов С.Е. Совершенствование антикоррупционных законов // ЭЖ-Юрист, 2012, №10
92. Швец Е.В. Некоторые аспекты международно-правового сотрудничества государств - членов Совета Европы в области борьбы с коррупцией // Журнал российского права. 2000, №7

Qeyd üçün

Oruc Cəmil oğlu Məmmədov
hüquq üzrə fəlsəfə doktoru, dosent

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin nəzdində
Azərbaycan Maliyyə-İqtisad Kollecinin direktoru

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universitetinin
İqtisadiyyat və biznesin idarə edilməsi kafedrasının dosenti

DÖVLƏT QULLUĞU SİSTEMİNDƏ
KORRUPSIYAYA QARŞI MÜBARİZƏNİN
HÜQUQİ TƏMİNATLARI

DƏRS VƏSAİTİ

“Elm və təhsil” nəşriyyatının direktoru:
Professor Nadir MƏMMƏDLİ

Dizayner: Zahid Məmmədov
Texniki redaktor: Yadigar Mirbagırzadə
Korrektor: Rumiyyə Məmmədova

Çapa imzalanmış 28.11.2018
Şərti çap vərəqi 11,25. Sifariş № 458
Kağız formatı 60x84 1/16. Tiraj 1000

Kitab “Elm və təhsil” nəşriyyat-poliqrafiya
müəssisəsində hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur
E-mail: nurlan1959@gmail.com
Тел: 497-16-32; 050-311-41-89
Ünvan: Bakı, İçərişəhər, 3-cü Maqomayev 8 /4